

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти

***СУЧАСНЕ ДОШКІЛЛЯ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ,
ПЕДАГОГІЧНІ ПОШУКИ,
ЗДОБУТКИ***

Збірник матеріалів

**II Регіональної науково-практичної
Інтернет-конференції
студентів, молодих науковців, педагогів-практиків**

20 червня 2024 року

Ніжин – 2024

УДК 373.2(082)
З-41

*Схвалено до друку Вченою радою факультету педагогіки, психології,
соціальної роботи та мистецтв Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя
(протокол №16 від 30 травня 2024 року)*

Редакційна колегія:

д. психол. н., проф. Кононко О. Л. – відповідальна за випуск
к. пед. н., доц. Пихтіна Н. П.
к. пед. н., доц. Аніщук А. М.
к. пед. н., доц. Бобро Л. В.
д. філос. в галузі освіти, доц. Лісовець О.В.
к. пед. н., доц. Матвієнко С. І.
к. психол. н., доц. Пісоцький О. П.

З-41 Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки: збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 130 с.

До збірника увійшли статті учасників II Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки", яка відбулася 20 червня 2024 року на кафедрі дошкільної освіти НДУ імені Миколи Гоголя. Матеріали друкуються в авторській редакції.

Для студентів, магістрантів, викладачів, науковців, фахівців дошкільної освіти.

УДК 373.2(082)

© НДУ ім. М. Гоголя, 2024
© автори статей, 2024

ЗМІСТ

Бойко Дмитрій. Роль історії рідного міста у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку	5
Будакова Ольга. Планета динозаврів: конспект інтегрованого заняття з логіко-математичного розвитку для дітей старшого дошкільного віку	8
Вихор Сніжана. Специфіка проведення у ЗДО заходів оздоровлення дітей у літній період	13
Голосна Тетяна. Ігрова діяльність як засіб попередження виникнення недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти	17
Гонченко Дарина. Взаємодія ЗДО та сім'ї як педагогічна проблема.....	22
Гориславська Ольга. Особливості прояву дошкільниками відповідальності у трудовій діяльності.....	27
Григор'ян Сергій. Проблема формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії.....	33
Доегань Лідія, Нанарова Наталія, Майченко Лариса. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в закладі дошкільної освіти як перспектива розвитку сучасної дитини	39
Заїкіна Людмила. Педагогічні умови виховання дисциплінованості дітей старшого дошкільного віку	43
Зеленська Тетяна. До питання театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку	47
Капленко Максим. Розвиток екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема	51
Козоріз Дмитро. Національно-патріотичне виховання дітей передшкільного віку засобами народної іграшки.....	54
Кононенко Олексій. Особливості формування у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти.....	59
Корзун Олена. Формування здоров'язберезувальної компетентності дошкільників засобами технологій оздоровлення.....	65
Мартинова Інна. Педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці.....	71

Міхей Тетяна. До питання виховання толерантності дітей старшого дошкільного віку	76
Мороз Інна. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема	81
Назаренко Ірина. Формування пізнавальних здібностей дітей 5-6 років засобом експериментальної діяльності	84
Недоля Наталія. Мандрівка до чарівного озера: конспект інтегрованого заняття для дітей старшого дошкільного віку	88
Онушко Наталія. Характеристика креативності старших дошкільників у дослідницькій діяльності	91
Проха Ірина. Коректурні таблиці та їх вплив на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку	98
Процел Лариса. Емоційний інтелект як запорука успішного становлення дітей дошкільного віку	102
Румянцев Сергій. Психолого-педагогічний супровід як необхідна умова інтеграції дитини з особливими освітніми потребами у соціум	1
Сайко Ірина. Будемо рухатися, гратися, здоров'я набиратися!». Інтегроване заняття з реалізації завдань освіти для сталого розвитку	111
Сідько О. Виховання емоційної культури дітей 6-7 років засобами музично-театралізованої діяльності	116
Страшко Дар'я. До питання виховання вольових рис особистості у дітей старшого дошкільного віку	121
Федорець Максим. Економічне виховання дітей передшкільного віку засобами гри	125

УДК 373.29.017:172.15]:908

РОЛЬ ІСТОРІЇ РІДНОГО МІСТА У ВИХОВАННІ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дмитрій Бойко

магістр спец.012 Дошкільна освіта

група ДОМ-11.

Науковий керівник – д. філос. (PhD)

в галузі освіта/педагогіка, доцент

Лісовець Оксана Вікторівна

Анотація. У статті розглядаються актуальність патріотичного виховання старших дошкільників, основні напрямки, форми, методи та засоби патріотичного виховання, роль історії рідного міста у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: патріотизм, діти старшого дошкільного віку, формування патріотизму, національно-патріотичне виховання, історія рідного міста.

Постановка проблеми. Повномасштабна агресія росії проти України, масове використання ворогом агресивної пропаганди та ІПСО актуалізувало дослідження проблеми патріотичного виховання підростаючого покоління та молоді. Без сумніву, згаданий напрямок є одним з найпріоритетніших у межах внутрішньої політики української держави, яка акцентує увагу на вихованні учнівської молоді та дітей старшого дошкільного віку на кращих зразках історії рідного краю, культури, освіти тощо. Більшість науковців, визначаючи мету національно-патріотичного виховання, наголошуючи, що воно, насамперед, спрямоване на формування в дітей та молоді національної свідомості, патріотизму, готовності дотримання та виконання конституційних та громадянських обов'язків.

Мета статті: проаналізувати значення історії рідного міста у формуванні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відмітимо той факт, що висвітлення даної тематики у вітчизняній науково-педагогічній літературі займає доволі значне місце. Серед дослідників та науковців ми можемо виділити роботи В. Андрусів Л., Чупрій Р. та ін.[1] У сучасній вітчизняній педагогіці різні аспекти національно-патріотичного виховання розробляли І. Бех, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська, К. Чорна та інші. В останні роки ця проблема досліджувалася і у межах дисертаційних робіт Т. Гаврилової, В. Ковалю тощо. Патріотичне виховання розглядали як процес формування у дітей світоглядних переконань і поглядів такі вітчизняні вчені як Н. Косарева, М. Красовицький, Н. Островерхова, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи процес розбудови української державності слід зазначити, що національно-патріотичне виховання повинно бути безперервним системним явищем. Ця теза означає те, що сумлінна копітка робота повинна вестися вже з закладів дошкільної освіти і тривати до закінчення інституцій вищої школи. На нашу думку, особливу увагу потрібно приділити дошкільному вихованню, періоду навчання в початковій та середній школі. Це цілком законірно, оскільки в зазначений період закладаються та формуються морально-етичні засади особистості. Цікавою також є думка про те, що національно-патріотичне виховання має історичний контекст та тісно пов'язане з суспільством, світоглядними засадами народу та ментальними особливостями нації. [2]

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

Цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють дошкільників, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах.

Основними напрямками, формами та методами патріотичного виховання є:

- екскурсії вулицями рідного села, до історичних пам'яток, визначних місць;
- розповіді вихователя;
- бесіди з цікавими людьми;
- екскурсії;
- спостереження;
- дидактичні, сюжетно-рольові ігри;
- заняття з циклу «історичні цікавинки» ;
- розгляд ілюстративних матеріалів;
- читання та інсценування творів художньої літератури;
- слухання народної, класичної, сучасної музики;
- розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва;
- розв'язування проблемних ситуацій;
- запрошення членів родин у дитячий садок;
- спільні з родинами виховні заходи;

Доцільним є також використання зарубіжного досвіду у сфері національно-патріотичного виховання. У більшості держав світу воно є органічною складовою державної політики та системи державної пропаганди.

Серед країн Східної Європи досить позитивним є польський досвід у формуванні патріотичного виховання. Цікавим є те, що цей процес сягає свого початку періоду боротьби за польську державність в VIII-XIX ст., а також часів існування

Польської Підпільної Держави часів II світової війни. [3] На сьогоднішній день польські урядовці та освітяни реалізують комплексну програму під назвою «Патріотизм завтрашнього дня». Саме в її межах патріотичне виховання розпочинається з дошкільного віку, коли маленьким полякам в цікавій та ігровій формі доносять інформацію про національні символи, формують повагу до рідного міста чи регіону, а потім і до всієї країни.

На нашу думку, зазначений досвід ми можемо використати й в сучасній Україні.

Особливу увагу потрібно приділити національно-патріотичному вихованню через призму історії рідного міста. Наше місто Ніжин має більше ніж тисячолітню історію, входить до державного туристичного маршруту «Намісто Славутича», насичене культурними та архітектурними пам'ятками. Враховуючи цю ситуацію, вихователям та вчителям потрібно впроваджувати національно-патріотичне виховання в контексті проведення екскурсій музеями рідного міста, демонструвати визначні історичні місця, знайомити з регіональними традиціями та героями. Можемо запропонувати декілька тематичних напрямків, зокрема: «Ніжин козацький», в рамках якого дітям на яскравих прикладах під час тематичних екскурсій розкривають славу козацьку минувшину, акцентують увагу на національно-визвольній боротьбі українського народу за власну державність. Тобто дитину з малих років навчають почуттю патріотизму, а згодом воно розширюється до містечка, області, регіону і, зрештою, до держави загалом.

Можемо відмітити той факт, що одним з напрямків національно-патріотичного виховання є популяризація регіональної української історії через реалізацію державної політики пам'яті. Тобто, формування та актуалізація національних «місць пам'яті»- постатей, артефактів за допомогою яких спільнота встановлює ціннісно-смисловий зв'язок із своїм минулим. В даному контексті використання ніжинської спадщини музеїв, храмів, меморіалів є досить актуальним бо допомагають формувати у підростаючого покоління онтологічну орієнтацію в житті, що є міцним каркасом національної ідентичності [4].

Висновки. Таким чином, національно-патріотичне виховання в контексті вивчення та ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з рідним містом має важливе значення на сучасному етапі розвитку і сприяє формуванню патріотизму, національної ідентичності. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну потрібно докласти максимум зусиль щодо формування патріотизму у підростаючого покоління, засобами історичної пам'яті через вивчення регіональної історії, активізувати зусилля зі створення та виконання програм національно-патріотичного виховання на регіональному та місцевому рівні.

Список використаних джерел::

1. Чупрій Л.В., Державна підтримка патріотичного виховання молоді. Сучасна українська політика. Політики і політологія про неї. Київ, 2010. Вип. 19. С. 287. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: Методичний

- посібник для фахівців у сфері НПВ / О.В. Сіра, В.О. Волков, О.В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. С. 8
2. Розумний М., Андрусів В., Формування національної ідентичності як пріоритет політики безпеки. *Політичний менеджмент*. Київ. 2010. №3. С. 22-25
  3. Давиденко О.В. «Організація підпільної освіти у Польщі в період другої світової війни 1939-1945: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01; Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2015. 22 с.
  4. Леонід Чупрій, Оксана Сіра Патріотичне виховання як чинник формування національної ідентичності в умовах російської агресії *Krakowskie Studia Małopolskie* 2022, № 3 (35).-С.30-34

УДК 372.3

ПЛАНЕТА ДИНОЗАВРІВ
(конспект інтегрованого заняття з логіко-математичного розвитку
для дітей старшого дошкільного віку)

Ольга Будакова
вихователька ЗДО №7
м. Ніжин «Дзвіночок»

Мета:

- дати дітям уяву про дивовижний світ природи, яка була на Землі багато мільйонів років тому;
- продовжувати формувати вміння дітей рахувати в межах 10; ;
- формувати вміння знаходити та називати суміжні числа, використовуючи термін «числа-сусіди»;
- вправляти в порівнянні множин, використовуючи знаки «більше», «менше»;
- вчити порівнювати та аналізувати, удосконалювати обчислювальні навички;
- закріпити вміння дошкільнят розрізняти та називати геометричні фігури;
- заохочувати дітей до активного мовлення в процесі заняття;
- розвивати логічне мислення, уяву, зорову та асоціативну пам'ять;
- дрібну моторику рук, конструктивні здібності;
- виховувати самостійність під час роботи;
- виховувати цікавість до математичних знань;
- виховувати бажання доводити справу до кінця ;

Матеріал: демонстраційний: іграшки -динозаври, ноутбук, презентація «ненаситний крокодил», сейф, мольберт, геометричні фігури;

роздавальний: конверти з друкованими завданнями, геометричні фігури з картону, пінцет, щіточки, скелети динозаврів, лупи, тарілки з піском, енциклопедії, ілюстрації динозаврів, шаблони динозаврів, цифрові набори, індивідуальні картки, коктейльні трубочки та паперові стаканчики.

Хід заняття.

1. Вступна частина

Привітання

Встаньте діти всі рівненько

Посміхніться веселенько

Поверніться до гостей

Привітайтеся: «Добрий день !»(діти стають півколом)

В. Бачу у вас дуже гарний настрій.

В. З цим прекрасним настроєм ми розпочнемо нашу зустріч.

-Ой, а хто це так плаче?

(Чути тріск яйця і з'являється Динозаврик і говорить слова:)

Я дино-динозаврик

Я тільки народився із цього ось яйця

Але ж я так страждаю, поняття я не маю

Як я тут опинився, попав як я сюди?

В: -Давайте з ним привітаємось і запитаємо, чому він плаче?

Д: -Доброго дня, Динозаврику! Що трапилось?

Д:- Але скажіть, будь ласка

Де мама моя й татко ?

Я щось не бачу їх?

В: Не плач, Динозаврику, ми тобі допоможемо, але тобі потрібно бути терплячим. Я хочу вас запросити в незвичну подорож, де дізнаєтеся багато цікавого: якою була наша планета багато років тому, який був клімат та які тварини були .. А щоб повернутися в далеке минуле, нам допоможе колесо часу. Давайте разом скажемо: 1,2,3 –колесо часу назад поверни.

Звучить аудіозапис «Голоси динозаврів»

2. Основна частина

Ось ми й потрапили на планету динозаврів. Дуже давно, коли на Землі було довге і тепле літо, росла висока трава та величезні дерева, тоді і мешкали ці тварини.

-Як називають цих тварин?(динозаври)

-А хто з вас знає, що означає слово «динозавр?» (**велетенська ящірка**)

Так, це динозаври .Вони були різні: і великі, і малі, жили на суші і в водоймах, вміли літати.

Назвіть їх (диплодок, стегозавр, акілозавр, птеродактиль, трицератопс, спинозавр, брахіозавр)

-А хто знає, чому вони вимерли?(бо настав сильний холод, їжа вимерзла і вони вимерли)

Створення проблемної ситуації:

-А як ви гадаєте, як люди дізналися стільки багато про динозаврів, якщо їх вже немає?

В: Ці знання ми отримуємо від науковців, які роблять розкопки, досліджують їх і описують в енциклопедіях та книгах. (Звернути увагу на книги)

-А як називають людей, які ведуть розкопки? (**археологи**)

Сьогодні я теж пропоную вам з Динозавриком стати археологами .

-То як, спробуємо? Почнемо розкопки? Але для цього нам потрібні спеціальні інструменти ?-Що саме?

Д: (лопата, сокира, щітки, стеки, лупи)

В: -Так, але вони замкнені в сейфі, до якого потрібно дібрати код.

Вправа «Добери код на сейф » (метод ейдетика)

(діти відгадують символ, перевертають, а там цифра)

В: -Які ж ви молодці! Беріть інструменти, проходите за столи і можете починати проводити розкопки.

- Але ж пам'ятайте, що древні предмети дуже крихкі, будьте обережні .

(Діти працюють у групах, на столах лежать картки-ілюстрації для визначення чий скелет)

В: А д тепер давайте роздивимось ваші знахідки.

На столах лежать картки

Запитання до дітей:

-Що ви знайшли?

-Давайте їх порівняємо за розміром? (**високий, вищий, найвищий**)

-А ще ми знайшли скелет динозавра, чий він може бути ми не знаємо, тому віддамо їх науковцям –палеонтологам.

Давайте завітаємо до музею.

Дидактична гра «Виклади числовий ряд»

В:-Щоб далі мандрувати, треба нам доріжки протоптати.

-Пам'ятайте, що викладати потрібно зліва направо. Вже доріжки готові,то куди ж вони нас привели? (до музею)

Давайте завітаємо до музею.

Розповідь вихователя

Погляньте, скільки тут багато представників. (діти називають). А ось динозаврик побачив якихось незвичних динозаврів.

-В: Як і всі живі істоти, динозаври давали потомство.

В: Самка відкладала яйця у піску або траві .Гніздо накривала листям і через деякий час з'являлися ось такі маленькі динозаврики (показую на Динозаврика)

Давайте навчимо Динозаврика знаходити числа-сусіди.

Д/гра «Знайди числа-сусіди»

Динозаврик говорить, що йому сподобалась ця гра. Подорож наша триває далі.

В: А чим же харчувалися динозаври?

Д: -Їли траву, листя.

-Як можна назвати таких тварин? (травоядні)

Назвіть представників: диплодок...

-А також були хижі тварини.

- Чим вони відрізнялися?(є зуби, трицератопс –з роги, стегозавр-2 ряди шипів, акілозавр - панцир і вирости по всьому тілу і т.д)

Але динозаври були великі і вони завжди хотіли їсти.

Динозаврик:Я теж щось зголоднів і хочу смачненько поїсти . Нагодуйте мене будь ласка.

Завдання: Порахуйте та виберіть чого більше, те я і з'їм з великим задоволенням.

Д/гра «Порівняння множин» (презентація ненаситний динозавр)

- Порахуйте метеликів ліворуч та праворуч. Порівняйте їхню кількість за допомогою знаків «більше» «менше»

- Порахуйте квіти ліворуч та праворуч. Порівняйте їхню кількість за допомогою знаків «більше» «менше»

Динозаврик: -Ой,як я смачно наївся,дякую вам малята.

В:-Тепер трішки відпочинемо.

Фізкультхвилинка (звучить фонова музика)

Динозаври в хащах жили,перевальцем ходили

Ось так, ось так,

А ще вони літали,дружно крилами махали

Ось так, ось так,

ну а хтось і в річці жив, і по дну ходить любив

Ось так, ось так

Люблять всі вони гуляти,по стежиночках стрибати

Ось так, ось так.

В: А нам час рушати далі (діти переходять до локації світ геометричних фігур)

В: Діти, які геометричні фігури ви знаєте?

-Назвіть геометричну фігуру під номером 1?

-Що стоїть ліворуч від квадрата?

-Що стоїть праворуч від квадрата?

-Скільки сторін к трикутника?

Д. Квадрат, круг, трикутник, прямокутник, ромб, овал.

В: -Молодці, гарно знаєте фігури.

Завдання: Із вже відомих нам геометричних фігур потрібно викласти друзів для нашого гостя, щоб йому не було так самотньо .

Дидактична гра «Склади з фігур» (конструювання)

(Діти підходять до столів, де знаходяться картки, зразки та роздатковий матеріал)

В.:–Вже справилися з завданням?

- У всіх вийшло? Динозаврик дуже щасливий, що ви зробили йому друзів.

Подивіться, які вони всі різні та неповторні!

В:- Наступне завдання. Що ви бачите перед собою?

Я пропоную вам навчити Динозаврика приклади рахувати

(діти беруть стаканчики, коктейльні трубочки і за вказівкою вихователя обчислюють приклади)

1+4 3+1 5-1 6+1 3-1

Молодці, і це завдання вам вдалося.

Д.: Ой, як мені сподобалося рахувати.

Так скажіть мені малята, чи живуть у наш час тварини, схожі на динозаврів?

-Так, живуть:ящірки, крокодили, черепахи, змії, а динозаври вже вимерли. Це родичі динозаврів.

В:-Ось і познайомили нашого Динозаврика з родичами

Наша подорож підходить до завершення, нам час з планети динозаврів додому повертатись. Давайте скажемо 1,2,3,-колесо часу вперед поверни. Ось ми вже в рідному садочку.

3 Підсумок

В:- Чи сподобалась вам подорож ?

-Що нового ви дізналися?

-Що запам'яталося найбільше?

-З якими завданнями ви справилися швидко?

-Яке завдання вам сподобалося найбільше?

В:-Молодці,малята .Ви були уважними, слухняними та гарно виконували всі завдання і Динозаврик хоче вам щось сказати.

Динозаврик:Дякую вам малята за таку цікаву подорож, тепер я дізнався багато про своїх родичів, коли вони жили, чим харчувалися. Дякую вам за те, що ви мені зробили друзів і хочу вас пригостити гостинцями.

Список використаних джерел:

1.Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова ред.: затвердж. наказом МОН України №33 від 12.01.2021

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12#Text>

2. Презентація «Ненаситний динозавр»

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=85GH3x3phf0>

3. Цікаві та веселі факти про динозаврів

Режим доступу: <https://dityvmisti.ua/blog/7416-dynozavry-tsikavi-ta-veseli-fakty-pro-veletenskykh-iashchuriv/>

**СПЕЦИФІКА ПРОВЕДЕННЯ У ЗДО ЗАХОДІВ
ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ЛІТНІЙ ПЕРІОД**

Сніжана Вихор

практичний психолог,
вихователька ЗДО №4 "Казочка"
м. Ніжина

Постановка проблеми. У даний час у галузі валеології проглядаються нові тенденції та проблеми, що свідчать про необхідність виходу здоров'язбереження на якісно новий рівень. Все більш очевидним стає протиріччя між тими вимогами, які пред'являє до людини епоха екологічних катастроф і реальним станом здоров'я молодого покоління. Безперечно, ситуація, в якій опинилося людство з початком всесвітньої пандемії Ковід-19 вказало на неготовність людей до боротьби із раніше невідомими захворюваннями. Для переважної більшості людей визначилося важливим оцінювання стану власного здоров'я, можливостей його підтримки через відповідні засоби оздоровлення. До переліку останніх можна віднести: раціональне харчування, вітамінізацію страв за сезонами, оздоровчі сили природи, рухову активність, дотримання режиму дня тощо.

Усе зазначене стосується проведення відповідних заходів підтримки та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку у закладі дошкільної освіти в період літнього перебування у ньому дітей. Цей період ще має назву періоду літнього оздоровлення. Традиційно, у цей час заняття з дітьми не проводяться, а увага працівників ЗДО зосереджена на тому, щоб діти максимально ефективно фізично й психологічно оздоровилися, загартувалися, набралися сил, зміцнили здоров'я.

Саме тому на порядок денний постає питання необхідності розробки проблеми організації оздоровчої роботи у літній період. Цим і обумовлена *актуальність даної статті*.

Мета статті: розкрити методичні засади організації оздоровчої роботи з дошкільниками у літній період у закладі дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У контексті валеологічного виховання дітей проблема, що досліджується, розглядалася у працях Г. Беленької, О. Богініч, Е. Вільчковського, Л. Волкова, О. Гаврило, Н. Денисенко, О. Дубогай, М. Єфіменка, Л. Лохвицької, М. Машовець С. Петренко, О. Потужній, Л. Сварковської, С. Юрочкіної, Ю. Шевченко та ін. вчених. Підготовка майбутніх педагогів до проведення валеологічної роботи та оздоровлення дітей досліджувалася О. Іванашко, Т. Книш, В. Нестеренко та іншими вченими.

Викладення основного матеріалу. Період літнього оздоровлення дітей є особливо важливим з огляду на проведення комплексу безпосередньо оздоровчих заходів та здійснення роботи щодо формування у дошкільників засад здорового способу життя.

У дисертаційному дослідженні М. Наказного аналізується діяльність дитячого закладу оздоровлення та відпочинку. Дослідник зазначає, що організація оздоровчої роботи базується, перш за все, на існуючих інструктивно-нормативних документах [2, с. 32].

Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року основними завданнями дошкільної освіти є: збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я; розширення мережі дошкільних навчальних закладів, що проводять діяльність за одним чи кількома пріоритетними напрямками (художньо-естетичний, фізкультурно-оздоровчий, музичний, гуманітарний тощо); забезпечення особистісного зростання кожної дитини з урахуванням її нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних і фізичних особливостей; збереження та зміцнення здоров'я дітей.

Тривалий час для українського дошкільця діяльність ЗДО підпорядковувалася Інструктивно-методичним рекомендаціям «Щодо організації роботи в дошкільних навчальних закладах у літній оздоровчий період», прийнятим у 2014 році [1]. Нині, у зв'язку із важкою суспільною ситуацією, пов'язаною із військовим станом в Україні, це питання скеровується низкою інших документів, зокрема – прийнятим у 2023 році документом Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2023 році». У даному документі наголошується на необхідності дотримання в усіх закладах, які забезпечують організацію літнього відпочинку дітей (це також стосується і діяльності закладів дошкільної освіти за умови проведення оздоровчого періоду) умов безпеки перебування дітей [4].

Оздоровча робота закладу дошкільної освіти повинна здійснюватися відповідно до принципів педагогіки здоров'я (В. Оржеховська, Г. Бєленька, В.Казначєєв). Її проведення має сприяти розвитку в дітей творчої уяви; формуванню рід час дій осмисленої моторики; створенню та закріпленню цілісного позитивного психосоматичного стану при виконанні різних видів діяльності; формування у дошкільників здатності до сприяння та співпереживання у межах емоційно-психологічного розвитку.

Оздоровча робота з дітьми включає максимальне перебування дітей на свіжому повітрі, створення умов для підвищення рухової активності. З тим, педагогами закладу дошкільної освіти проводяться ритмічна гімнастика на повітрі, аеробіка, загартовування протягом дня (сонячні ванни, ігри з водою, босходження по траві), оздоровча ходьба. Доцільно проводити спеціальні заняття для профілактики сколіозу, плоскостопості, формування правильної постави, вітамінізація страв, фізіопроцедури, масаж, фітотерапія, дихальну та звукову гімнастику, релаксаційні техніки, елементи точкового масажу, пальчикові вправи, музичні та фізкультурні розваги, заняття [3].

У процесі роботи вихователями та методичним працівником закладу дошкільної освіти на кожну дитину складається паспорт здоров'я, який містить антропометричні дані дитини, рівень її фізичної підготовленості, характеристики

здоров'я дітей, психологічні особливості дітей, дані про стан постави та показання ортопедії. Для дітей, які часто хворіли у холодну пору року, у період літнього оздоровлення проводяться фізіопроцедури, інгаляції з мінеральною водою», лікувальна фізкультура.

З тим, щоб підтримати інтерес дітей до здорового способу життя велика увага приділяється проведенню розважально-дозвіллевих заходів – фізкультурних свят, розваг, іграм та конкурсам на свіжому повітрі, екскурсіям, щоб максимально використати перебування дошкільників на свіжому повітрі влітку.

У процесі оздоровлення дітей необхідно формувати у них усвідомлене ставлення до свого здоров'я, вчити їх розуміти значення та перевагу доброго самопочуття, що дозволяє їм брати участь у загальних іграх, екскурсіях, походах. Важливо також постійно стимулювати розвиток у дітей навичок особистої гігієни та здійснювати контроль за їх неухильним виконанням.

Вищезазначене відноситься до такої важливої проблеми діяльності закладу дошкільної освіти, як валеологічне виховання дошкільників, залучення їх до здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя – це система поведінки дитини у процесі її життєдіяльності, на основі її особистого досвіду, традиціях і прийнятих нормах поведінки. Індивідуальна система звичок та поведінки людини у процесі її життєдіяльності, що забезпечує їй гарне здоров'я, і є здоровим способом життя. Дослідження у питанні формування основ здорового способу життя дозволяють визначити складний системний характер феноменології здоров'я, а також позначити основні напрямки та форми формування здорового способу життя у дошкільнят, які сприяють закріпленню знань та їх реалізації у поведінці дітей.

Розвиток у дошкільнят елементарних уявлень про здоровий спосіб життя спрямовано формування поведінки, адаптованого до соціальним і природним умовам довкілля, де має на меті зберегти та зміцнити здоров'я, досягти психологічного комфорту, всебічного розвитку потенційних можливостей особистості на основі розуміння взаємозв'язку стану здоров'я та способу життя.

Дослідниця Л. Чорна вказує на доцільність проведення з дітьми у період літнього оздоровлення спеціальних туристично-рекреаційних заходів. Зокрема – туристичних, походів вихідного дня, прогулянок. Також дослідниця обґрунтовує позитивні результати щодо проведення літньої оздоровчої роботи з дітьми у сегменті дитячого туризму у Карпатському регіоні, який має потужну базу для проведення оздоровчої роботи [6, с. 229].

Науковці П. Рибалко, С. Гвоздецька, Л. Прокопова виокремлюють такі підходи щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи в системі освіти:

- удосконалення нормативно-правової бази галузі фізичної культури та спорту; збільшення в навчальних закладах усіх типів обсягу рухової активності на тиждень;

- широке залучення батьків до виховання здорової дитини;
- поступове оновлення матеріально-технічної бази закладів фізичної культури і спорту; популяризація здорового способу життя та подолання стану суспільної байдужості до здоров'я нації;
- широке впровадження соціальної реклами різних аспектів здорового способу життя в усіх засобах масової інформації та заборони всіх прямих і прихованих видів реклами алкоголю, тютюну тощо [5, с. 341].

У період літнього оздоровлення дітей активно використовуються оздоровчі технології – це технології, спрямовані на фізичний розвиток та зміцнення здоров'я дитини, розвиток фізичних якостей, рухової активності та становлення фізичної культури дошкільника. Серед них можна назвати наступні:

- загартування;
- дихальна гімнастика;
- масаж та самомасаж;
- профілактика плоскостопості;
- формування правильної постави;
- виховання звички до повсякденної фізичної активності;
- турбота про власне здоров'я [3, с. 49].

Окремі прийоми цих технологій широко використовуються вихователями у різних формах організації педагогічного процесу, режимних моментах, що проводяться з дітьми у закладі дошкільної освіти. В організації оздоровчої роботи слід враховувати позитивну динаміку ставлення дитини до свого здоров'я, а також найбільш сприятливий період дошкільного дитинства у формуванні усвідомленого ставлення дітей до свого здоров'я, фізичного стану та фізичних можливостей.

Для діагностики стану здоров'я дітей у закладі дошкільної освіти необхідно проводити психолого-педагогічний моніторинг, під яким розуміється процес, що включає систему взаємопов'язаних специфічних видів діяльності учасників освітнього процесу, що виконують різні функції, необхідні для оперативного відстеження результатів педагогічних впливів та середовища закладу на здоров'я, фізичний та психічний розвиток дитини.

Сформованість ставлення до здоров'я як до найбільшої цінності у житті (на доступному для розуміння дітьми рівні) є основою формування в дітей потреби у здоровому способі життя. У свою чергу, наявність цієї потреби допомагає вирішити найважливіше психологічне та соціальне завдання – формування у дитини позиції творця щодо свого здоров'я та здоров'я інших людей.

Таким чином, період літнього оздоровлення дітей є важливим з огляду на підтримку та зміцнення здоров'я вихованців закладу дошкільної освіти. Організація цього напряму роботи для установи скеровується відповідними державними інструктивно-нормативними документами. Основу роботи з дітьми

складають оздоровчі заходи, фізкультурно-оздоровча робота, заходи дозвілля, рекреацій та дитячого туризму.

Список використаних джерел:

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації роботи в дошкільних навчальних закладах у літній оздоровчий період. Додаток до листа Департаменту освіти і науки ОДА від 13.05.2014 р. №1484-41/2014. <https://vseosvita.ua/library/instruktivno-metodicni-rekomendacii-sodo-organizacii-roboti-v-zakladah-doskilnoi-osviti-u-litnij-ozdorovcij-period-315755.html>
2. Наказний М.О. Теорія і практика проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07. Київ. 2011. 24 с.
3. Організація роботи закладу дошкільної освіти в літній оздоровчий період / укл. Остапенко А.С., Шинкевич О.В. Метод. посібник для вихователів ДНЗ. Харків: Вид. група «Ранок», 2014. 25 с.
4. Про методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2023 році. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2023/06/07/Lyst.MON.vid.31.05.2023-4.1797-23.pdf>
5. Рибалко П., Гвоздецька С., Прокопова Л. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 3 (57). С. 340-347.
6. Чорна Л. В. Інноваційні підходи до організації літнього дитячого оздоровлення. *Карпатський край*. 2015. № 1-2. С. 225-230.

УДК 373.2.091.39:17.022.1

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВИНИКНЕННЯ НЕДИСЦИПЛІНОВАНOSTІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Голосна

бакалавр спеціальності 012 Дошкільна освіта

група ДОз – 21

Науковий керівник – канд. пед. наук,

доцент **Пухтіна Ніна Порфиріївна**

Актуальність. Сьогодні доведено важливість гри у роботі з дітьми дошкільного віку. Діти, які мають багатий ігровий досвід, більш підготовлені до творчої діяльності, до гнучкої та, водночас, цілеспрямованої поведінки, ніж їхні

однolітки з дефіцитом ігрової практики. Самі собою ігри є частиною виховно-освітньої роботи, вони мають значення для розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Коли ми говоримо про використання ігрової діяльності у роботі з дітьми, мається на увазі система ігор, направлена на вирішення конкретної мети. Коли ж ми говоримо про ігрові технології корекції поведінки дітей, маємо на увазі системну роботу, що включає діагностику та комплекс ігор, спрямовану на вирішення цієї проблеми.

Мета написання статті. Нагальна проблема пошуку засобів для попередження виникнення недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти. Характеристика ігрової діяльності як засобу формування дисциплінованості у дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Поведінка дітей – проблема, з якою найчастіше стикаються багато дорослих-вихователів, батьків. Виникає безліч питань: чи можна вважати ці недоліки поведінки типові для дошкільників? Яка їхня причина? Як ефективно вирішити проблеми, що вже виникають?

Уміння керувати собою, своєю поведінкою дається з великими труднощами дошкільникам. Бажаючи, якнайшвидше розвинути в дитині здатність керувати своєю поведінкою, дорослі нерідко вдаються до малоефективних засобів: читають моралі, вселяючи цим почуття неповноцінності; дають масу інструкцій, вбиваючи цим самостійність; карають за найменшу провину.

Відсутність своєчасних заходів щодо попередження та виправлення недоліків поведінки призводить до того, що дитина набуває звички вести себе недисципліновано.

Недисциплінованість проявляється як свідоме порушення загальноприйнятих соціальних норм і правил поведінки, ігнорування прохань, порад, вказівок та умовлянь дорослих.

Гра – один із засобів виховання дисциплінованої поведінки. Дитина проявляє себе в грі такою, якою вона є: одна може показати себе колективістом, гарним чуйним товаришем, який вміє зважати на задум більшості, поступатися і проявляти ініціативу; інший навпаки, егоїстом, задирою, що не бажає поступатися, претендує тільки на провідні ролі.

Гру трактують як природний мотиватор діяльності (З. Фрейд), як можливість набуття дитиною соціального досвіду (Е. Еріксон), як умову соціалізації (А. Валлон), як важливе джерело формування соціальної свідомості дитини (Л. Кононко), як спосіб активного засвоєння людської культури (Л. Виготський), як засіб розвитку базових засад особистості (Н. Непомняща) і національно-культурного і морального виховання (В. Зеньківський).

Важливим та суттєвим засобом у попередженні виникнення недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку є ігрова діяльність. Саме цей аспект

загальної теми ми й розглядатимемо та аналізуватимемо в нашій статті. У психології зазначається, що старший дошкільний вік є класичним періодом гри. Саме цьому етапі гра стає провідним видом діяльності. У грі виникають та розвиваються фундаментальні особистісні новоутворення.

Потенціал навчальної гри заслуговує високої оцінки ще й тому, що саме завдяки грі здійснюється входження дитини у дорослі взаємини, реалізуються її пізнавальні можливості, розширюється діапазон предметних уявлень. З огляду на це, великий педагог В. Сухомлинський називає гру «величезним світлим вікном, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлючий потік уявлень, понять про навколишній світ», «іскрою, що засвічує вогник допитливості» [7, с. 181].

Виготський розглядав гру як «школу довільної поведінки» (Л. Виготський, 1966), конкретні розробки даної методики, які показували і висували той факт, що довільна поведінка розвивається насамперед у провідній для дошкільника діяльності - ігровій - були запропоновані його учнями.

У низці досліджень (Т. Кривошея, Н. Михайленко, М. Савченко, Т. Чернецької та інших) було показано, що у грі діти набагато випереджають свої можливості у плані розвитку довільності та оволодіння своєю поведінкою. На думку Т. Кривошея, гра грає вирішальну роль розвитку довільності. В одному зі своїх досліджень автором було показано, що введення в гру дитини сюжету (наприклад: кішки – мишки) підвищує ефективність підпорядкування дитини правилам вже з трьох – чотирьох років. Н. Михайленко показала, що якщо дитині запропонувати стрибки до межі на підлозі, то довжина стрибка буде значно меншою, ніж тоді, коли дитина той самий стрибок виконає, зображуючи зайчика-стрибунця або стрибунця-спортсмена. За даними М. Савченко, діти 3-4 років можуть, виконуючи завдання дорослого, витримати нерухому позу в середньому 18 секунд, але взяв на себе роль тимчасового, що зберігає нерухомість майже в'ятеро довше. Завдяки ігровій діяльності діти краще засвоюють правила колективного життя та взаємовідносин.

М. Савченко зазначав, що перехід від мимовільної, імпульсивної форми поведінки до довільної відбувається внаслідок усвідомлення своєї дії у вигляді правила.

Саме правило все менш пов'язується з вигаданою, уявною ситуацією і з нереальним персонажем і все більше відноситься до дитини. Саме в цій прямій адресованості і полягає важливе значення гри для формування дисциплінованості поведінки у дошкільному віці.

Таким чином, саме правило є засобом усвідомлення своєї поведінки.

Н. Михайленко зазначав, що опанувати правило означає оволодіти своєю поведінкою [5]. Важливим є те, щоб правило не просто засвоїлося дитиною, а стало для неї важливим. Дуже добре, якщо перед дитиною постає питання: «Чи правильно я дію?». Нам необхідно, щоб вона сама захотів «діяти правильно», тобто відповідно до визначеного на даний момент правила.

Важливо розглянути ще один бік нашого питання. Дуже часто гру розглядають як самостійну діяльність дітей, яка існує окремо від дорослого (вихователя чи батьків). Але існують такі моменти, коли діти самостійно не можуть скласти або навіть придумати собі цікаву і цікаву гру з чітко усвідомленим правилом, а тим більше зробити це правило предметом своєї гри.

Велику допомогу дошкільникам в умінні керувати своєю поведінкою надають рухливі та дидактичні ігри. В їх основі лежать правила, які є важливим компонентом, точкою опори, допомагаючи усвідомлювати, оцінювати і контролювати свої дії.

Так як дидактичні ігри найчастіше проводяться як ігри спільні (колективні), то в них дітям дається можливість проводити порівняння своїх дій з вчинками інших дітей, дивитися на їх очима, що полегшує управління собою і робить його осмисленим. У грі дитина долає миттєві бажання, труднощі. Наприклад, незважаючи на страх бути спійманим, дитина не тікає до того, як прозвучить сигнал, що дозволяє бігти. Дані ігри важливі особливо для дітей молодшого та середнього дошкільного віку, але вони не втрачають свого значення і для старших дошкільнят, оскільки сприяють особливому розвитку волі та довільності.

У практиці дошкільного виховання роль дорослого у грі вкрай звужена. Таким чином, дорослому необхідно пояснити дитині хід гри, керувати нею, але водночас не брати участь у ній.

Дорослий виконує важливу роль у попередженні виникнення недисциплінованості. Він допомагає зрозуміти дошкільнику власні події. Спостерігаючи і беручи участь у діяльності дітей, вихователь час від часу ставить питання: «В що ти граєш?», «Тобі подобається грати так?», «Що ти збираєшся зараз робити?» та інші. За допомогою питань та мови дорослого можна створити повчальну ситуацію («Чому ти так хочеш?» тощо). Все це робиться лише з однією метою – навчити дитину досягати поставленої мети, розвиваючи цілеспрямованість.

Слід зазначити таке, що специфіка участі дорослого у грі дитини у тому, щоб поєднувати дві дуже важливі ролі:

- організатора (дорослий вводить правило в життя дитини, допомагає усвідомити та дотримуватися її);
- Учасника (мотивує ігрові дії, створює значимість правила).

Якщо ж дорослий виконує роль «вчителя і контролера» (О. Кононко), то гра втрачає свою привабливість для дитини і стає просто звичайною і формальною вправою [4, с. 15].

Говорячи про критерії хорошої гри, можна відзначити, що одні вчені вважають – самостійність (Т. Завязун). Інші – захопленість та активність дитини, яку на перших етапах знайомства з грою забезпечує дорослий. Отже, він має стати не керівником та не контролером, але безпосереднім учасником. Саме у відносинах дитини з дорослим, у їхньому спільному житті слід шукати витоки дисциплінованої поведінки [2, с. 93]. Таким чином, говорячи про розвиток дисципліни та усвідомленості поведінки дошкільнят у ЗДО, важливо подумати і про такий

момент, що може зробити вихователь і як допомогти дітям усвідомити себе та свою поведінку, ставити перед собою елементарні цілі та досягати їх тощо.

М. Федорова проводила дослідження з цієї проблеми. Вона виходила з того, що гра з правилом стає засобом у попередженні виникнення недисциплінованості дошкільника лише в тому випадку, якщо дорослий одночасно і учасником, та організатором гри. Дослідження включало ряд діагностичних методик, заснованих на грі та ігрових діях, а також прийомів (бесіда, спостереження, експеримент тощо). Результати проведеного дослідження довели вихідну гіпотезу та підтвердили те, що гра з правилами є ефективним засобом формування дисциплінованості у дошкільному віці. Про це можна судити з тих змін у розвитку, що сталися у дітей після експериментальної роботи [8].

Висновки. Таким чином, ми можемо з впевненістю говорити про важливість та актуальність цієї проблеми, а також про необхідність її більш детального та конкретного вивчення. Саме завдяки правильно підібраній ігровій діяльності можливо попередити виникнення недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку, досягти розвитку у дитини волі та довільності (усвідомленості) поведінки, дитина стає вільною, наполегливою та цілеспрямованою, що необхідно для сучасної людини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponentdoshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 10.06.2021).
2. Завязун Т.В. Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2018. Випуск 64. С. 93-96.
3. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / ред. Т.О. Піроженко та ін. – Київ: Генеза, 2016. – 88 с.
4. Кононко О. Л. Розвинена воля – важлива складова особистісної компетентності дошкільника. Вихователь-методист. 2016. № 2. С. 42–46; № 3. С. 15–22.
5. Михайленко Н.Я. Теорія сюжетно-рольових ігор. М.: ЮНІТИ. 2010. 365 с.
6. Пихтіна Н. П. Відхилення в поведінці дітей: характеристика, чинники виникнення та стратегія усунення. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія (за загальною редакцією О. Кононко). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. с. 198–255.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 3. К.: Рад. школа, 1977. 670 с.
8. Федорова М.А. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку: навч. посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2018. 149 с.

ВЗАЄМОДІЯ ЗДО ТА СІМ'Ї ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Дарина Гонченко

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта

група ДОМ – 11

Науковий керівник – канд. пед. наук,

доцент **Бобро Лілія Вікторівна**

У статті розглядаються особливості взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю, важливість умов повноцінного фізичного зростання дитини-дошкільника, забезпечення належного обсягу потрібної для нього рухової активності. У родині мають підтримуватися вимоги педагогів ЗДО щодо об'єму часу перебування дітей в активному русі, заняттями іграми, фізичною культурою.

Постановка проблеми: Сім'я та заклади дошкільної освіти – два важливі інститути соціалізації дитини. Їхні виховні функції різні, але для всебічного розвитку необхідна їх взаємодія. В даний час йде перебудова системи дошкільної освіти, вона стала першим важливим ступенем усієї системи освіти. До центру змін та нововведень стала гуманізація та індивідуалізація педагогічного процесу. Метою визнається не виховання члена суспільства, а вільний розвиток дитини.

Незважаючи на те, що останнім часом позначені нові, перспективні форми взаємодії, які передбачають активне включення батьків до педагогічного процесу дитячого садка, але частіше робота з батьками ведеться лише за одним із напрямів педагогічної пропаганди, за якої сім'я є лише об'єктом впливу. В результаті зворотний зв'язок із сім'єю не встановлюється, а можливості сімейного виховання не використовуються повною мірою.

Ключові слова: взаємодія, педагогічна взаємодія, співпраця, сім'я, заклад дошкільної освіти, співпраця ЗДО із сім'єю.

Згідно педагогічного словника, **взаємодія** – це процес обміну ідеями, почуттями, переживаннями, думками, це діяльність, спілкування [5, с. 144].

Мета статті – полягає у теоретичному вивченні окремих аспектів проблеми взаємодії ЗДО і сім'ї у фізичному вихованні дітей дошкільного віку

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато вчених Н. Пахальчук, О. Мируха, Г. Романенко, Н. Сербіна, І. Січка, М. Молочко, розглядають поняття «взаємодія» через категорію «відносини», відзначаючи емоційну сторону взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Дослідники Н. Сербіна, І. Січкара, М. Молочко, розкриваючи це поняття, зазначають, що взаємодія – це спосіб організації певної спільної діяльності, що здійснюється на підставі соціальної перцепції та за допомогою спілкування [2, с. 44]. Результатом такої взаємодії є певні взаємини й вони, будучи внутрішньою особистісною основою взаємодії, залежать від відношення індивідів, від становища взаємодіючих. Якщо взаємодія відбувається в умовах відкритості обох сторін, і при цьому не обмежується нічия свобода, воно служить прояву справжніх відносин, але, коли ж взаємодія відбувається в умовах придушення одного суб'єкта іншим, воно здатне маскувати справжні стосунки.

Вчена Т. Поніманська обґрунтовує поняття **педагогічна взаємодія** як складний процес, що складається множини компонентів – дидактичних, виховних та соціально-педагогічних [6, с. 122]. Важливими характеристиками педагогічної взаємодії є взаєморозуміння, взаємовідносини, взаємопізнання, взаємні дії, спрацьовуваність, взаємовплив, сумісність. Вони по-різному виявляються залежно від ситуацій та умов, у яких відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу, що дозволяє говорити про безліч типів взаємодії.

Сучасне уявлення про педагогічну взаємодію ґрунтується на розумінні її як особливого зв'язку об'єктів та суб'єктів освіти, детермінованої освітньою ситуацією, що ґрунтується на подієво-інформативній, емоційно-емпатійній та організаційно-діяльнісній єдності та що призводить до якісних чи кількісних змін в організації педагогічного процесу [2]. Зміни в результаті педагогічних взаємодій можуть носити як руйнівний, так і розвиваючий характер, поділяючи цим види педагогічних взаємодій на деструктивні та конструктивні.

Педагогічна взаємодія не може відбуватися без паритетної участі таких соціальних інститутів, як заклад освіти (дошкільної) та сім'я. Дослідниця Т. Доророва зазначає, що роль **сім'ї** в суспільстві незрівнянна з жодним іншим соціальним інститутом, оскільки саме в сім'ї формується та розвивається особистість дитини-дошкільника, відбувається оволодіння ним соціальних ролей. Зв'язок з сім'єю людина відчуває протягом усього свого життя. У родині закладаються основи моральності особистості, формуються норми поведінки, розкриваються індивідуальні якості, здібності особистості людини [10, с. 63].

Вчена К. Крутій, говорячи про значення взаємодії ЗДО з представниками сім'ї вказує на те, що таким чином відбувається значне оновлення усієї системи дошкільної освіти. Ведеться активний пошук для застосування нових форм роботи, здійснюється не лише взаємодія з батьками у вигляді психолого-педагогічної допомоги, а й залучення до життя в ЗДО. Така робота сприяє більш гармонійного розвитку дитини дошкільного віку, допомагає вирішувати питання виховання у взаємозв'язку, узгоджено, впливаючи на самі проблемні точки [13, с. 225].

Таким чином, поняття «взаємодія» розглядається в педагогіці з різних точок зору:

- як спосіб та умова функціонування системи освіти, який забезпечує взаємообумовленість відносин та зв'язків її елементів;

- як інтерактивний компонент педагогічного спілкування, який полягає в обміні діями (інтераціями), у плануванні спільної діяльності.

Вирішальною умовою ефективної взаємодії В. Гузь вважає довірчі відносини між вихователями, педагогами та батьками. Необхідна діалогічність у взаємодії між педагогами ЗДО та батьками [14, с. 28].

Про необхідність встановлення партнерських відносин між дитячим садком та сім'єю говорить Т. Галицька. Вона виділяє такі аспекти проблеми: визначення цілей даного паритетного процесу, роль батьків у вихованні дошкільника. Також у науковій роботі Т. Галицької здійснено розробку змісту роботи з виховання батьків, визначено форми та види зв'язків ЗДО з сім'єю [13, с. 12].

Вчені, педагоги й психологи Н. Сербіна, І. Січкара, М. Молочко зазначають, що саме партнерські взаємини між батьками та вихователем розглядаються вітчизняними та зарубіжними педагогами та психологами як найбільш сприяючі виникненню позитивних результатів у вихованні дитини дошкільного віку [29].

Головна *мета взаємодії* вихователів дошкільного закладу з батьками своїх вихованців – це, перш за все, професійна допомога сім'ї у вихованні дошкільника, при цьому не підмінюючи її, а доповнюючи та забезпечуючи більш повну реалізацію її виховних функцій:

- реалізація потреб та інтересів дитини дошкільного віку;
- розвиток здібностей дошкільнят, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей;
- розподіл відповідальності та обов'язків між батьками в питаннях виховання малюка;
- підтримка відкритості у взаєминах між різними поколіннями сім'ї;
- формування та підтримка сімейних традицій;
- прийняття та розуміння індивідуальності дітей, повага та довіра до них як до унікальної особи.

Ця мета може реалізуватися через такі *завдання*:

- виховання поваги до батьківства та дитинства;
- взаємодія з батьками для вивчення їх сімейного мікросередовища;
- сприяння та підвищення загальної культури сім'ї та психолого-педагогічне просвітництво батьків;
- надання практичної допомоги батькам дітей через трансляцію основ знань, умінь, навичок, досвіду роботи з дошкільнятами;
- застосування з батьками різних форм спільного співробітництва, виходячи з індивідуально-диференційованого підходу до сімей вихованців [2].

Приєднуючись до логіки попередніх основ взаємодії ЗДО із родинами, дослідники Н. Пахальчук, О. Мируха та Г. Романенко виділяють, у свою чергу, наступні два основні завдання роботи ЗДО з сім'єю.

Перше завдання – це встановити партнерські відносини із сім'єю кожної дитини, об'єднати зусилля для виховання, навчання та розвитку дошкільника, створити необхідну атмосферу (облік інтересів, потреб), емоційну взаємопідтримку, спільне подолання труднощів.

Друге завдання – це активація та збагачення виховних умінь батьків, підтримання їх впевненості у власних педагогічних можливостях. Його рішення тісно пов'язане з усвідомленням батьками (законними представниками) своєї виховної ролі у сім'ї, свого досвіду взаємодії з малюком [24, с. 74].

Ґрунтуючись на сказаному вище можна виділити такі основні завдання взаємодії вихователів з батьками:

- встановити партнерські відносини з сім'єю кожного вихованця;
- об'єднати зусилля для виховання, освіти та розвитку дошкільника;
- створити сприятливу психологічну атмосферу спільності інтересів, емоційної взаємопідтримки та взаємопроникнення в проблеми один одного, спільне подолання труднощів;
- збагачувати та активізувати виховні вміння батьків, підтримувати їхню впевненість у своїх педагогічних можливостях.

Дані сучасних психолого-педагогічних та соціологічних досліджень показують, що перешкодами у взаємодії ЗДО та сім'ї виступає низка певних протиріч. Одне з них пов'язане з поданням батьків повноправними партнерами вихователів та застарілими методами монологічної орієнтації у досягненні цього. Інше протиріччя виявляється у прагненні вихователів наситити законних представників цінним їм виховним досвідом, поінформувати у питаннях ефективної сімейної педагогіки, культури сімейних відносин та психології [2].

Вивчення матеріалів педагогічних досліджень по проблемам взаємодії ЗДО та сім'ї показує, що хоча взаємодія протягом ряду років розвивалася переважно шляхом пошуку різноманітних форм пропаганди педагогічних знань, але в останні два десятиліття були розроблені досить результативні активні методи спілкування з батьками (тестування, анкетування, інтерв'ювання та інше), а також методи розвитку рефлексії (рішення проблемних педагогічних завдань, керована ігрова взаємодія дітей та батьків, аналіз педагогічних ситуацій).

Взаємодію ЗДО та сім'ї потрібно здійснювати на основі партнерських відносин, що побудовані на засадах активності, індивідуалізації, комплексності та рефлексії їх результатів в умовах відкритий педагогічний простір [30].

Дуже часто взаємодія у психолого-педагогічній та методичну літературу розглядається через поняття «*спілкування*». З позиції спілкування ЗДО та сім'ї, взаємодія має на увазі організацію такої системи взаємодії, при якій вихователі та батьки постійно обмінюються досвідом, впроваджуючи в практику найбільш цінні прийоми виховного впливу на дошкільнят, тобто дії загальні, обумовлені, пов'язані і доповнюють один одного.

Висновок: Таким чином, у даному підрозділі нами було обґрунтовано ряд опорних понять дослідження, яким є: взаємодія, педагогічна взаємодія, співпраця, сім'я, заклад дошкільної освіти, співпраця ЗДО із сім'єю. Основою взаємодії ЗДО та сім'ї слугують такі форми та методи роботи, які спрямовані на допомогу батькам з окремих питань розвитку й виховання дитини. Взаємодія вихователя та батьків може бути професійною допомогою сім'ї у вихованні дошкільника, при якій педагоги та батьки постійно обмінюватимуться досвідом, впроваджуючи у практику найцінніші прийоми на дитини.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2005. 428 с.
2. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
3. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей 5–10 років у закладах освіти: навч. посіб. Запоріжжя: ЗОІППО, 2006. 228 с.
4. Грищенко С., Шурубенко О. Оптимізація рівня рухової активності дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу. *Молодь і ринок*. 2019. №9 (176). С. 32-37.
5. Доронова Т.Н. Основні напрямки роботи ДНЗ з підвищення психолого-педагогічної культури батьків. *Дошкільне виховання*. 2004. №1. С.63.
6. Дошкільне виховання: Вплив рухової активності на здоров'я дитини дошкільного віку/ автори-упорядники Л.В. Калуська, З.В. Калуський, М.М. Гуменюк. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 184 с.
7. Дутчак М. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 44–52.
8. Галицька Т. В. Взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною: сучас. Підходи. *Дошкільний навчальний заклад*. 2018. № 11. С. 11-13.
9. Гузь В. Організаційно-педагогічні умови ефективної взаємодії дошкільного закладу з сім'єю. *Молодь і ринок*. 2018. № 3. С. 27–30.
10. Зайцев А.А., Конеева Е.В., Полещук Н.К. Фізичне виховання дошкільнят: Навч. посібник. Харків, 1997. 71 с.
11. Замрозевич-Шадріна С. Рухова активність як основа всебічного розвитку дитини дошкільного віку. *Обрії*. 2016. № 1(42). С. 46–48.
12. Кожухова М.М. Рижкова Л.А., Самодурова М.М. Вихователь з фізичної культури в дошкільних установах: Навч. посібник. Київ: Основа, 2002. 320 с.
13. Крутії К. Взаємодія з батьками та взаємовідносини з дітьми. *1111 запитань до професора*. Запоріжжя, 2012. С. 224–275.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДОШКІЛЬНИКАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ТРУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ольга Гориславська

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМз-11.

Науковий керівник: доктор психологічних наук,
професор **Кононко Олена Леонтіївна**

У статті проаналізовано сучасні підходи фахівців до відповідальності як базової якості особистості. Розкрито зміст моральної якості та особливості розвитку упродовж дошкільного дитинства. Підкреслено, що відповідальність засвідчується: різними формами контролю особистості за діяльністю з точки зору виконання нею прийнятих норм і правил; умінням здійснювати моральні вибори; здатністю приймати конструктивні рішення. Відповідальність розглядається як вище особистісне утворення, складний феномен, який характеризує особистісну та соціальну зрілість дитини. Визначено, що упродовж дошкільного віку зростають такі характеристики відповідальності, як свідомість дій, стабільність прояву, саморегуляція поведінки та орієнтація на моральні норми і правила. Розроблено та аргументовано педагогічні умови оптимізації освітнього процесу, пов'язані із розширенням уявлень дошкільників, набуттям ними практичного досвіду та створенням у ЗДО розвивального середовища.

Ключові слова: відповідальність, особистісна та соціальна зрілість, самоконтроль та саморегуляція, совість як внутрішня етична інстанція, умови оптимізації освітнього процесу.

Постановка проблеми. Вимоги сучасного суспільства побудовані на засадах демократії, найважливішими ознаками якої є свобода і відповідальність. Такі особливості суспільного розвитку обумовлюють актуальність проблеми формування відповідальності зростаючої особистості. Сьогодні, як ніколи раніше, зростає роль соціальних цінностей, зокрема відповідальності як базової якості особистості, яка проявляється в усіх сферах її життєдіяльності.

Зачатки відповідальності формуються у дошкільному дитинстві, що актуалізує проблему її становлення і розвитку, створення педагогічних умов оптимізації освітнього процесу, розробки методичного супроводу даного напрямку виховної діяльності ЗДО. У Базовому компоненті дошкільної освіти України як освітньому стандарті підкреслюється значущість своєчасного виховання відповідальності як сукупності заходів, виконання яких дозволяє особистості

безпечно досягти бажаного; здатність відповідати за свої справи та вчинки. У документі зазначено, що відповідальність дошкільника є невід'ємною якістю особистості, здатністю відповідати перед собою та іншими людьми за якість та своєчасність виконання дорученої справи [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість фахівців оперують визначенням, згідно з яким під відповідальністю розуміється як здійснюваний суб'єктом у різних формах контроль над своєю поведінкою з позицій виконання ним прийнятих норм і правил. В феномені відповідальності фахівці виділяють такі аспекти: необхідність відповідності поведінки особистості соціальним нормативам, обов'язку, підкорення поведінки соціальному контролю; здатність людини передбачати результати своєї діяльності, її користь або шкоду; спроможність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям; здатність і потреба передбачати наслідки своїх дій; свідома готовність виконувати певні обов'язки та відповідати за наслідки своїх дій відповідно до норм соціальної групи.

Сучасні психологи і педагоги приділяють чималу увагу дослідженню відповідальності як базової якості особистості. Провідними дослідниками у вітчизняній науці виступили А.Беленька, З.Борисова, Т.Гурлева, Т.Куниця, М.Левківський, М.Савчин, Тернопільська, Т.Фасолько, Х.Шапаренко, Л.Якименко та інші. Завдяки цьому розроблено зміст відповідальності, обґрунтовано теоретичні засади дослідження даної якості на різних етапах онтогенезу, запропоновано педагогічні умови оптимізації життєдіяльності дитини та організації освітнього процесу в освітніх закладах.

Як стверджує М. Левківський, проблему відповідальності слід розглядати як етико-моральне явище, обумовлене рівнем розвитку суспільної свідомості та соціальних відносин. Вказаний автор стверджує, що вільна дія людини завжди передбачає її відповідальність перед суспільством. Свобода породжує відповідальність, відповідальність спрямовує свободу. На думку М. Левківського, визначальним критерієм формування відповідальної поведінки особистості виступають цінності суспільства, асимільовані суб'єктом. Відповідальність базується на усвідомленні суб'єктом свого обов'язку й можливого вибору шляхів його реалізації. Згідно підходу автора, відповідальність пов'язана з помислами, самооцінкою, самоконтролем та самоуправлінням особистості [7].

У контексті погляду на відповідальність під кутом етико-морального розвитку особистості, Т.Куниця зауважує: прагнення особистості допомогти партнеру по спільній діяльності, засноване на актуалізації внутрішньо обов'язкових норм, які перетворюються так, щоб максимально відповідати ситуації, і супроводжується переживання особистої моральної відповідальності. Це сприяє усвідомленню суб'єктом наслідків своїх дій в ситуації допомоги. Відповідальність особистості може зменшуватися за рахунок захисних механізмів психіки,

які продукують сумніви у доцільності надання допомоги. Розвиток відповідальності є процесом приписування відповідальності за дії собі та оточуючим [6].

Згідно визначення провідних фахівців, відповідальність – базова якість особистості, яка проявляється у свідомому ставленні особи до суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань. За даними дослідження Т.Фасолько, формувати відповідальність можна лише за умови, якщо завдання наповнене суспільним смислом. Автор підкреслює: для формування відповідальності необхідно, щоб дитина емоційно переживала доручення, усвідомлювала його важливість, необхідність своєї діяльності не лише для неї самої, але й для інших людей. Саме соціальна мотивація трудового завдання надає йому рух, наповнює особистість бажанням виконати його якомога краще, виступає гарантом досягнення успіху [9].

За даними досліджень відповідальності М.Савчина, соціально-психологічна характеристика відповідальності – це якість особистості, детермінована індивідуальними потребами та інтересами, об'єктивно існуюча через реалізацію в системі людських відносин. Автор зазначає: відповідальність виконує пізнавальну, оціночну, регулятивну функції і виступає єдністю раціонального, вольового та емоційного моментів. М.Савчин зазначає: формування відповідальності у формі навички, звички, переконань, установки і соціальної спрямованості відбувається на основі передачі соціального досвіду в ході онтогенезу людини. Рівень відповідальності людини визначається ступенем прийняття і засвоєння соціально значущих норм і вимог як соціальних цінностей. Цей ступінь обумовлений як реальним місцем особистості в системі суспільних відносин, так і її власною активністю, емоційно-вольовою структурою психіки [8].

Упродовж дошкільного дитинства прояви відповідальності суттєво змінюються. Якщо у ранньому та молодшому дошкільному віці вказана базова якість була зовнішньо детермінованою, то поступово вона починає визначатися внутрішньо. Як зазначає Л.Якименко, активність дитини в діяльності дає їй можливість відчувати себе автором своїх дій, проявити окремі форми відповідальної поведінки, з допомогою дорослого або самостійно встановити та усвідомити зв'язок між реальним результатом та власним внеском в його досягнення. Спільний з дорослим аналіз діяльності, а потім і самоаналіз сприяє поступовому усвідомленню того, що отримання бажаного результату залежить від неї самої. Автор підкреслює: це складає основу відповідальності спочатку за результат власної діяльності, а в майбутньому – за процес і результат власного життя та життя оточуючих людей [11].

Дослідження Г.Беленької засвідчило, що механізмом становлення відповідальності дітей старшого дошкільного віку виступає рефлексивна діяльність: формування уявлень про відповідальність та мотивацію виконуваної діяльності; становлення практичних навичок прояву відповідальної поведінки у різних

видах діяльності; свідоме самостійне використання накопиченого досвіду відповідальної поведінки. Автор підкреслює: важливо організувати спільну діяльність дітей і дорослих на основі суб'єкт – суб'єктної взаємодії. Неабияку роль у вихованні відповідальності дошкільників вказаний фахівець відводить підготовці вихователів ЗДО до формування відповідальності дітей 5-7 років, вдосконаленню їхньої теоретичної та практичної готовності [2].

За даними дослідження Т. Гурлевої, до особливостей сформованості відповідальності дітей старшого дошкільного віку вказаним автором віднесено: їхню готовність до самоконтролю, самооцінки, самоаналізу, самостійності, цілеспрямованості та ініціативності. Автором розроблено та упроваджено у педагогічну практику педагогічну технологію формування відповідальності у старших дошкільників, яка базується на розширенні уявлень дітей 5-7 років про досліджуване явище, освоєння навичок прояву відповідальної поведінки, самостійне використання ними накопиченого досвіду на основі рефлексивної діяльності. У дослідженні обґрунтовано, що процес формування у дітей старшого дошкільного віку відповідальності здійснюється з позицій гуманістичної педагогіки, орієнтує дитину на моральні цінності та готовність до звіту. Т.Гурлева зазначає, що відповідальність розуміється нею як якість особистості, що відображає стан готовності дитини до рефлексії своєї поведінки з позиції моральних правил та до звіту про результат своєї діяльності перед самою собою та іншими людьми [4].

Позитивні результати у вихованні відповідальності у трудовій діяльності дошкільників досягаються за вмілого поєднання різних форм співробітництва, активного включення в цю роботу всіх членів колективу дошкільного закладу та членів сімей вихованців.

Мета статті. Схарактеризувати зміст відповідальності, розкрити особливості її розвитку у дошкільному дитинстві, визначити роль трудової діяльності, обґрунтувати умови оптимізації освітнього процесу у ЗДО.

Виклад основного матеріалу. Для організації педагогічного процесу у ЗДО необхідно створити відповідне предметно-розвивальне середовище. Воно визначає розвиток відповідальності, активно будує діяльність дитини, використовуючи при цьому вроджений фонд її особистості. Середовище виступає чинником, який сприяє процесу розгортання закладеного в дитині дошкільного віку потенціалу. Говорячи про створення у ЗДО розвивального середовища, акцентуємо увагу на педагогічних умовах розвитку відповідальності у дітей 5-7 років.

У дослідженні З.Борисової визначено умови виховання відповідальності, до яких віднесено: організацію системи колективної трудової діяльності у формі чергувань із залученням в нього усіх дітей; встановлення відносин взаємної відповідальності між дошкільниками; формування у них суспільних мотивів трудової діяльності; виховання системи трудових знань, умінь і навичок, необ-

хідних для відповідального виконання справи; організацію системи звітності, суспільного обговорення й оцінка результатів діяльності кожної дитини і всієї групи; здійснювати диференційований підхід з врахуванням рівня розвитку початкових форм відповідальності кожної дитини [3].

Х.Шапаренко пропонує у процесі організації трудової діяльності об'єднувати менш умілих або молодших дітей дошкільного віку у пару з досвідченим товаришем. На думку автора, таке об'єднання є педагогічно найбільш доцільним, воно сприяє тому, що діти навчаються домовлятися, розподіляти обов'язки, здійснювати допомогу і підтримку. Такий підхід полегшує рішення питання встановлення правильних взаємин між дітьми. Корисна демонстрація педагогом своєї праці на очах дітей. Така співпраця сприяла виконанню дітьми трудових доручень без нагадування дорослого, налаштувала на виконання накресленого без відволікань на стороннє. Дошкільники не лише оволодівали трудовими навичками, але й почали усвідомлювати необхідність своєї праці для дитячого колективу [10].

Визначаючи педагогічні умови оптимізації трудової діяльності у ЗДО, фахівці підкреслюють значущість як предметно-розвивального середовища, так і власної активності дитини старшого дошкільного віку. Активна позиція самого дошкільника під час виконання трудових доручень – важлива умова розвитку відповідального ставлення до процесу і результатів діяльності. Згідно висловлювань Т.Куниці, вправлення дітей в уміння готувати матеріали до занять (нарізати папір, готувати клей, фарби, глину; акуратно й красиво розкласти матеріал та посібники на столах; діяти планомірно та економно; розраховувати потрібну кількість матеріалів залежно від кількості дітей в групі тощо. Діти поступово навчаються слідкувати за дотриманням черговості, миють посуд після полудня, метуть підлогу. Автор зазначає: старші дошкільники, чергуючи в кутку природи, можуть вести календар погоди, доглядати не лише за тваринками у приміщенні, але й тими, що живуть на ділянці (кури, кролики); годують птахів, що зимують спостерігають за ними [6].

Як зазначає О.Кононко, значну роль у вихованні у дітей старшого дошкільного віку відповідальності у трудовій діяльності, відіграє педагогічна оцінка та самооцінка. На думку автора, існую зв'язок між змістом оцінки педагога та вихованням відповідальності як моральної якості особистості. Фахівець підкреслює: оцінка вихователя має бути справедливою, мотивованою, зацікавленою та чітко сформульованою. Така оцінка підтримує дитину, налаштовує на позитивний лад, привчає оцінювати інших з тих самих позицій. О.Кононко зауважує: дитині дошкільного віку складно бути самокритичною, значно легше виявляти поблажливість до себе та критичність до інших. Вказаний вище автор підкреслює: зміст, форма педагогічної оцінки, момент висловлювання педагогом свого судження з приводу процесу та результату праці дошкільника, відіграє неабияку роль у трудовому вихованні та прищепленні звички діяти відповідально.

Варто час-від-часу задавати дітям старшого дошкільного віку запитання, які змушують їх аналізувати свої дії, вкладені зусилля та якісно-кількісний результат своєї праці [5].

Базуючись на викладених вище теоретичних положеннях, до основних педагогічних умов оптимізації виховного процесу у ЗДО відносимо:

1. *Збагачення уявлень дітей старшого дошкільного віку про відповідальність як базову якість особистості та її роль в житті.*

2. *Вправлення дошкільників в умінні проявляти відповідальність у трудовій діяльності.*

3. *Створення у ЗДО предметно-розвивального середовища, сприятливого для виховання трудових умінь і навичок.*

4. *З допомогою педагогічної оцінки віднести відповідальність до найвищих моральних цінностей й чеснот.*

Упровадження в педагогічну практику комплексу розроблених педагогічних умов спрямоване на виховання у дітей старшого дошкільного віку відповідального ставлення до трудової діяльності; формування самостійності, наполегливості та гордості; прищеплення працелюбності як базової якості особистості.

Висновки. У дослідженні визначено зміст та схарактеризовані особливості прояву відповідальності на етапі дошкільного дитинства. Зафіксовано зростання усвідомленості, стабільності та вміння здійснювати самостійні вибори як важливі характеристики відповідальності. Визначено роль трудової діяльності у формуванні відповідальності як базової якості особистості. Обґрунтовано педагогічні умови виховання у дітей старшого дошкільного віку відповідальності, серед яких важливу роль відіграють: розширення уявлень дітей, набуття практичного досвіду відповідальної поведінки, створення розвивального середовища та піднесення значущості базової якості з допомогою педагогічної оцінки. Упровадження вказаних умов сприятиме підвищити ефективність виховання відповідальності у дітей 5-7 років.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України//Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. № 2. С. 4-19.
2. Беленька Г. В. Формування відповідальності у дошкільників. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1-2. С. 63-67.
3. Борисова З.Н. Працелюбність малечку// Дошкільне виховання. 2021. № 11. С.14-15
4. Гурлева Т. Виховуємо відповідальність у дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. №5. С. 19-29.
5. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) / О. Л. Кононко. К.: Стилос, 2000. 336 с.
6. Куниця Т. Ю. Відповідальність особистості як наукова категорія Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 5. С. 32-37

7. Левківський М. В. Формування відповідального ставлення до праці учнів загальноосвітньої школи (історико-теоретичний аспект): автореф. дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.01. К., 1994. 40 с.
8. Савчин М.В. Психологія відповідальності поведінки: Монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 280 с.
9. Фасолько Т. С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.08. – дошкільна освіта. Ін-т пробл. виховання АПН України. К., 2000. 18 с.
10. Шапаренко Х. А. Сучасні підходи до трудового виховання дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць*. Педагогічні науки. 2014. №116. С. 238-243.
11. Якименко Л. Ю. Теоретичні основи формування в старшому дошкільному віці відповідальності як базової якості особистості. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 100-104.

УДК 373.29.015.311:331.54

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ

Сергій Григор'ян

магістр спеціальності 012 дошкільна освіта

група ДОМ-11

Науковий керівник – д-р. філос. (PhD)

в галузі освіта/педагогіка, доцент

Лісовець Оксана Вікторівна

Анотація. У статті розглянуто розглядаються основні підходи, засоби та методи формування уявлень про професії у старших дошкільників, а також роль педагогів і батьків у цьому процесі.

Ключові слова: діти дошкільного віку, трудове виховання, праця, уявлення про професії.

Актуальність. У сучасному суспільстві, де професійна діяльність займає значне місце в житті людини, коли стрімко зростає кількість різноманітних професій, окремі з яких є особливо престижні, інші – не дуже, але однаково корисні, важливо починати знайомство з професіями ще в дошкільному віці, оскільки саме цей вік особливо сприятливий для ознайомлення з професійною діяльністю дорослих та з метою формування позитивного ставлення до праці. Діти, які

мають чіткі уявлення про різні професії, легше адаптуються до шкільного життя, краще розуміють соціальні ролі та значення праці в суспільстві. Формування таких уявлень допомагає дітям визначитися з власними інтересами та здібностями, сприяє розвитку мотивації до навчання та саморозвитку.

Мета статті: проаналізувати проблему формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерес до професій як складової професійного самовизначення розглядали Є. Павлютенков, В. Симоненко, М. Тименко, С. Чистякова, М. Янцур та інші. Проблему ознайомлення дітей з працею дорослих досліджувала Л. Артемова. Питанням організації трудового виховання дошкільників присвячені дослідження Г. Беленької, М. Машовець, Л. Песоцької, Т. Поніманської. На необхідності ознайомлення дошкільників з професіями наголошували Н. Кононенко, Н. Кудикіна, С. Ладивір, В. Логінова, Ю. Лукашова, Т. Макєєва, Т. Піроженко, В. Тернопільська та інші. На думку багатьох дослідників, ознайомлення дошкільників з працею дорослих варто поєднувати із залученням їх до посильної діяльності. Ефективність розвитку знань про працю дорослих залежить від педагогічних умов, на яких наголошують дослідники Г. Беленька, З. Борисова, В. Логінова, М. Машовець, Т. Поніманська та ін. У педагогічних дослідженнях цих науковців основою, що визначає педагогічні умови, є виховання ставлення до праці, розпочате з ознайомлення дітей з працею дорослих, її необхідністю.

Виклад основного матеріалу. Формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом їхнього розвитку. Цей процес допомагає дітям краще розуміти навколишній світ, усвідомлювати роль різних професій у суспільстві та формувати початкові професійні інтереси. Діти активно починають досліджувати різні види діяльності та ставити запитання про те, чим займаються дорослі. Усвідомлення різноманітності професій сприяє розвитку пізнавальної активності, формуванню соціальних навичок та підготовці до майбутньої навчальної діяльності. Знайомство з різними професіями розширює кругозір дітей, вони дізнаються про різні сфери діяльності, що розширює їхнє уявлення про світ; розвиває соціальні навички, де знайомство з професіями сприяє розумінню ролі праці в житті людей, формуванню поваги до різних видів діяльності; стимулює інтерес до навчання, діти починають усвідомлювати зв'язок між навчанням та професійною діяльністю, що стимулює їхній інтерес до пізнання нових знань.

Рання професійна орієнтація дитини, на думку багатьох педагогів, має відбуватися у дошкільному віці. Саме в чинних освітніх програмах закладів дошкільної освіти окреслено завдання з ознайомлення дітей з працею дорослих, в рамках яких і відбувається знайомство дітей із професіями [9, с. 64].

Проблеми формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії дорослих знаходять своє відображення в Базовому компоненті дошкільної освіти

[2], програмах виховання і навчання дітей: «Дитина» [4], «Я у світі» [11, с. 70], «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля» [9, с. 67].

У Базовому компоненті зазначено, що у дитини дошкільного віку необхідно формувати особистісні якості (працелюбність, відповідальність, самостійність, волю тощо), ці якості формуються у дитини перш за все у трудовому вихованні, що є передумовою успішного, поступового, цікавого входження дитини у світ праці, засвоєння знань про довкілля (природне та соціальне), засвоєння знань про професії ([2, с. 18].

Так, проблема формування у дітей уявлень про професії дорослих широко розкрита у завданнях програм розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» [11] та «Дитина» [4], які спрямовують педагогів до поглибленого ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з працею дорослих.

У програмі розвитку дитини «Дитина в дошкільні роки» зазначені компетентності щодо уявлення дошкільників про професії, програмні вимоги які мають реалізовуватись в ЗДО з ознайомлення дошкільників із професіями [4].

Дошкільний вік особливо сприятливий для формування позитивного ставлення до праці. Цьому сприяють такі вікові особливості, як підвищений інтерес до явищ суспільного життя та бажання брати участь у праці дорослих. Тому, на думку Т. Поніманської, розкривати дітям зміст праці дорослих необхідно не лише задля виконання завдань дошкільного виховання, а й для повноцінної підготовки до трудового навчання і профорієнтації у школі. За визнанням психологів і педагогів раціональною є така послідовність ознайомлення з працею дорослих: [7, с. 147]

1) накопичення фактів про процес праці, перетворення предмета праці, результати праці, створення уявлення про її значущість;

2) формування уявлень про людину праці, її ставлення до праці;

3) формування уявлень про колективний характер трудової діяльності.

Уявлення про працю однієї людини включає такі компоненти:

1) уявлення про робоче місце (кухня – у кухаря, кабінет чи лікарня – у лікаря);

2) про об'єкт праці (діти – у вихователя, хворі – у лікаря, глядачі – у артиста та ін.)

3) про трудові дії і їх послідовність (кухар – нарізає овочі, робить салат, варить борщ, варить картоплю та ін.);

4) про спеціальні предмети і знаряддя праці (ліки, таблетки, уколи – у лікаря);

5) про результати праці (матеріальні – готовий обід, випечений хліб і нематеріальні – здорові люди, пасажири, доставлені на роботу водієм) [1, с. 26]. Здійснюючи елементарний аналіз професій, дошкільники повинні вміти виділяти три основні компоненти: назва професії, її основний зміст, користь професії для суспільства.

Основними факторами, які впливають на вибір професії є: 1) позиція батьків; 2) позиція друзів; 3) особисті професійні плани; 4) здібності; 5) рівень домагань на суспільне визнання; 6) яка професія викликає більший інтерес і яку професію діти найбільше знають; 7) схильності [10]. Поділяючи означену концепцію, можна вважати, що вихователь закладу дошкільної освіти може впливати на формування чи підтримання інтересу дитини старшого дошкільного віку до тієї чи іншої професії.

Слід зазначити, що діти не розуміють поняття «професія», але добре знають такі особливості професій, як лікар, учитель, вихователь. У процесі вибору сюжетно-рольової гри й ролі, діти часто орієнтуються на професії батьків. Це пояснюється психологічними особливостями дітей, їх здатністю і прагненням до наслідування значущих дорослих, та тим, що дітям вони більш знайомі за розповідями батьків [10]. Далі вихователі та батьки мають ознайомити дітей з різноманітним світом професій, здійснюючи це планомірно і послідовно.

Знання слід надавати в певній системі: назва професії, її значення для довкілля, суспільства, трудові дії, спеціальний одяг і обладнання, необхідні професійні якості.

У сучасній педагогічній науці існує кілька теоретичних підходів до формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку: ігровий, дидактичний і проєктний.

Ігровий підхід передбачає використання рольових ігор, де діти можуть "приміряти" на себе різні професійні ролі. Це сприяє розвитку уяви, творчого мислення та соціальних навичок.

Дидактичний підхід передбачає проведення тематичних занять та використання навчальних матеріалів (книжок, плакатів, відеоматеріалів), що знайомлять дітей з різними професіями.

Проєктний підхід передбачає реалізацію проєктів, де діти разом з педагогами досліджують певну професію, проводять зустрічі з представниками різних професій, відвідують екскурсії на підприємства [5].

Процес формування уявлень дітей про професії має включати такі складові:

1. Ознайомлення дошкільнят з світом праці та професій через гру.
2. Використання різноманітних методів і засобів формування уявлень дошкільнят про світ професій
3. Забезпечення змістовне, насичене, комфортне предметно-розвиваюче середовище.
4. Створення умов для праці дітей і дорослих на території закладу дошкільної [8, с. 17].

Формування уявлень про професії у старших дошкільників здійснюється за допомогою різноманітних методів та засобів. Основні з них включають рольові ігри, екскурсії та зустрічі, читання книг та перегляд відео, тематичні заняття.

Створення ігрових ситуацій, де діти виконують роль лікаря, вчителя, будівельника тощо дозволяє їм краще зрозуміти сутність професійної діяльності. Організація відвідувань різних підприємств та установ, де діти можуть побачити професії в дії, зустрічі з представниками різних професій допомагають дітям отримати реальне уявлення про їхню роботу. Читання книг та перегляд відео також знайомить дітей з різними професіями, їх значенням та особливостями. Проведення тематичних занять, присвячених певним професіям, сприяють тому, що діти дізнаються про інструменти, обладнання та навички, необхідні для виконання тієї чи іншої роботи [6].

Ключову роль у формуванні уявлень про професії у дітей дошкільного віку відіграють дорослі: педагоги та батьки. Їх завдання полягає в тому, щоб створити сприятливі умови для знайомства дітей з різноманітністю професійного світу та допомогти їм усвідомити значення праці в житті людини. Педагоги організовують освітньо-виховний процес, використовуючи різноманітні методи та засоби, що сприяють розвитку уявлень про професії. Також забезпечують підтримку дітей у їхніх ігрових та дослідницьких ініціативах, стимулюючи їхню пізнавальну активність. Батьки можуть розповідати дітям про свої професії, брати їх з собою на роботу, знайомити з друзями та родичами, які мають цікаві професії. Батьки також можуть підтримувати інтерес дітей до професійної тематики, організовуючи спільні ігри, читання та перегляд дидактичних матеріалів.

Для ефективного формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку науковці рекомендують використовувати різноманітні методи та засоби, що забезпечують комплексний підхід до ознайомлення дітей з професіями ;створювати умови для активної участі дітей у процесі дослідження професій, надаючи їм можливість самостійно обирати теми для вивчення та проводити власні "дослідження"; залучати до процесу формування уявлень про професії представників різних професій, які можуть поділитися своїм досвідом та продемонструвати практичні аспекти своєї роботи; сприяти розвитку у дітей пізнавального інтересу, творчого мислення та соціальних навичок через ігри, заняття та проекти, пов'язані з професійною тематикою [3].

Висновки. Формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку є важливим завданням сучасної дошкільної освіти. Використання різноманітних методів та засобів, інтеграція теми професій у повсякденну діяльність сприяє розвитку пізнавальних інтересів, соціальних навичок та формуванню позитивного ставлення до праці. Педагогічна діяльність, спрямована на ознайомлення дітей з професіями, допомагає виховати гармонійно розвинену особистість, готову до подальшого навчання та професійного самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Артёмова Л. П., Сова Г. В. Ознайомлення старших дошкільників із працею та професіями дорослих. Рання профорієнтація дошкільнят. Дошкільний навчальний заклад. 2009. №5 (29). С.24-29.

2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затв. Наказом МОН України від 12.01.2021, № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu_%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Грузинська І. Формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності. URL: https://ird.npu.edu.ua/files/ira_2.pdf.
4. Дитина в дошкільні роки: освітня програма / наук. кер. К. Л. Крутій. URL: <https://f.osvita.city/file/49/13programa-ditina-v-doshkilni-roki.pdf>.
5. Кононенко Н.В., Палош А.С. Формування уявлень про професію у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Шляхи і засоби становлення професійної майстерності майбутніх педагогів. Одеса, 2020. С. 60–65.
6. Машовець М., Власенко В. Формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії дорослих засобами художньої літератури. Вісник психології і педагогіки. 2015. Вип. 15. URL: <https://www.psyh.kiev.ua/>
7. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид. перер. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
8. Приймак Н. М. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих. 2011. 78 с.
9. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.
10. Тернопільська В.І., Новиченко А.В. Особливості формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя (Серія: психолого-педагогічні науки)*. 2019. № 2. С. 83-88.
11. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДИТИНИ**

Лідія Довгань

*вихователь-методист,
спеціаліст вищої категорії КЗ «ЗДО № 37 ВМР»
м. Вінниця «Казочка»*

Наталія Нанарова

*вихователь, спеціаліст вищої категорії
КЗ «ЗДО № 37 ВМР» м. Вінниця «Казочка»*

Лариса Майченко

*вихователь, спеціаліст першої категорії
КЗ «ЗДО № 37 ВМР»
м. Вінниця «Казочка»*

Постановка проблеми. Сучасні діти – це діти «нового часу» які живуть у світі електронної культури і часом краще за нас освоюють новітні технології. Їхній світ гри – це комп'ютерні та мобільні ігри, електронні іграшки, ігрові приставки. Діти сприймають інформацію засобами телебачення та інтернету, які не завжди несуть корисну інформацію. Ми, вихователі, маємо йти в ногу з часом, стати для дитини провідником у світ нових технологій, тому одним із засобів, що володіє унікальною можливістю підвищення мотивації та вдосконалення навчання дошкільника, розвитку його творчих здібностей та створення позитивного емоційного фону освітньої діяльності є робота зі створення зрозумілих та близьких, на даному етапі розвитку суспільства, електронних дидактичних та пізнавальних ігор, завдяки яким дитина стає не просто спостерігачем, а й активним учасником процесу пізнання.

Мета статті: обґрунтувати важливість використання інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та поділитись досвідом своєї роботи у створенні інтерактивних ігор, вправ, завдань в програмах Power Point, LearningApps, Wordwall.net, Jigsawplanet.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні зміст освіти ускладнюється, акцентується увага на розвитку творчих та інтелектуальних здібностей дітей, корекції емоційно-вольової та рухової сфер, на зміну традиційним приходять інтерактивні методи навчання й виховання, що передбачають активізацію пізнавального розвитку дитини. У цих умовах педагогу-дошкільнику необхідно орієнтуватися у розмаїтті освітніх інновацій, вміти правильно й доцільно їх використовувати [6].

ІКТ відносять до інноваційних процесів, основним завданням якого є наблизити освітній процес до світосприйняття сучасної дитини, що підвищить ефективність і якість навчання, формуватиме позитивну мотивацію дошкільнят для отримання нових знань.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – сукупність методів, засобів і прийомів, що забезпечують пошук, збирання, зберігання, опрацювання та обмін інформацією [4].

У наукових працях активно досліджуються аспекти підвищення якості освіти шляхом створення інформаційно-освітнього простору, що забезпечить можливість переходу освіти в нову якість відповідно вимогам інформаційного суспільства [2,5].

Одним із процесів, що характеризують сучасне суспільство, є його інформатизація. Володіння інформаційними технологіями ставиться в один ряд із такими якостями, як уміння читати й писати. Як зазначає В. Биков, «у діяльності навчальних закладів усіх типів і рівнів акредитації проблемам інформатизації повинна приділятися першочергова увага» [1].

Передбачається, що використання ІКТ в освітньому процесі закладів дошкільної освіти за умови дотримання гігієнічних норм та врахування індивідуально-вікових можливостей дітей допоможе підготувати дитину до життя в сучасному інформаційному суспільстві, сприятиме формуванню її компетентності [8]. Тому особливо важливо, щоб дитина з найперших років розвивалась як особистість, активно вивчала та досліджувала навколишній світ.

Закон України «Про дошкільну освіту», загальні положення Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція) вимагають від педагогів забезпечення належного розвитку, виховання та навчання дитини шести-семи років життя, створення умов для самореалізації особистості дитини, формуючи у неї вміння пізнавати навколишній предметний світ, себе, інших людей і практично застосовувати набуті знання. В Базовому компоненті дошкільної освіти у варіативній складовій введено освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота», що передбачає формування цифрової компетентності дошкільника [3].

До засобів ІКТ в дошкільній освіті належать різні нові технології та обладнання: Інтернет, комп'ютерне обладнання, мультимедійні засоби, сучасні освітні онлайн-сервіси, навчальні платформи, хмарні мультимедійні технології, навчально-розвиваючі проекти в соцмережах та ін.

Застосування ІКТ розширює можливість самостійної діяльності, формує навички дослідницької діяльності, за якої дитина стає активним суб'єктом, а не пасивним об'єктом при отриманні нових знань. Навчання через гру є ефективною формою пізнання світу, оскільки через гру не просто створюється уявлення про певний предмет, а одночасно полегшує дитині входження в світ знань.

Гра є однією з форм практичного мислення дітей і тому використання комп'ютерних ігор в освітній діяльності є природним для дитини та слугує ефективним засобом підвищення мотивації, забезпечення індивідуалізації навчання та розвитку особистісних здібностей. У грі дитина оперує своїми знаннями, досвідом, враженнями [7].

Для дітей дошкільного віку існує чимало розвиваючих комп'ютерних програм для навчання грамоти, математики та для загального розвитку дітей (розвиток уваги, уваги, мислення, логіки). Створювати інтерактивні ігри не складно. Необхідно мати картотеку картинок, фонів для ігор і, звичайно, комп'ютер з програмою Microsoft PowerPoint, в якій ми створювали різноманітні ігри, завдання та вправи.

Серед усього різноманіття онлайн інструментів варто виокремити онлайн-сервіс LearningApps, який є безкоштовним міжнародним відкритим освітнім ресурсом для організації та підтримки освітніх процесів. Інтерактивні ігри, вправи, завдання представлені в режимі загального доступу. Навчальна платформа LearningApps є конструктором для створення інтерактивних завдань за допомогою різноманітних шаблонів. Дидактичні матеріали, створені власноруч ми використовуємо при проведенні занять у вигляді інтерактиву, застосовуємо як наочний матеріал при вивченні нового матеріалу або для його закріплення та як підсумково-діагностичний матеріал після вивчення будь-якої теми. Використання дидактичних можливостей конструктора інтерактивних завдань LearningApps.org (<https://learningapps.org/>) дає можливість педагогам зручно й легко створювати електронні інтерактивні вправи, що сприяють активності вихованців, їх самостійності, ефективності засвоєння та закріплення набутих знань, поєднання колективних та індивідуальних форм освітнього процесу у довірчому тощо. Усі виконані завдання зазначаються у статистиці. Це дозволяє відстежити як діти засвоїли матеріал, як виконали завдання, час виконання, чи відповідають знання очікуваним результатам.

Наступна подібна платформа, яку ми використовуємо у своїй роботі є Wordwall.net онлайн-сервіс, який також дозволяє створювати інтерактивні вправи. Тут можна створити більш динамічні інтерактивні ігри. З використанням вправ на даних сервісах у дітей спостерігається значне підвищення сприйняття та запам'ятовування вивченого матеріалу. Вихованці більш самостійні та відповідальні, оскільки більшість завдань потрібно виконувати самостійно, без допомоги батьків.

Ще одна платформа, яку ми використовуємо – Jigsawplanet (онлайн-пазли). Складаючи зображення з невеликих частин, діти вчаться орієнтуватись в просторі. Гра-пазл розвиває у дітей посидючість, акуратність, терпіння і уважність. Збираючи картину, діти навчаються співвідносити частини з цілим зображенням, у них розвивається логічне мислення. Щоб зібрати достатньо складний

пазл, потрібно добре володіти просторовими характеристиками, здатністю перевертати картинку в уяві, умінням знайти потрібний фрагмент.

Використання таких програм дозволяє збагачувати знання, формує такі важливі компоненти, як пізнавальну мотивацію, пам'ять й увагу, адже саме ці якості забезпечують психологічну готовність дитини до навчання в школі. Батьки теж оцінили ефективність і зручність даних сервісів в роботі з дітьми. Всі інтерактивні ігри, створені педагогами, ми розмістили на сайті нашого закладу, що дає можливість батькам у вільний час переглянути та закріпити знання, вміння і навички дітей.

Хочемо підкреслити, що полегшити засвоєння матеріалу дітьми, зробити більш цікавим освітній процес нам допомогло використання інтерактивної дошки. Під час її використання формувалася координація спільної діяльності зорового та моторного аналізаторів. Наші дошкільнята із задоволенням працювали на таких заняттях, активно включалися у виконання завдань, так як технічні засоби дозволяли включати в освітній процес і звук, і дію, і мультиплікацію, що значно підвищувало увагу дітей.

Висновки. Отже, ми можемо стверджувати, що у порівнянні з традиційними формами навчання дошкільнят ІКТ мають низку значних переваг: поєднують у собі динаміку, звук, текст, відео, барвисте зображення, що значно покращує сприйняття інформації, дозволяють значно урізноманітнити процес освіти, організувати різні форми пізнавальної діяльності, зробити активною та цілеспрямованою самостійну діяльність дітей. Комп'ютер, володіючи величезним потенціалом ігрових і навчальних можливостей, значно впливає на дитину, але, як і будь-яка техніка, він не самоцінний, а є засобом активного пізнання довкілля. І лише шляхом доцільно організованої взаємодії педагога та дитини можна досягти позитивного результату. Хочемо відмітити, що комп'ютерні ігри не замінюють, а доповнюють традиційні форми ігор і занять.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В. Ю. Биков. // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України; гол. ред.: В. Ю. Биков. – 2010. – № 1 (15). — Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt>.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ, Україна: Атіка, 2009. – 684 с.
3. Богуш А. М. Базовий компонент дошкільньої освіти / науковий керівник: А. М. Богуш. – К.: Освіта, 2012.

4. Глосарій. Інформаційно-комунікаційні технології: основні терміни та поняття // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 7. – С.77
5. Гуревич Р. С. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. В. Шестопап; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця, Україна: ФОП Рогальська І. О., 2011. – 348 с.
6. Панасюк Т. Інноваційні технології: обмінюємося досвідом / Т. Панасюк // Дошкільне виховання. – 2010. – № 7. – С. 18-19.
7. Панченко А. Модернізація освітнього процесу у ДНЗ в умовах інформатизації освіти / А. Панченко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 1. – С. 11 – 15.
8. Проценко Т. Дошкільник і комп'ютер: запрошуємо до участі в експерименті! / Т. Проценко // Дошкільне виховання. – 2010. – № 4. – С. 13.

УДК 373. 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ДИСЦИПЛІНОВАНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людмила Заїкіна

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМ – 11

Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент ***Пихтіна Ніна Порфиріївна***

Постановка проблеми. Проблема дисциплінованості дітей старшого дошкільного віку розглядається у контексті формування вольової поведінки та вольових рис характеру особистості. Особливе місце займає питання виховання дисциплінованості, а також створення педагогічних умов її формування в умовах освітнього процесу у закладах дошкільної освіти.

Мета статті: з'ясувати педагогічні умови виховання дисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання виховання у дітей старшого дошкільного віку дисциплінованості започатковано у працях І. Бега, Л. Островської, В. Сухомлинського, Л. Проколієнко, В. Котирло та ін. У роботах сучасних дослідників, зокрема О. Бала, В. Оржеховської, Т. Федорченко, Т. Піроженко питання волі вивчається у межах розвитку довільності дітей дошкільного віку, а також формування вольових рис особистості, початок яких знаходиться у дошкільний період розвитку. У контексті дошкільної освіти такі

науковці як О. Кононко, І. Попович, В. Поуль, Н. Пихтіна та ін. ставлять питання цілеспрямованого формування дисциплінованості та виділення педагогічних умов її формування, звертаючи свої погляди саме на старший дошкільний вік.

Виклад основного матеріалу. Загалом, дослідники вважають, що для ефективного формування дисциплінованості дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти варто створити певні умови, які прийнято позначати як педагогічні. Так, на думку Ю. Бойчук педагогічні умови являють собою спеціально створені умови у навчальному процесі, які мають за мету покращити процес виконання досягнення необхідної педагогічної мети [3, с. 315].

У свою чергу, Ю. Пронь вказує на необхідність створення у закладі дошкільної освіти оптимальних педагогічних умов з метою виховання дисциплінованості дітей старшого дошкільного віку. Зокрема до них науковець відносить:

1) сформувані грамотні вимоги в різних формах організації освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти;

2) систематично проводити ігрову діяльність з дітьми старшого дошкільного віку, яка має за мету розвивати їх вольові якості;

3) встановлювати єдиний підхід до дітей старшого дошкільного віку всіх учасників освітнього процесу.

При цьому, перша педагогічна умова передбачає повсякденне виховання дисциплінованості у вихованців старшої дошкільної групи в умовах закладу дошкільної освіти. Вчений переконаний, що формуванню такої морально-вольової: якості як дисциплінованість буде спонукати правильно організований розпорядок дня. У закладі дошкільної освіти існує чіткий режим перебування дитини у садочку, який передбачає ранкові процедури (руханку), сніданок, заняття, обід, сон, полуденок, прогулянку на свіжому повітрі тощо. Чіткість розпорядку у дитячому садку не є випадковою. Систематичне повторювання режиму роботи закладу освіти та перебування в ньому формує у дитині звичку, яка передбачає появу внутрішньої дисципліни, яка, є фундаментом виховання дисциплінованості [7, с. 74].

Доповнює означене твердження В. Поуль, що наголошує: розпорядок дня у закладі дошкільної освіти зумовлює дотримання окремої дисципліни. Для цього, він повинен характеризуватися як: постійний, стійкий та визначений. Навчально-виховний процес у садочку повинен бути: доцільним, раціональним та сприйматися дітьми. Для виховання дисциплінованості вихованців старшої дошкільної групи, вихователь повинен бути: доброзичливим, спокійним, але в той же час, наполегливим та рішучим, його педагогічна майстерність повинна мати гнучкий характер. В. Поуль зазначає, що правильно організована освітня діяльність вихованців у закладі дошкільної освіти навчає дітей таким головним принципам дисципліни як: «не запізнюйся», «не поспішай», «роби все вчасно», «засвоюй навички поведінкової культури», «звикай до організованості,

охайності та порядку», «будь цілеспрямованим, наполегливим, витривалим та самостійним» [6, с. 223].

Разом із тим, Ю. Карца наголошує, що у вихованні дисциплінованості дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, вихователь повинен дотримуватися трьох важливих принципів, зокрема:

1. твердість (дитина повинна знати, що недотримання дисципліни у закладі дошкільної освіти призводить до певних санкцій);

2. чесність (усі діти повинні дотримуватися організованості та відповідальності у закладі дошкільної освіти, винятків не може бути);

3. дружність (вихователь повинен бути другом вихованцю, але, в той же час, мати в його очах авторитет, який буде виражатися у серйозному стилі спілкування) [2].

Отже, першою педагогічною умовою ефективного виховання дисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку, в умовах закладу дошкільної освіти, вважаємо *організацію чіткого розпорядку дня у дитячому садочку та спостереження за його обов'язковим дотриманням*.

Одночасно, Ю. Пронь стверджує, що систематична організація ігрової діяльності старших дошкільників зробить їх більш дисциплінованими оскільки гра є оптимальним методом виховання дисциплінованості. Це зумовлено наявністю в них чітких правил, ігрових ролей та дій. В той же час, ігрова діяльність є провідною в сисемі активності дітей дошкільного віку, а виховання ігровими засобами є комфортними для зручними для дітей зазначеної категорії дітей. В іграх старший дошкільник має змогу добровільно підкорятися окремим правилам та вимогам. Це можна назвати практикою для дотримання дитиною дисципліни й, в подальшому, формуванню в неї дисциплінованості [7, с. 78].

На нашу думку, для виховання дисциплінованості вихованців старшої дошкільної групи важливо організовувати у закладі дошкільної освіти не тільки систематичну ігрову діяльність, але й спортивну та трудову, які те ж зумовлюють виконання окресленого завдання. Отже, *послідовна й систематична організація різноманітних видів діяльності у дитячому садку з використанням окремих методів та форм виховання дисциплінованості* (друга педагогічна умова) допоможе більш ефективніше привчити дитину до дисципліни у різних видах діяльності та дозволить сформувати у неї дисциплінованість.

Щодо третьої педагогічної умови виховання дисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, М. Кузнецов наголосив, що дотримання цієї умови передбачає встановлення єдиного підходу до вихованців старшої дошкільної групи в освітньому процесі. Для усіх дітей повинні існувати одні правила та заборони, яких вони повинні дотримуватися. Під час реалізації зазначеної педагогічної умови виховання дисциплінованості старших дошкільників, важлива наявність партнерської взаємодії педагогічного

складу закладу дошкільної освіти та батьків вихованців. Мова йде про єдиний напрямок виховання дисципліни у дітей старшого дошкільного віку як у закладі дошкільної освіти так й вдома [3, с. 125].

З цією думкою повністю погоджується й М. Остапенко, який переконаний, що заклад дошкільної освіти та батьки вихованців старшої дошкільної групи повинні разом виховувати у них дисциплінованість [4, с. 133]. Для виконання цього завдання, вихователям та батькам необхідно забезпечити наявність:

1) уважного спостереження за самостійністю та відповідальністю, старшого дошкільника, активно підтримувати їх, хвалити за дотримання дисципліни у закладі дошкільної освіти та вдома;

2) надання можливості дитини бути самостійною, окрім випадків, коли зазначена самостійність може мати негативні наслідки;

3) окремих правил дисципліни у домашніх умовах (допомога у побутових справах, виконання побутових доручень тощо) та умовах закладу дошкільної освіти (дотримання розпорядку дня, чергування, виконання доручень тощо);

4) окремих санкцій за недотримання дисципліни вдома та у закладі дошкільної освіти. В той же час, важливо, щоб заохочення за дотримання дисципліни домінували над покараннями [5, с. 221].

Ми повністю погоджуємося із вищезгаданими науковцями щодо важливості наявності партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків старших дошкільників в процесі виховання в них дисциплінованості (третя педагогічна умова). На нашу думку, зазначена взаємодія допоможе швидше та ефективніше навчити дитину слідувати суспільним правилам поведінки, дисципліні, буде зумовлювати формуванню звички бути дисциплінованим та відповідальним за свої вчинки.

Висновки

Отже, нами було встановлено, що найбільш ефективними педагогічними умовами виховання дисциплінованості старших дошкільників є: 1) *організація чіткого розпорядку дня у В ЗДО та спостереження за його обов'язковим дотриманням*; 2) *послідовна й систематична організація різноманітних видів діяльності в ЗДО з використанням окремих методів та форм виховання дисциплінованості*; 3) *налагодження партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків старших дошкільників в процесі виховання в них дисциплінованості*.

Виокремлені педагогічні умови сприятимуть поліпшенню ефективності цілеспрямованого виховання дисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, а їх експериментальна перевірка і є перспективами подальшого наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: монографія. Суми: Університетська книга, 2018. 357 с.
2. Карца Ю. В. Порядок понад усе: як навчити своїх дітей дисциплінованості. URL: <https://zags.org.ua/tatam/poriadok-ponad-use-iaak-navchyty-svoikh-dit/> (дата звернення: 15.12.2023)
3. Кузнєцов М. А. Вольова регуляція особистості: основні закономірності, етапи і механізми. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2016. № 43. С. 110–128.
4. Остапенко М. О. Особливості розвитку дітей дошкільного віку. *Актуальні питання дошкільної і початкової освіти: збірник статей молодих науковців*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. С. 130–134
5. Остапенко М. О. Педагогічні умови розвитку вольових якостей у дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (м. Суми, 28 квітня 2021 року.)* Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. С. 218–222.
6. Поуль В. С., Волошенко Л. І. Психологічні умови розвитку вольової поведінки старших дошкільників та молодших школярів: монографія. Краматорськ: Донецький ОІППО, 2018. 271 с.
7. Пронь Ю. М. Самовиховання вольових якостей у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 71-79.

УДК: 373. 2

ДО ПИТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Зеленська

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМз – 11

Науковий керівник – канд. психол. наук,
доцент **Пісоцький Олександр Петрович**

Постановка проблеми. Питання дослідження театралізованої діяльності дітей дошкільного віку розглядається у контексті проблем навчання, виховання та розвитку у дошкільній освіті. Театралізована діяльність розглядається одним із чинників естетичного і морального виховання старших дошкільників, що є одним із видів творчих ігор.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності та особливостей театралізованої діяльності дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема театралізованої діяльності вивчалася у дошкільній освіті такими науковцями як Л. Артемовою, Т. Поніманською, А. Буровою, Н. Кирстою, Н. Лисенко, І. Дичківською, Г. Поніманською, М. Машовець та ін. Постало завдання узагальнити здобутки науковців на даному етапі розвитку дошкільної освіти та практики.

Виклад основного матеріалу. Період дошкільного віку - це етап психічного розвитку дитини, який триває від 3 до 6-7 років. Основними особливостями цього віку є те, що, провідною діяльністю стає гра, під час якої дошкільники опановують інші види діяльності, виникають важливі новоутворення у психічній та особистісній сферах, відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток дитини, формується готовність до навчання у школі. Важливою особливістю цього періоду є те, що дитина активно пізнає навколишній світ, опановує різними знаннями, вміння і навичками, розширює і збагачує свій життєвий досвід [3; 5; 7].

Разом із тим, дошкільне дитинство у вітчизняній психології вважається початковим етапом розвитку особистості. У цьому віці на дошкільника впливають багато чинників, зокрема: біологічні та соціальні фактори; цілеспрямований вплив дорослих, насамперед, батьків; зміст і динаміка емоцій і почуттів, мотиви та потреби, що спонукають до певної діяльності; свідомість та її складова самооцінка; особливості мовлення та пізнавальної сфери (інтелектуальні здібності); різні види діяльності, насамперед, ігрова діяльність, яка є провідною для дитини дошкільного віку.

Проте фахівці вважають, що одним із найбільш дієвих чинників розвитку особистості дошкільника є ігрова діяльність. Так, означена діяльність є соціальною за своїм походженням і змістом, що виникає у процесі ускладнення досвіду людства, виникнення виробничих і культурних відносин і відображає суспільні зміни. У ігровій діяльності розвиваються фізичні та духовні якості дитини. Зокрема, відображаючи у грі різні сторони життя й особливості діяльності дорослих, дошкільники поповнюють і уточнюють свої знання про навколишній світ, навчаються співпереживати і відрізняти уявне від реальності, розвивають свої інтереси та здібності, розвивають позитивні якості, тобто зростають як особистість [3; 4; 7].

Дослідники відмічають, що ігрова діяльність не вичерпується сюжетно-рольовими іграми, які є найбільш властивими для дошкільників. У їхній ігровій діяльності все більше часу займають театралізовані ігри. Театралізована діяльність є важливою частиною розвитку особистості дошкільника. Вона сприяє розвитку уяви, всіх видів пам'яті та всіх видів дитячої творчості (художньо-мовленнєвого, музично-ігрової, танцювальної, сценічного).

Так, створюючи нові образи, відтворюючи улюблених героїв казок під час театралізації, у дитини реалізуються її власні потреби у спілкуванні, самовираженні, у розвитку комунікативних якостей особистості. Театралізована діяльність сприяє розвитку мовлення, мислення, творчих здібностей, дрібної моторики,

створенню позитивного емоційного настрою дитини. Також, у закладі дошкільної освіти театралізована діяльність є одним із вагомих засобів педагогічного впливу на творчий розвиток дошкільників.

Зокрема театралізована діяльність дошкільників містить у собі низку специфічних видів діяльності: сприймання театрального видовища; театралізовану гру; підготовку та постановку театральної вистави; гра в інтерактивний театр (коли діти використовують звуконаслідування й імпровізації в інтерактивному театрі). Означені види театралізованої діяльності сприяють розвитку у дошкільників різних навичок, зокрема мовленнєві та пізнавальні (мова, пам'ять, уява, мислення), забезпечують розвиток зв'язного мовлення дошкільників, формують у них культуру міжособистісного спілкування, збагачують їх світогляд. Разом із тим така діяльність допомагає дитині подолати у себе боязкість, сором'язливість, невпевненість у собі. Означена діяльність залучає дітей до світу мистецтва, формує у них естетичну культуру та почуття гармонії, розвиває вміння бачити красу [3, с. 115].

Проте, театралізована діяльність не надається дошкільникам у готовому вигляді, а передбачає складний шлях становлення та вдосконалення, щоб набути властивостей чинника розвитку особистості дошкільника. Дитяча театралізована діяльність розвиває як психічні процеси особистості, так і художні здібності, творчий потенціал, загальнолюдську спроможність до міжособистісної взаємодії, допомагає адаптуватися у суспільстві, відчувати себе успішним. Дорослий має створити умови для відкриття прекрасного дитиною у навколишньому світі.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності закладу дошкільної освіти є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дошкільника названо театралізовану діяльність. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, прилучає їх до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, адже в його основі — гра, а це для малюка — найголовніший аспект діяльності, адже діти, граючись, розвиваються [1, с. 5].

Набутий у дошкільні роки власний мистецько-комунікативний досвід – це запорука не лише загальнокультурного розвитку дитини, а й її розкнутості, впевненості, особистісної активності в подальшому житті. Зокрема, організована у дитячому садку театралізована діяльність передбачає формування в дошкільників умінь “входити в образ” та “утримувати” його впродовж усього театралізованого дійства; усвідомлювати мовленнєві та виконавські дії; передавати характерні особливості різних художніх образів; переносити свої уявлення в самостійну ігрову діяльність; прищеплює дітям інтерес до театру як

до виду мистецтва. Отже, театралізовану діяльність розглядають як таку, що становить синтез сприймання літературного тексту і творчого відображення його у ролях. При цьому виконавець ролі може використовувати надягнуті на руку ляльки бі-ба-бо, пальчиковий і настільний театри, елементи костюмів тощо. І хоча кожна дитина має певний творчий потенціал, ступінь і характер його прояву залежать від системи заходів, що їх створює педагогічне середовище. Адже практично всі діти знають, кого і що вони зображатимуть, але не всі знають, як це треба робити. Цінність театралізованої діяльності, згідно з дослідженнями науковців, полягає в її імпровізаційній сутності. Театралізована діяльність – це діяльність, спрямована на розвиток творчих здібностей людини, за допомогою перевтілення [6, с. 112]

Так, О. Березіна характеризує театралізовану діяльність як імпровізаційну, що «виступає як активний, індивідуальний, творчий процес і об'єднує різні за характером творчі принципи – продуктивний (створення сюжетів чи інтерпретація запропонованих), виконавчий (прогривання сюжету) та оформлювальний (підготовка декорацій, костюмів тощо); а також вміння дитини сприймати специфічне сценічне мистецтво» [2, с. 3]

Види театралізованої діяльності старших дошкільників класифікують:

- за способом організації (індивідуальні чи колективні ігри);
- за змістом театралізованої діяльності (ігри за сюжетами літературних творів, ігри-драматизації, інсценування);
- за видами ігрового матеріалу (театр ляльок, театр іграшок, пальчиковий театр тощо).

Театралізована діяльність, як синтезований вид мистецтва вміщує в себе компоненти буквально всіх видів мистецтв: музика (музичне оформлення вистави, вокальні елементи); хореографія, мистецтво танцю (сценічний рух, акторська пластика); живопис (оформлення декорації, сценографія, грим) ; декоративно-прикладне мистецтво (виготовлення декорацій, реквізиту); дизайн (виготовлення костюма). В основі театралізованої діяльності лежить феномен наслідування. Наслідування визначається і як одна з найбільш ранніх другорядних потреб в онтогенезі людини, і як інстинкт. Але і в тому і в іншому випадку наслідування оцінюється як умова розвитку дитини. Здатністю до наслідування і перевтілення наділені всі діти. Особливо яскраво ці здібності проявляються в грі, яка є основним і найважливішим видом діяльності дошкільника.

Висновок

Отже, одним із вагомих чинників розвитку особистості дошкільника є театралізована діяльність. Театралізована діяльність є одним із видів ігрової і містить у собі цілу низку специфічних видів театралізованої активності: сприймання театрального видовища; театралізовану гру; підготовку та постановку театральної вистави; гра в інтерактивний театр. Означена дитяча діяльність

сприяє особистісному розвитку дитини, допомагає подолати у себе боязкість, сором'язливість, невпевненість у собі, а також формує у дітей естетичну культуру та почуття гармонії.

За допомогою засобів театралізованої діяльності у дитини збагачується досвід, накопичуються знання, які призводять до подальшого поглиблення і диференціювання моральних і естетичних уявлень, до більшої узагальненості, до регулювання поведінки в іграх з однолітками.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2020. 35 с.
2. Березіна О. М. «Грайлик» Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 56 с.
3. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
4. Пісоцька Л. М., Пісоцький О. П. Лекції з педагогіки дошкільної. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 209 с.
5. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Лекції з психології дитячої творчості. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 132 с.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібн. К.: «Академвидав», 2013. 456 с.
7. Савчин М. В. Вікова психологія: Навч. пос. К.: Академвидав, 2005. 360 с.

УДК: 373.2.015.31:57.081.1]:159.922

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Максим Капленко

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМ – 11.

Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент ***Бобро Лілія Вікторівна***

Дошкільний вік – важливий етап у становленні екологічного світогляду людини, він передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям. Тому, освітній процес з дітьми дошкільного віку повинен спонукати не тільки пізнати навколишнє середовище, а й у доступній для них формі впливати і на пізнавальні процеси. Однією з умов оптимізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і формування основ екологічної культури дошкільників є створення еколого-розвивального предметного середовища. Формування основ

екологічної культури дошкільників передбачає набуття гуманних почуттів до живих організмів, уявлень про природу та її компоненти, знань про правила поведінки в природному довкіллі, вміння милуватися природою та відчувати її красу.

Проблема екологічної освіти й екологічного виховання дошкільників є актуальним напрямом у дошкільній педагогіці, і з самого початку цей напрям розгортався у контексті визначення обсягу природознавчих знань та особливостей їх формування на етапі дошкільного дитинства, а надалі – у контексті пошуку й експериментального обґрунтування адекватного змісту, найбільш оптимальних умов, засобів, методів і прийомів виховання мотиваційно-ціннісного та діяльнісного ставлення до природи й оточення (Г. Беленька, О. Білан, Н. Гавриш, О. Гончарова, Н. Димова, Н. Кондратьєва, Н. Кот, Н. Лисенко, Г. Марочко, С. Ніколаєва, Н. Пермякова, З. Плохій, Н. Рижова, Н. Яришева).

Згідно з «Концепцією екологічної освіти в Україні» складовими компонентами екологічної освіти є екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічна етика. А найголовнішим завданням екологічної освіти є формування екологічної культури всіх верств населення. Мета екологічного виховання досягається в єдності з розв'язанням таких завдань: формування системи знань про екологічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення; формування мотивів, потреб і звичок екологічно доцільної поведінки та діяльності, здорового способу життя; розвиток системи інтелектуальних і практичних умінь із вивчення, оцінки стану і поліпшення навколишнього середовища своєї місцевості; розвиток прагнення до активної діяльності з охорони і відтворення природи. Ці положення конкретизуються у визначенні компонентів (базових понять) екологічного виховання дошкільників із посиленням на вік і соціальну ситуацію розвитку сучасного дошкільця [5].

Екологічне виховання – це система педагогічної діяльності, спрямована на розвиток у дітей екологічної культури. Сьогодні є очевидним, що екологічне виховання дошкільнят – це не лише подання відповідних знань, а й формування у дітей екологічної компетентності, усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єднанні з людиною. Екологічне виховання допоможе дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам, що страждають, навчить дітей любити природу, дбайливо ставитися до навколишнього середовища, орієнтуватися в основних фактах забруднення природи, прихильно ставитися до тих, хто опікується природою. У малят сформується стійкий пізнавальний інтерес, здивування та захоплення красою, чарівністю, розмаїттям навколишнього світу [3].

Освіта дошкільнят у сфері навколишнього середовища полягає у формуванні їх екологічної культури, що включає в себе знання про природу, про взаємозв'язки з нею і способи її збереження; естетичні та етичні почуття; інтерес до природи і проблем її охорони; діяльність по збереженню і поліпшенню природного

середовища; навички культурної поведінки, а також мотиви, що спонукають до дотримання норм поведінки в природі.

У наукових джерелах є значна кількість тлумачень поняття «екологічна культура», яке розглядається в різних аспектах. З кінця 20 ст. поняття «екологічна культура» розглядається як феномен загальної культури людини. «Екологічна культура – це здатність людей користуватися своїми екологічними знаннями і вміннями в практичному житті. На думку О. Біди, екологічна культура виступає як сукупність досвіду взаємодії людини з природою, що забезпечує виживання і розвиток людини [1]. Також, у науковій літературі зазвичай виділяють дві сторони в системі екологічної культури: матеріальну (всі форми взаємодії суспільства з природою і результати цієї взаємодії) і духовну (екологічні знання, вміння, переконання, навички).

Ефективність формування екологічної культури дітей дошкільного віку залежить від середовища, в якому відбувається її життєва діяльність. Для формування екологічного світогляду у дітей старшого дошкільного віку С. Васильєва, Н. Горопаха, Н. Кудикіна, А. Пасічник, О. Проскура та ін. надають важливого значення обладнанням осередкам природничого змісту, що дозволяє розвивати і підтримувати інтерес дітей до явищ і об'єктів природи, спонукати до спостережень за змінами у природі, поведінкою тварин та розвитком рослин; розкривати зв'язки між явищами живої і неживої природи; формувати уявлення про вплив людини на природу, виховувати бережливе ставлення до природи. Отже, еколого-розвивальне середовище в широкому розумінні – це єдність природного, предметного, соціального та середовища внутрішнього «Я». Воно забезпечує набуття дитиною досвіду контакту з природним оточенням та спілкуванням з дорослими (педагогами, батьками) [2].

Розвивальне середовище щодо формування екологічної культури дітей дошкільного віку передбачає створення комплексу умов, необхідних для засвоєння дітьми екологічних знань, пов'язаних із їх природовідповідною поведінкою. Саме завдяки розвивальному середовищу дитина набуває досвіду спілкування з природою, постає перед необхідністю дотримуватися певних законів природи, вчиться оцінювати стан природного довкілля, відповідати за наслідки власних вчинків, тобто у неї формується екологічна компетенція [4].

Таким чином, для розвитку екологічної культури дошкільників найважливішими напрямками є розвиток у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи, яке ґрунтується на усвідомленні її самоцінності, формування інтересу до спілкування з природою та її пізнання. Це робить особливо актуальною проблему створення у дошкільному закладі розвивального середовища для ознайомлення з природним довкіллям, що здатне позитивно впливати на формування її особистості.

Список використаних джерел:

1. Біда О., Орос І., Кучай Т. Сутність та зміст поняття «екологічна культура». Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. Випуск 199. с. 10-13.
2. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне: Волинські береги, 2001. 212 с.
3. Іванчук С. А. Екологічне виховання дошкільників у контексті його актуальних дефініцій. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 70, т. 2. С. 54– 58.
4. Іванчук С. А. Сутність поняття екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи Випуск 78. 2020. с.74-77.
5. Концепція екологічної освіти України. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2002. № 7. С. 3–23.

УДК: 371.135.4:069.81(477)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

Дмитро Козоріз

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта,
група ДОМ-11

Науковий керівник – канд. пед. наук

доцент ***Матвієнко Світлана Іванівна***

Постановка проблеми: Національно-патріотичне виховання – це одна із складових навчального процесу. Необхідним є починати виховувати цю складову ще в дошкільному віці. Саме тоді формується розуміння етнічних, національних особливостей, приналежність до держави, пізнання вітчизняних символів, значень, формуються основи культури та родинної духовності, усвідомлюється відмінність від інших моделей світових цінностей, закладаються моральні якості тощо. Особливо проблема патріотизму загострюється на сучасному етапі. Україна, як молода незалежна держава, розв'язує складні завдання економічної стабілізації й національного відродження. У «Програмі патріотичного виховання», «Концепції національно-патріотичного виховання», «Концепції краєзнавчої освіти та виховання» зазначається, що виховання дітей і молоді має бути спрямоване на культурно-духовне відродження українського народу, його традицій, менталітету, створення нормативно-правової бази та комплексу заходів з метою виховання

патріотичних почуттів громадян України, орієнтацію юнацтва на формування мотивації до захисту інтересів Батьківщини, у тому числі – визначеними складними військово-політичними реаліями сьогодення [8, с. 169 – 171].

Мета статті: полягає у теоретичному обґрунтуванні проблеми патріотичного виховання дітей передшкільного віку засобами української народної іграшки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Досвід вітчизняної та зарубіжної філософської, психологічної і педагогічної думки минулого (С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Т. Шевченко) і сьогодення (А. Дорошенко, С. Зозуля, І. Бех, В. Поплужний, Н. Гагаріна, М. Стельмахович, Т. Філімонова, К. Чорна та ін.) переконливо доводить, що система освіти молодого покоління повинна опиратися на національні корені, культуру та історію рідного краю. Саме через безцінну культурну спадщину українського народу формується духовність особистості, починаючи з періоду дошкільного дитинства, котрий є першочерговим та основним у цьому процесі. Про конструкцію народної іграшки, її особливості, ігровий потенціал, ігрові традиції можна дізнатися з праць: П. Чубинського, М. Грушевського, П. Мирного, Х. Вовка, К. Матейко, О. Найдена, Л. Орлової, О. Склярєнко, А. Стахурської-Козоріз, Т. Пірус, Л. Герус та ін [8, с. 169 – 171].

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання відіграє важливу, ключову роль у вихованні дитини-дошкільника формуючи в неї розуміння культурних особливостей українського суспільства та держави. Н. Гавриш та К. Крутій проаналізувавши світовий досвід відзначили, що підтримують позицію Світової організації виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, згідно якої: патріотизм є основою мирних відносин між людьми. Проте варто відзначити, що в умовах збройних протистоянь патріотизм усвідомлюється і зростає більше. Ми не завжди цінуємо, те що маємо, і нині зобов'язані навчитися цінити досвід поколінь, аналізувати історичні події, враховувати світові цінності, при цьому не забуваючи власних [4, с. 2 – 7].

У передшкільному віці формується поняття нації, етнічної приналежності, народної ідентичності, громадянина-патріота своєї держави. Виховання національної свідомості дошкільників є невід'ємною складовою усього навчально-виховного процесу в садочку. Формування національної свідомості та громадської відповідальності починається з раннього віку і триває протягом усього життя. Є дослідники які розмежовують поняття національного та патріотичного виховання [1, с. 11].

Ми ж згрупуємо це до одного загального терміну «національно-патріотичного виховання», адже вважаємо, що народна іграшка може стати одним із чинників формування і патріотизму, і національної приналежності. Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, патріотичне виховання – це складова частина національного виховання, головною метою

якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [8, с. 169–171]. Тобто ці два поняття є взаємно доповнюючими, адже слово патріотизм запозичено з грецької *πατρις*, що означає «земля батька, предка». Згідно з українським педагогічним словником слово патріотизм означає – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [4, с. 2 – 3].

Українські педагоги І. Бех та К. Чорна вважають, що патріотичне виховання – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [3, с. 11–18]. Тобто національно-патріотичне виховання – це не лише складова навчального процесу, а й обов'язок кожного громадянина, і якщо це поняття не сформував ще в передшкільному віці, то важко буде на наступних етапах. На етапі дошкільної дитини найбільше цікавить, що таке світ, де я народився, формується поняття: Хто я?, Де живу?, Хто мої батьки?, Яка моя країна? тощо. Уже в старшому дошкільному віці закладається розуміння себе, як національно-свідомої особи, спосіб мислення, любов до Батьківщини – патріотизм [8, с. 169 – 171].

На своєму першому етапі патріотичне виховання об'єднує сім'ю, формується любов до найближчих людей, після цього розуміння певних подій явищ і лише потім виховання достойного, справжнього громадянина. Цей шлях не легкий, він довготривалий, на ньому має бути сформований перехід від навчання дошкільника до учня початкових класів і далі. Виділяють три різновиди патріотизму: етнічний – власна приналежність до народу, любов до рідної мови, культури, власної історії; територіальний – побудова власної держави, державне самовизначення, державницький світогляд і почуття, державна ідеологія. Вищим рівнем патріотизму є розвинена національна самосвідомість [6, с. 61 – 63]. К. Ушинський вважав, що починати виховувати у дітей патріотизм потрібно з дошкільного віку, оскільки період дошкільного віку за своїми психологічними характеристиками є найбільш сприятливий для виховання патріотизму, так як

дошкільник відповідає довірою дорослому, йому притаманне копіювання, сугестивність, емоційна чуйність, щирість почуттів [2, с. 10].

Одним з культурних надбань є народна іграшка. Народні іграшки – це речі якими гралися наші предки. Вони мають великий вплив на свідомість сучасної людини. Саме ці предмети нагадують нам про минуле, уявлення, побут, методи виховання пращурів. Народна іграшка виготовлялася з природних матеріалів таких як: глина, сіно, солома, квіти, плоди, тканина, дерево тощо [9, с. 97 – 98]. Вона була безпечною для тодішніх дітей. У ній було все прораховано: від вікових особливостей дитини до символічних, сакральних знань народу. Її наповнюваність дає нам змогу сформувати у дитини не лише уявлення про життя людей, а й національно-патріотичну позицію, любов до Батьківщини, розуміння індивідуальних особливостей українського народу, його сутності. Традиції виготовлення іграшок передавалися від покоління до покоління, вони не були складними, часто не батьки, а старші діти навчали молодших технології, передавали власний досвід. У дитячому суспільстві ще краще консервуються народні традиції. За допомогою іграшок дитина моделювала світ дорослих, розуміла гендерні особливості, розподіл обов'язків у традиційному суспільстві. Часто іграшки мають рудименти, які не може пояснити сучасна людина й навіть носії тодішньої матеріальної культури. Вони чомусь так роблять, але не усвідомлюють чому. Наприклад, дискусії по зображенні хреста на обличчі лялькомотанок [9, с. 96].

Особливість народної іграшки – це не лише технологія створення, а й процес передачі досвіду. Коли дорослий створює її, він згадує про власне дитинство, як він грався, які були у нього іграшки, як вони змінилися, виготовленню яких іграшок навчали його, чи подобалися вони йому, яке він отримувал враження від гри, з ким він грався, хто був найкращим другом, як змінилися іграшки з його часу тощо. Процес виготовлення іграшки є безцінним. У ній вміщені народні знання, педагогічні особливості народного виховання. Народна іграшка має велику цінність для українців – у цьому її значимість у національно-патріотичному вихованні сучасної дитини. На заняттях вихователі можуть розповідати про власний досвід, про іграшки свого дитинства, який вплив іграшки мали на них малих. Так, як людина більшість свого життя живе в побуті, її це цікавить найбільше, через цей процес її краще навчити [5, с. 8 – 10].

За допомогою народних іграшок можна поступово сформувати у дошкільника історичну пам'ять та історичну свідомість – розробивши правильно методологію навчання. Народна іграшка є теж одним з надбань культурної спадщини, яку часто згадують у фольклорі. Виховання патріотизму включає й загальну проблему єдності й унікальності життя на Землі, має бути сформованим повага до всіх народів, їх прав, інтересів, мирне ставлення до інших народів, розуміння місця держави у світовій цивілізації. Цю якість можна теж

виховувати за допомогою народної іграшки розуміючи її відмінності у світі. Не має держави де б не було дитячих іграшок. Вони можуть відрізнятися матеріалами з яких виготовляються. На це впливають кліматичні умови, видова різноманітність рослин, культурні вподобання, гендерні підходи у вихованні тощо. Проте не варто забувати, що народна іграшка – це предмет традиційного суспільства в якому розподілені ролі між чоловіком та жінкою, моделі виховання дитини, на таку модель важко впливати ззовні, воно більш консервативне, але в іграшках є певні схожі риси. Іграшки традиційного суспільства виготовляються з природніх матеріалів, що оточують людину. Мають гендерні особливості, які виражаються особливо в передшкільному віці. Так дівчатка граються ляльками, мають іграшковий посуд, колиски – навчаються функціям та обов'язкам жінки в сім'ї, а хлопчики кониками, іграшковою зброєю, знаряддями праці – розуміють особливості чоловіка в суспільстві. Якщо взяти до уваги спільні риси та схожу модель виховання, можна зрозуміти, що розуміння людини світу схоже у різних народів [5, с. 4–9].

Висновки

Отже, враховуючи сучасні реалії підходи починають змінюватися, національно-патріотичне виховання має стати одним з перших в освітньому процесі, щоб вирішити ряд важливих питань. Йде становлення виховання нової особистості – людини патріота країни. Відроджується інтерес до культури, звичаїв, традиції. Тому у навчання варто впроваджувати виготовлення народних іграшок, гру з ними, вивчати особливості української іграшки, моделі виховання наших предків. Народна іграшка – це не лише предмет гри, а й енциклопедія життя народу, його побут, особливості виховання, поведінку дітей, уявлення про світ тощо.

Список використаних джерел:

1. Аль-Хамадані Н., Попоковська А. Формування національної свідомості у дітей дошкільного віку засобами смарт-технологій. Дошкільна освіта: від традицій до інновацій: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих науковців (30-31 березня 2016 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. С. 11–14.
2. Ананян А. Методичне забезпечення організації національно-патріотичного виховання дошкільників з теми «Україна – моя Батьківщина»: кваліфікаційна робота студента факультету дошкільної та технологічної освіти ДВП-м-16. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 109 с.
3. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
4. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.

5. Герус Л. М. Українська народна іграшка: навч. Київ: Балтія-Друк, 2007. 64 с.
6. Лісовець О. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
7. Матейко К. І. Народні іграшки Західних областей УРСР (на основі Етнографічного музею АН УРСР у Львові). *Народознавчі зошити*. № 4 (100). 2011.
8. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169–197.
9. Стахурська А. Лялька-мотанка в українській народній культурі: історіографічний аспект. *Вісник студентського товариства*. Ніжин, 2018. Вип. 19. С. 96 – 100.

УДК 373.29.015.31:316.647.5]:159.922.76

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Олексій Кононенко

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта,
група ДОМз-11.

Науковий керівник – доктор філософії (PhD)
в галузі освіта/педагогіка, доцент

Лісовець Оксана Вікторівна

Анотація. У статті розглянуто особливості формування толерантного ставлення до дітей з ООП у закладах дошкільної освіти, а також окреслено ключові аспекти, форми та методи, які сприяють цьому процесу.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, взаємодія, формування толерантності у дошкільників.

Актуальність. В умовах демократизації нашого суспільства поширення набули ідеї гуманізації завдань та змісту виховання дітей дошкільного віку. Сучасна демократизація суспільних відносин пов'язана з визнанням нових орієнтирів виховання в теорії і практиці роботи закладів

дошкільної освіти. Одним із таких орієнтирів і, одночасно, пріоритетом сучасної дошкільної освіти, є інклюзія, інклюзивне навчання. З огляду на це, необхідно здійснити переоцінку поглядів й усталених стереотипів щодо дітей, а особливо стосовно дітей з особливими освітніми потребами. З метою реалізації прав кожної людини на освіту законодавством України та органами місцевого самоврядування створюються необхідні умови для отримання без дискримінації якісної освіти особам з особливими освітніми потребами, надання ранньої корекційної допомоги на основі спеціальних педагогічних підходів та найбільш придатних для цих осіб мов, методів та способів спілкування та умови, які максимально сприяють отриманню належного виховання, а також соціального розвитку цих осіб.

Спираючись на вищезазначену актуальність, **метою статті є:** проаналізувати сучасний стан проблеми формування у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для вирішення проблем, пов'язаних з нашими новими соціальними реаліями, необхідно змінити саму людину, її моральні цінності, свідомість і освіту. У зв'язку з цим, важливим є впровадження ідей толерантності в суспільну свідомість і практику соціальних відносин, а також виховання основ толерантної поведінки з дошкільного віку. У наукових працях багатьох дослідників (Ш. Амонашвілі, І. Бех, А. Богуш, А. Маслоу, О. Коберник, Т. Кравченко, В. Кремень, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Сухомлинська та ін.) підкреслюється необхідність раннього ознайомлення дітей з гуманістичними поняттями, навчання їх доброті, моральним уявленням і формування у них відповідних особистісних якостей [3].

Останнім часом зростає кількість досліджень, у яких дошкільний етап дитинства розглядається в контексті проблеми реформування системи дошкільної освіти в умовах інклюзії (Т. Соловйова, Н. Шматко та ін.).

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік є сензитивним для морального виховання та розвитку дитини. У дошкільному віці у дітей формуються початкові моральні цінності, норми поведінки, формуються уявлення про важливість людської гідності, відбувається усвідомлення цінності своєї особистості та оточуючих людей, виховується повага до них, почуття солідарності та бажання співпраці з ними, вміння вирішувати конфліктні ситуації ненасильницьким шляхом. Тому саме дошкільному вихованню повинна бути відведена вирішальна роль реалізації завдань формування толерантного ставлення (Ш. Амонашвілі, Л.С. Виготський,

А.В. Запорожець, Н.М. Піддяків). У системі загальнолюдських цінностей толерантність є однією з фундаментальних категорій, що зумовлює гуманізацію ставлення людини до світу, свідоме визнання нею прав і свобод іншого, готовність до діалогу та співпраці у різних ситуаціях взаємодії. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у старших дошкільників є надзвичайно важливим завданням сучасної дошкільної освіти. У сучасному суспільстві інтеграція та інклюзія дітей з ООП стає все більш актуальною, адже це сприяє розвитку рівних можливостей та побудові толерантного суспільства. [3].

Толерантність, як соціально-психологічне явище, передбачає повагу, прийняття та правильне розуміння різноманіття форм самовираження та способів життя. Формування цих якостей у дітей дошкільного віку є критично важливим, оскільки цей період є фундаментальним для розвитку основ соціальної поведінки та міжособистісних стосунків.

Сучасні дослідження у галузі інклюзивної освіти, педагогіки та психології дошкільного віку показують, що формування толерантного ставлення до дітей з ООП сприяє загальному розвитку соціальних навичок, емоційної стабільності та когнітивних здібностей дітей. Саме заклад дошкільної освіти, як один з перших суспільних інститутів, куди потрапляє дитина, якнайкраще уможливорює виховання толерантної поведінки.

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад. Дошкільна освіта як перша самоцінна ланка має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності [1].

Базовий компонент дошкільної освіти України [1] ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту» [6], «Про дошкільну освіту» [7], «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства.

Засадами нового Базового компонента дошкільної освіти, серед інших, виступили: надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними. У ньому виховання толерантної поведінки розкривається в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» [1]. Зміст освітнього напрямку «Дитина в соціумі» передбачає формування у дітей навичок соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовності

співпереживати та співчувати іншим. Завдяки спілкуванню з дорослими, як носіями суспільно-історичного досвіду людства, в дитини з'являються інтерес та вміння розуміти інших, долучатися до спільної діяльності з однолітками та дорослими, об'єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату, оцінювати власні можливості, поважати бажання та інтереси інших людей. Взаємодія з іншими людьми є своєрідним видом входження дитини в людський соціум, що вимагає уміння узгоджувати свої інтереси, бажання, дії з іншими членами суспільства [1].

Спостереження науковців за старшими дошкільниками дали можливість зробити висновок, що вони завжди намагаються контактувати з тим, з ким їм цікавіше спілкуватися, гратися, хто їм може розповісти щось нове чи володіє навичками і вміннями, необхідними для певної діяльності, що цікавлять їх у цей момент. Зазвичай, такою людиною стає дорослий, а пізніше – однолітки чи старші діти. Крім того, для дошкільників характерне прагнення до взаєморозуміння і співпереживання. Прагнення до єдності у всьому із старшими надає дітям впевненості у їхній правоті. Взаємини дошкільника з дорослим накладають відбиток на його стосунках з однолітками. Тому так важливо, щоб дитину оточували люди, які б самі дотримувалися гуманістичних поглядів. Це дитині дасть нові знання, відповідні правила поведінки, моральні аспекти взаємодії, допоможе визначити правильний шлях побудови стосунків у суспільстві.

На думку науковців у старшому дошкільному віці дитина може сприймати однолітка з його особистими якостями, домагаючись все ж таки визнання своїх переваг. Вибір партнера відбувається через «співставлення з образом-ідеалом, який формується на основі досвіду спілкування, аналізу літературних творів». Причому, ставлення до однолітків, визначається їх популярністю та формами спілкування. Крім того, особливістю є те, що «вибір партнера по спілкуванню у дошкільника залежить від ставлення до нього дорослого, оскільки останній виступає незаперечним авторитетом, носієм норм, правил, соціального досвіду» [5, с. 17-24].

Чисельні спостереження науковців свідчать, що доброзичлива атмосфера в рідній сім'ї та дошкільному навчальному закладі формує позитивні та чемні взаємостосунки у старших дошкільників, сприяє становленню їх прихильного ставлення, терпимості до однолітків з особливими освітніми потребами. У процесі спілкування спостерігається орієнтація дитини на соціально прийнятні норми взаємодії. Зазначене спричинене тим, що особливістю дошкільного віку є здатність до емоційних проявів, бажання дитини до емпатії та наслідування, як позитивного так і негативного, відповідно до того, з чим вона в житті зустрічається. Якщо ж емпатійні переживання є мотивами вчинку,

вони мають можливість впливати на формування глибинної і достатньо важкої для вивчення і зовнішнього втручання моральної спрямованості особистості. Тому і є важливим створювати для дошкільника таке середовище, де співпереживання і співчуття є нормою взаємостосунків. Це дає підстави вважати логічним серед особливостей толерантної поведінки дошкільників виокремити справедливе ставлення один до одного, що ґрунтується на рівноправності кожної особистості.

Формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами у старших дошкільників вимагає комплексного підходу, включаючи створення сприятливого середовища, використання спеціальних педагогічних стратегій і методів, співпрацю з батьками та індивідуальний підхід. Важливими є висновки дослідників щодо необхідності систематичної роботи з усіма учасниками освітнього процесу, включаючи дорослих (педагогів, батьків) та дітей. До основних підходів до формування толерантного ставлення у старших дошкільників належать: *інклюзивне виховання*, де створюються умови для спільного навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами та їхніх однолітків. Важливим аспектом є підготовка педагогічних кадрів до роботи в інклюзивних групах; *психолого-педагогічна підтримка* (робота психологів та спеціальних педагогів, спрямована на розвиток емпатії, соціальних навичок та взаємоповаги серед дітей); *робота з батьками* (консультації та тренінги для батьків щодо важливості толерантного ставлення та методи його формування у дітей); *використання літератури та медіа* (включення у освітній процес казок, оповідань, мультфільмів та інших медіа-матеріалів, які демонструють позитивні приклади інклюзії та толерантності). [9, с. 72].

Для формування толерантності у дошкільників необхідно створити сприятливе, інклюзивне середовище, де всі діти відчувають себе прийнятими і важливими. Це включає фізичне середовище (адаптація приміщень та обладнання до потреб дітей з ООП) та емоційне середовище (підтримка позитивної атмосфери, де кожна дитина відчуває підтримку і розуміння з боку педагогів та однолітків). У сучасній педагогічній практиці використовуються різноманітні методи та засоби для формування толерантного ставлення до дітей з ООП у дошкільників. До них можна віднести наступні:

Ігрові методи. Використання рольових ігор, театралізованих вистав, інтерактивних ігор, які допомагають дітям зрозуміти почуття та переживання інших, ігор, що сприяють розвитку емоційного інтелекту та вмінню співпрацювати.

Розвиток емоційного інтелекту (тренінги). Заняття з розвитку емпатії, розпізнавання та вираження емоцій.

Проекти та групова робота. Виконання спільних проектів, які сприяють співпраці та взаємодії між дітьми, разом вирішувати проблеми і досягати спільних цілей.

Моделювання ситуацій. Створення педагогами ситуацій, де діти можуть проявити толерантне ставлення, вирішувати конфлікти та допомагати один одному.

Казкотерапія. Використання казок та історій, які допомагають дітям зрозуміти почуття і переживання інших.

Обговорення та рефлексія. Педагоги організують обговорення прочитаних книг, переглянутих фільмів, подій у групі, що дозволяє дітям висловити свої думки та почуття. [9, с. 54].

Кожна дитина є унікальною, тому важливо застосовувати індивідуальний підхід у вихованні толерантності, а також важливим є залучення батьків до процесу формування толерантності: проведення зустрічей з батьками, де розповідається про особливості дітей з особливими освітніми потребами і методи підтримки толерантного ставлення, організація спільних заходів, де батьки разом з дітьми можуть брати участь у різних активностях.

Висновки. Таким чином, формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами у старших дошкільників є важливим аспектом сучасної дошкільної освіти. Це завдання вимагає комплексного підходу, що включає використання різноманітних методів та засобів, активну участь педагогів, психологів та батьків. В цілому, сучасний стан проблеми толерантного ставлення дошкільників до дітей з особливими освітніми потребами є відображенням загальних тенденцій в інклюзивній освіті. Значний прогрес досягнутий завдяки законодавчим ініціативам, підготовці педагогів та психологічній підтримці, але існують виклики, пов'язані з соціальними стереотипами та необхідністю подальшої просвітницької роботи. Отже, для успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в заклади дошкільної освіти важливо продовжувати розвивати інклюзивні практики, формувати моральні якості у дошкільників та підтримувати всі сторони цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затв. Наказом МОН України від 12.01.2021, № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 342 с.

3. Вахрушева О.Ю., Белова Є.В. Інклюзивне виховання в закладах дошкільної освіти. Київ: Видавництво Либідь, 2019.
4. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: метод. посіб. Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; заг. ред. Н. Гавриш. Харків: Мадрид, 2015. 220 с.
5. Гончаренко А.М. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників: дис.... канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2003. 214 с.
6. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII. https://urst.com.ua/act/pro_osvitu
7. Закон України «Про дошкільну освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
8. Савченко О.Я. Педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами: теорія і практика. Харків: Видавництво Основа, 2020.
9. Скрипник Н. І. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2011. 99 с.
10. Соловійова Т. Г. Підготовка школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2016. Вип. 26. С. 174-184.*
11. Фролова Т.Ю. Психологічні основи формування толерантного ставлення у дітей дошкільного віку. Львів: Видавництво Світ, 2018.

УДК 373.2:614

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Олена Корзун

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМ– 11.

Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент **Матвієнко Світлана Іванівна**

Постановка проблеми. Сучасна система освіти має на меті виховання здорової особистості, яка дбає про своє здоров'я та здоров'я оточуючих, прагне вести здоровий спосіб життя й формувати його в своїх нащадків. Водночас в останні роки спостерігається значне погіршення стану здоров'я дітей. Кількість

абсолютно здорових дітей знизилась за останні роки життя, збільшилась кількість дітей з хронічними захворюваннями. Діти дошкільного віку стали частіше хворіти.

Основними причинами такого стану є погіршення екологічної ситуації, економічні проблеми в країні, падіння рівня життя населення, зниження рівня медичного обслуговування, прискорення темпу життя, збільшення навантаження, виникнення пандемії Covid-19, вплив стересу на дитину через війну в Україні, яка триває з 2022 року, під час якої екологія нашої країни значно погіршилась. Певне місце посідають фактори, пов'язані з недоліками навчально-виховного процесу, недостатньою обізнаністю дітей з особливостями дотримання здорового способу життя. Педагоги недостатньо володіють системою теоретичних знань та практичних умінь щодо організації здоров'язбереження в педагогічному процесі та формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності.

Тому так гостро постають питання створення здоров'язберігаючого простору в навчальному закладі, де дошкільник проводить більше часу, та сім'ї, а також формування здоров'язбережувальної діяльності у дітей. Виокремлені завдання будуть вирішені завдяки впровадженню оздоровчих технологій в освітньо-виховний процес ЗДО.

Оновлення змісту дошкільної освіти в Україні у напрямі традиційних підходів та інновацій вимагає розроблення та впровадження дієвих освітніх систем і технологій, зокрема здоров'язбережувального напрямку. Адже діти, які є майбутнім нашої держави, будуть перспективними і далекоглядними лише за умови збереження та зміцнення свого психічного, духовного та фізичного здоров'я. У цьому контексті важливого значення набуває традиційні підходи та інновації під час формування у дітей старшого дошкільного віку здоров'язбережувальних компетенцій, застосування здоров'язбережувальних і оздоровчих технологій не лише в закладах дошкільної освіти, а й у повсякденному житті.

Про обов'язок формування у дітей дошкільного віку відповідального ставлення до свого здоров'я йде мова в Законі України «Про дошкільну освіту» [2], Законі України «Про охорону дитинства» [3], Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні та інших нормативно-правових актах. Ці документи регламентують правові основи соціально-педагогічної діяльності у розв'язанні проблеми формування здоров'язбережувальних компетенцій дітей. Так, серед фундаментальних засад Базового компоненту дошкільної освіти передбачено «компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини» [8, с. 4].

За словами Т.К. Андрющенко, поняття «здоров'язбережувальна компетентність» можна розуміти як «суб'єктивну категорію, що передбачає свідоме прагнення особистості до здорового способу життя, наявність сукупності знань

про здоров'я та чинники його збереження, сформованість здоров'язберезувальних життєвих навичок і здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях» [1, с. 45].

Мета написання статті. Недостатня розробленість проблеми виховання здоров'язберезувальної діяльності дітей дошкільного віку засобами оздоровчих технологій зумовили необхідність вивчення та узагальнення відповідних наукових досліджень та їх представлення у *науковій статті*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою даної теми займалися такі науковці, як Т. Бойченко, О. Бондаренко, Л. Ващенко, М. Гончаренко, В. Оржеховська. Вивченню проблеми набуття дошкільниками засад ЗСЖ присвячуються праці Г. Бєленької, М. Машовець, О. Богініч, Т. Бабюк та ін. У наукових працях В. Оржеховської, Є. Буліча, Т. Бойченко, С. Юрочкіної, С. Свириденко, М. Гамезо, О. Кононко висвітлюється психолого-педагогічний аспект формування здорового способу життя дітей.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах постала проблема не тільки інноваційних та і традиційних підходів під час формування здоров'язберезувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки не всі діти володіють знаннями про ефективні заходи підтримки здоров'я, не мають сформованого ціннісного ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих, не вміють реалізувати набуті знання на практиці. Завдання формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей старшого шкільного віку можна вирішити завдяки впровадженню в освітньо-виховний процес здоров'язберезувальних технологій, які спрямовані на розв'язання пріоритетного завдання сучасної дошкільної освіти – завдання збереження, підтримки і зміцнення здоров'я дітей.

У зміст технології формування здоров'язберезувальної компетентності у старших дошкільників закладено ціннісно -нормативні аспекти, які передбачають формування у дітей свідомого ставлення до свого здоров'я як універсальної цінності, ознайомлення з нормами і правилами, а також обмеженнями і заборонами валеологічного характеру.

Технологія формування здоров'язберезувальної діяльності у дітей дошкільного віку виконує такі функції: дидактичну – передбачає формування системи знань про основи здоров'я та здорового способу життя, умінь і навичок здоров'язбереження, засоби збереження здоров'я у всіх його аспектах; виховну – виявляється у формуванні активної життєвої позиції дітей щодо збереження власного здоров'я і здоров'я оточуючих, мотивації до здорового способу життя; розвивальну – забезпечує розвиток у дітей пізнавальних здібностей, засвоєння прийомів здоров'язберезувальної діяльності, набуття досвіду здорового способу життя; стимулюючу – передбачає мотивацію і активізацію дошкільників на свідоме застосування здоров'язберезувальних життєвих навичок;

психологічну – забезпечує формування психологічної готовності до дотримання валеологічних правил [4, с. 32].

Основні завдання здоров'язбережувальної технології спрямовані на цінність власного здоров'я; позитивної мотивації на збереження здоров'я, дотримання здорового способу життя; системи знань про основи здоров'я та чинники його збереження; валеологічних навичок, що сприяють збереженню психічного, духовного та фізичного здоров'я; уміння застосовувати у повсякденному житті досвід здоров'язбережувальної діяльності; здатності до самостійного пошуку засобів збереження здоров'я [5, с. 283].

У практику роботи з дошкільниками вихователям закладів дошкільної освіти і батькам необхідно включати такі форми, засоби, методи і прийоми, які забезпечуватимуть високу результативність процесу формування здоров'язберігаючої компетентності. Для успішного втілення технологій формування здоров'язбережувальних компетентностей необхідно навчити дітей елементарним прийомам здорового способу життя.

С. Матвієнко вказує на специфіку передшкільного віку дитини, коли діти шостого року як майбутні першокласники повинні мати усі належні характеристики фізичної готовності до школи. Це стосується й знань та практичних умінь підтримки власного здоров'я [6, с. 55].

Для роботи з дошкільниками в цьому напрямку доцільно застосовувати оздоровчу гімнастику, ігри, релаксації, різні види масажу, елементи вправ фітнесу, фізкультхвилинки під час занять, спеціально організовані заняття оздоровчої фізкультури, масові оздоровчі заходи. Ефективними засобами виховання дітям гігієнічних навичок є спеціальні заняття з ознайомлення з правилами гігієни, вивчення елементарних знань з анатомії та фізіології людини. Як визначав у своїй праці В.О. Сухомлинський «Серце віддаю дітям» («Роки дитинства»): «Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили». Що таке здоров'я? Здоров'я – це основна умова реалізації фізичних і психічних можливостей і здібностей особистості.

Психічне здоров'я – стан інтелектуально-емоційної сфери загального душевного комфорту, який забезпечує активну поведінкову реакцію. Такий стан обумовлений соціальною та біологічною потребами та можливостями їх задоволення. Складові психічного здоров'я – інтелектуальне та емоційне здоров'я.

Фізичне виховання дошкільнят – організований процес, спрямований на їхній фізичний розвиток, рухову, фізичну підготовку до творчої життєдіяльності, набуття знань, умінь та навичок з фізичної культури. Його пріоритетні завдання - формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я дітей через комплекс оздоровчих засобів (режим, харчування, загартування) та гімнастичні рухи. Заняття з фізичної культури, ранкова, гігієнічна, коригувальні гімнастики,

фізкультурні хвилинки динамічні паузи, рухливі ігри, спортивні вправи та ігри, піші переходи, спортивні вечори розваг та свята, дні здоров'я тощо - усе це становить структуру фізичного виховання.

Видатна італійська педагогиня М. Монтесорі надавала великого значення розвитку рухів дитини, розглядала фізичний та розумовий розвиток дитини тільки у взаємодії і довела, що успішний розвиток психічних можливостей неможливий без фізичної активності. «Через те що в нас дитина вчиться руха-тись, а не сидіти нерухомо, то вона готується не до школи, а до самого життя...», – зазначала Марія Монтесорі. Рух та діяльність є природними функціями дитини, засобами пізнання світу. Саме з руху починається інтелектуальна діяльність. Вправи на координацію, в яких працюють як руки, так і розум, роблять дитину активним учасником процесу власного навчання.

Дітям дуже потрібні знання, які допоможуть їм доглядати за власним тілом, орієнтуватись у фізіологічних змінах свого організму. Саме такі знання, безпосередня участь дитини в особистому оздоровленні, її емоційні переживання, пов'язані зі збереженням, зміцненням та відновленням здоров'я, сприятимуть формуванню життєвої компетентності дошкільника у сфері " Я - фізичне", " Я - психічне", " Я - соціальне", "Я - духовне". Тому виховання свідомого ставлення до власного здоров'я поєднується з формуванням валеологічних навичок (догляду за тілом, самоаналізу, позитивного мислення, прояву високої душевності, доброзичливих взаємин) та звичок до відносно усталених способів дій щодо збереження власного здоров'я, його зміцнення та відновлення.

Аналіз концептуальних підходів учених до оздоровлення дітей різного віку із застосуванням сучасних технологій у процесі фізичного виховання дає підставу для висновку: рухи тіла (м'язів великих і дрібних), які є складовими різних фізичних вправ, сприяють не тільки формуванню рухових умінь і навичок, а й збереженню, зміцненню та відновленню здоров'я дошкільнят.

Особистісно орієнтований підхід до процесу оздоровлення сприяє створенню сприятливих соціально-психологічних та педагогічних умов для фізичного й інтелектуального розвитку дітей. Щоб зацікавити дітей рухами та спонукати їх до виконання, я якомога урізноманітнюю їх – тобто пропоную не тільки ті рухи, що розвивають опорно- руховий апарат, м'язи тіла та активізують кору головного мозку через центральну нервову систему, а й ті, що впливають на функції шкіри, слизову оболонку носа, дихального горла, активізують легені, м'язи серцево-судинної системи, зорові нерви, дрібні м'язи обличчя, пальці рук і ніг (фітотерапія, казкотерапія, кольоротерапія, музикотерапія, піскова терапія, вправи на дихання із використанням аромотерапії, масажі пальців рук та ніг за допомогою допоміжних матеріалів, використання мудр тощо).

Дослідниця С. Матвієнко визначає великий потенціал оздоровчих технологій не тільки стосовно підтримки здоров'я дітей, але й стосовно формування валеологічного світогляду дитини, коли збереження та зміцнення здоров'я визначиться у для неї життєвим орієнтиром [7, с. 89].

Засобами формування навичок здоров'язбереження є різні види занять: рухливі, дидактичні, сюжетно-рольові ігри, праця, самостійна діяльність дітей. Цей процес оптимізують сучасні педагогічні інноваційні технології (гуманно орієнтовані, технології педагогічної співпраці та вільного вибору), а також активні методи навчання та виховання дітей.

Під час виконання певних рухів збуджуються пропріорецептори всього тіла, всіх його частин. Різні види терапій з дітьми використовують у своїй роботі інструктор з фізичного виховання, музичний керівник та психолог. Ці фахівці вбачають позитивні результати від проведеної з дітьми здоров'язбережувальної роботи, коли в залежності від поставленого завдання дитина заспокоюється, або стає розкутішою, бадьорішою, отримує позитивний заряд і належний емоційний тонус.

Висновки. Шляхами традиційних підходів та інновації під час формування здоров'язбережувальної діяльності дітей дошкільного віку є: створення інформаційно-просвітницького простору для батьків дошкільника щодо основ здорового життя; прищеплення дітям гігієнічних знань (спеціальні заняття з ознайомлення з правилами гігієни, вивчення елементарних знань з анатомії та фізіології людини); заохочення дітей дбайливо ставитися до власного здоров'я; проведення консультацій, майстер-класів, що забезпечить розуміння необхідності формування позитивного ставлення як до свого здоров'я, так і до здоров'я оточуючих; організація спортивних заходів, використання оздоровчих технологій у роботі з дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко, Т. К. Експериментальна модель процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла, 2013. Вип. 26. С. 15–18.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 року №2628-III. Офіційний сайт Верховної ради України. Законодавство України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
4. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: кол. монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль, 2019. 400 с.

5. Левой Л. Використання здоров'язберігаючих технологій в умовах дошкільного закладу. *Формування здоров'язберігаючих компетенцій дітей та молоді*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції, 19 квітня 2017 р. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. Вип. III. – С. 25-27.
6. Матвієнко С.І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
7. Матвієнко С.І. Формування у дітей старшого дошкільного віку основ здорового способу життя засобами ігрових технологій. *Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н.В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 88-90.
8. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція)» від 22 травня 2012 № 615// Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України.: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12>

УДК 373.29:316.61

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В РІЗНИХ ВИДАХ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ

Інна Мартинова

вихователька ЗДО №4 "Казочка"
м. Ніжина

Постановка проблеми. Однією із важливих проблем сучасної педагогіки є пошук засобів, які сприятимуть більш ефективній соціалізації особистості, її гармонійного входження на усіх етапах її соціального розвитку. Одним із аспектів соціалізації особистості є формування комунікативних умінь. Комунікативні уміння передбачають уміння особистості чути свого партнера по спілкуванню, аргументовано висловлювати свою думку, відстоювати власну позицію, поважати погляди інших.

Загальновідомо, що уміння формуються у процесі певної діяльності. Якщо ми говоримо про сутність комунікативних умінь, то варто вказати на те, що вони формуються у процесі безпосереднього спілкування. Комунікативні уміння та навички є інтегрованою властивістю особистості, з допомогою якої вона входить у ситуацію спілкування, встановлює та підтримує стосунки, досягає поставленої мети. Особливого значення розвиток умінь комунікації набуває у період підготовки дитини до школи. Виховна робота з дошкільниками у дитячих садках

спрямовується на забезпечення соціального розвитку дитини та формування соціальної компетентності, як динамічної характеристики особистості.

В освітньому напрямі Базового компоненту дошкільної освіти в Україні «Дитина у соціумі» комунікативна компетентність розглядається як здатність дитини до спілкування з однолітками та дорослими у різних формах конструктивної взаємодії [1, с. 15]. Такі комунікативні характеристики набуваються дітьми у різних видах діяльності: мовленнєвій, ігровій, художньо-продуктивній, навчальній, трудовій тощо. Основою для того, щоб комунікативні вміння формувалися, слугує мовленнєва компетенція.

Успішна соціалізація дитини-дошкільника відбувається у різних видах діяльності (ігровій, пізнавальній, пошуковій, навчальній, комунікативній, трудовій тощо). Визначаючи у наданому переліку видів дитячої діяльності трудову, ми, на основі аналізу широкого кола праць науковців, визначаємо її значний потенціал щодо розвитку у дитини умінь соціальної комунікації. Цим і обумовлюється *актуальність даної статті*.

Мета статті: обґрунтувати педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У дошкільній педагогіці окремі аспекти розвитку комунікативної сфери дітей старшого дошкільного віку у процесі їхньої соціалізації розглядали М. Айзенбарт, О. Артюхова, М. Вашуленко, О. Запорожець, Л. Калмикова, О. Кононко, С. Кулачківська, С. Курінна, С. Ладивір, Т. Поніманська, М. Михайленко, Л. Боровцова, Є. Мішечкіна, Ю. Молчанова, І. Рогальська-Яблонська, Г. Цетліна та ін. Науковцями було розроблено цілу низку засобів і методів для ефективної соціалізації дітей дошкільного віку, у тому числі – стосовно формування соціально-комунікативних навичок.

Окремі аспекти проблеми соціалізації дітей на етапі передшкільного дитинства висвітлені у працях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ковшар, В. Кушнір, С. Матвієнко, Т. Пантюк, Т. Степанової, К. Суятинової, Т. Філімонової, О. Шадюк та інших дослідників.

Виклад основного матеріалу. Проблема соціального розвитку особистості та співіснування індивідів у соціумі є однією з найактуальніших у сучасній психолого-педагогічній науці. Соціалізація є двостороннім процесом взаємодії людини з соціальним середовищем. Пік соціалізації припадає на період передшкільного віку, коли малюк готується до вступу до школи. С. Матвієнко поділяє соціальне середовище на такі складові:

- макросередовище (суспільство, як соціально-політична та ідеологічна система);
- мезосередовище (соціальні особливості певного регіону);
- мікросередовище (сім'я, сусіди, однолітки) [3, с. 20].

Налагодження міжособистісної взаємодії є універсальним засобом існування соціальних систем. Для дослідження та вирішення нагальних проблем, які постають перед суспільством у ході взаємодії, слід детально розкрити сутність низки понять, які повною мірою характеризують процес формування соціально-комунікативних умінь особистості.

Передшкільний вік є періодом найбільш бурхливого соціального розвитку дошкільника. Це визначено тим, що дитина активно включається в різноманітні сфери суспільного життя. У передшкільному віці у дитини визначається природна потребу у налагодженні контактів для спілкування, діяльності з іншими людьми. Дитини 6-7 років продовжує вчитися орієнтуванню в людському оточенні, налагодженню контактів, визначенню адекватності соціальної поведінки. Майбутній першокласник виявляє інтерес до однолітків, спілкування з ними, спільної участі в іграх, інших видах діяльності.

Н. Гавриш та О. Рейпольська відзначають, що передшкільний вік є періодом становлення соціального «Я» дитини. Дошкільник активно взаємодіє з іншими людьми, прагне здобути новий досвід спілкування. Тобто цей вік характеризується процесом формування у дитини певної внутрішньої позиції, що викликає потребу зайняти нове місце у житті та бажання виконувати виключно нову суспільно важливу діяльність [5, с. 55].

Як один з основоположних чинників досягнення мети виховання особистості дитини науковцями завжди розглядалося залучення дітей дошкільного віку до посильної праці. Про це свідчать дослідження визначних науковців минулого та сучасності. У своєму дослідженні ми спираємося на класифікацію, надану Т. Поніманською щодо видів дитячої праці, якими є: самообслуговування, праця в природі, господарсько-побутова праця, ручна (художня) праця [4, с. 298]. Безперечно, праця є однією з найголовніших умов залучення дитини до соціального життя. У відповідності із сучасними підходами до виховання та розвитку дітей дошкільного віку, трудова діяльність дітей повинна мати розвивальне спрямування, сприяти набуттю дитиною особистісних компетенцій, соціального досвіду, формувати навички соціальної взаємодії та мовленнєво-комунікативні навички.

Численні дослідження науковців підтверджують, що участь у різноманітних видах праці має позитивний вплив на соціалізацію та розвиток мовлення дитини. Особливе значення при цьому має колективна праця, яка відіграє ключову роль у процесі формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку.

На основі теоретичного аналізу проблеми, що досліджувалася, було розглянуто його основні теоретичні положення, проаналізовано основні наукові поняття й визначено необхідність перевірки здійснених нами важливих теоретичних умовиводів у практиці закладу дошкільної освіти. Задля цього було

проведено констатувальний експеримент, з тим – розроблено критерії (мовленнєво-комунікативний, емоційний, поведінковий) та показники, дібрано адекватні методики їх дослідження та виявлено три рівні сформованості у них соціально-комунікативних умінь (високий, достатній, низький) [2].

З урахуванням стану практики ЗДО виявлено низку чинників впливу на ефективність процесу, на основі чого розроблено наступні педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку у різних видах дитячої праці.

Перша педагогічна умова. *Готовність вихователів до формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку у різних видах дитячої праці.* Характеристику цієї педагогічної умови слід здійснювати з обґрунтування ключового поняття, яким є *готовність*. Під ним у психологічному словнику визначається тлумачення як «настанова, спрямована на виконання якоїсь дії». Це передбачає наявність у людини необхідних знань, умінь та навичок, а також можливість уникнення протидії тих перешкод, які можуть виникнути у процесі дії, а також визначення для особистості певного сенсу у даній діяльності. Ми урахуємо у нашому дослідженні, що вихователь має чітко й професійно приймати оптимальні рішення за кожною із ситуацій, які складаються у педагогічному процесі. Щодо цього, С. Курінна визначає три групи спеціальних компетенцій, які необхідні педагогу у роботі щодо соціалізації дітей: освітні, методичні та управлінсько-організаційні. Зазначимо, що вихователь сам має бути носієм мовної та мовленнєвої компетентностей та працювати над їхнім удосконаленням. Формами удосконалення готовності вихователя ЗДО до роботи щодо соціально-комунікативного розвитку дитини можна назвати: методичні семінари, тренінги, практикуми тощо.

Друга педагогічна умова. *Використання методів і технологій, спрямованих на соціально-комунікативний розвиток дитини.* Задля ефективного формування у дітей умінь соціальних комунікацій у сучасній практиці ЗДО використовується широке коло методів та технологій, у тому числі – у напрямі мовленнєво-комунікативного розвитку. До таких форм роботи відносяться спеціально дібрані мовленнєві та комунікативні вправи. Доцільними є технологія створення «Куточка емоцій», в якому будуть унаочнені емоційні стани людини. За їх допомоги діти будуть навчатися розпізнавати емоційні стани іншого та власні емоції та більш свідомо керувати ними у спільній діяльності.

Реалізація цієї педагогічної умови уможлиблює запровадження на основі ігрової діяльності ряду технологій, зокрема: діалогові педагогічні, розвиваючі, які класифікуються на: діалогові (бесіди, дискусії), ігрові (імітаційні, символічні, проблемно-ігрові, індивідуалізовані, дидактичні ігри), імітація (знаки і символи спілкування), моделювання (модель ситуації спілкування, своєї поведінки в конфлікті тощо) технології, а також технології ігрового типу. Практика сучасних

закладів освіти визначає можливість застосування у роботі з дітьми так званих арттерапевтичних технологій. Наприклад, технологія комунікативного малювання (парного малюнка) з одного боку, має діагностичну спрямованість (дозволяє виділити лідерів, провідних і ведених), а з іншого боку формує комунікативні навички (уміння домовитися, поступитися або, навпаки, відстояти свою думку).

Третя педагогічна умова. *Урахування соціалізуючого потенціалу колективної форми організації дитячої праці у набутті дітьми соціально-комунікативних умінь.* Серед форм організації дитячої праці особливе місце має колективна праця. Базовий компонент дошкільної освіти розглядає колективну взаємодію як один з показників соціальної компетентності, яка полягає в умінні спланувати та узгодити спільні дії в колективі, оцінити результат діяльності [1, с. 15]. Потреба дитини передшкільного віку в спілкуванні з однолітками виражена досить яскраво.

Колективна праця створює найбільш сприятливі умови для задоволення цих потреб дитини, сприяє формуванню соціальної компетентності. У ході виконання групових чи колективних завдань у дітей часто виникає бажання поділитися з однолітками своїми враженнями, досвідом та уміннями. Лише правильно організована колективна діяльність дітей у закладі допомагає дитині навчитися поважати своїх товаришів, враховувати їх інтереси, вболівати за кінцевий результат. Дослідниця Т. Поніманська визначає колективну працю як різновид діяльності, який передбачає досягнення спільного результату через виконання дітьми у певній послідовності низки трудових дій [4, с. 234].

Зазначимо, що колективна діяльність дітей у ЗДО залежить від їх вікових особливостей та поділяється на декілька видів: праця поруч, загальна та спільна праця. Найбільший потенціал для розвитку соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку має *спільна праця*, адже вона передбачає досягнення спільного результату – з попередньо визначеною метою, засобами, процедурою трудового процесу.

Висновок. Проблема соціалізації дітей включає такий аспект, як соціально-комунікативний розвиток. Велику увагу розвитку у дітей умінь і навичок соціального комунікування приділено у державному Стандарті та чинних програмах дошкільної освіти. Стосовно дитини передшкільного віку ця проблема є актуальною з огляду на підготовку дитини до школи. На основі теоретичного вивчення проблеми, її емпіричному вивченню у практиці ЗДО нами було розроблено та обґрунтовано три найбільш суттєві педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку у різних видах дитячої праці. Їх коротку характеристику надано у даній статті. Подальші наукові розвідки пов'язані із перевіркою у практиці ЗДО запропонованих педагогічних умов формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку у різних видах дитячої праці.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Мартинова І.Е. Особливості формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку у різних видах дитячої праці. Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2023. 91 с.
3. Матвієнко С.І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
5. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.

УДК 373.2

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Міхей

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМз – 11

Науковий керівник – канд. психол. наук,
доцент *Пісоцький Олександр Петрович*

Постановка проблеми. Питання дослідження толерантності пов'язано з тим, що сучасне суспільство зацікавлене у самодостатній особистості, яка здатна бути стриманою, виконувати спільну діяльність, контактувати зі всіма без винятку людьми, досягати разом із ними поставленої мети, бути готовою до нових контактів, демонструвати у своїй поведінці тактовність до людей, які різняться між собою. Оскільки властивості особистості починають формуватися у період дошкільного дитинства, наша увага і зупинилася на вихованні у дітей 5–6 років толерантності.

Мета статті полягає в уточненні поняття толерантність та з'ясуванні основних особливостей виховання толерантності старших дошкільників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання виховання у дітей старшого дошкільного віку толерантності у дошкільній освіті вивчається у контексті виховання у дітей дошкільного віку гуманістичних цінностей, зокрема А. Богуш, Т. Поніманською, О. Максимовою, Н. Скрипник, І. Рогальською, Н. Кривошеєю, та ін. Разом із тим, у сучасних нормативних документах, зокрема у Державному стандарті – Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО), низці чинних програм дошкільної освіти її відносять до базових якостей дитини старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У науці інтерес до толерантності з'являється спершу у філософії, де ця ознака активно досліджувалася як позитивна чеснота особистості Г. Сковородою, В. Духновичем, М. Драгомановим, В. Андрущенко, І. Зязюном, В. Пісоцьким та ін. Інтерес до толерантності як риси особистості у контексті психологічних досліджень у різний час виявляли Д. Ніколенко, Ж. Піаже, Л. Кольберг, А. Бандура, А. Горянська та ін.

Так, у сучасному філософсько-енциклопедичному виданні дослідники акцентують увагу на тому, що досліджуваний феномен має кілька характеристик:

- лояльне, стримане ставлення особи до іншої виявляється тоді, коли на початку оцінка самого партнера була негативною, що містить певну оцінку уподобань, стилю життя, а також елементів іншої культури;
- стримане, лояльне ставлення людини виявляється у визнанні дієвості уподобань, інтересів, стилю життя іншої особи, які різняться від власних, і як таких, що мають право на існування та повагу;
- наявність у самому феномені соціальних і моральних аспектів, які проявляються у типових ситуаціях і схвалюються іншими, дозволяє розуміти толерантну поведінку як розгорнутий у часі процес, що ґрунтується на розумінні значущості морально-усвідомленого співпереживання [8].

Отже, толерантність особи виявляється у типових ситуаціях і ґрунтується на оцінці етичних категорій, смаків, стилю життя і є наслідком усвідомлюваної дії (акту) співпереживання. Отже, досліджувана властивість є виявленням особистістю стриманості за тих обставин, коли вона не схвалює морально значущі для себе події [1; 2; 8].

Разом із тим, варто відмітити, що толерантність має відношення і до соціальної сфери, адже саме соціум є носієм певних норм поведінки, стилю життя, вірувань, уподобань, які є надбанням культури. Відповідно у соціальному плані саме терпиме ставлення ототожнюють із здатністю і готовністю індивіда дозволяти іншим обирати власний стиль життя та поведінки, не використовуючи при цьому агресивних і хуліганських дій, а також асоціальних вчинків. У довідкових виданнях соціологи тлумачать толерантність як лояльне ставлення до інакшого (не власного, чужого) способу життя, типу поведінки, а також звичаїв, почуттів і релігійних вірувань; як терплячість (стійкість, витривалість) з приводу впливу несприятливих емоційних чинників. Отже, толерантність відображає культурну спрямованість індивіда, його установки та ставлення до аспектів сторонньої культури [1; 5; 7].

Згідно уявлень Г. Олпорта, толерантність є значущою особистісною рисою, яка відіграє у демократичному суспільстві інтегруючу роль, оскільки містить знання про себе, відповідальність, почуття гумору, автономність, здатність до емпатії. О. Степанов вказує, що існує також суто психологічний зміст цього поняття. Так, автор підкреслює, що його основою є відсутність або послаблене

реагування на будь-які несприятливі чинники, які є наслідок зниження чутливості до їх впливів. Зокрема виражене ставлення до емоційного переживання, яке позначають тривогою, проявляється у тому, що підвищується поріг емоційного реагування на загрозливі обставини, а у поведінці – у витримці, самовладанні, вмінні тривалий час переносити несприятливі впливи середовища без зниження загальної здатності до адаптації [5].

У психології толерантність пов'язують із процесами взаємодії. Так, психологи пропонують розуміти зміст досліджуваного феномену крізь призму проявів поваги до чужої думки, вираженості в оцінці вчинків і поведінки інших осіб, а також через готовність особистості до порозуміння та співпраці під час розв'язання питань міжособистісної, групової та міжнаціональної взаємодії. Взагалі у психології особистості дослідники толерантність розглядають як важливе особистісне утворення, яке інтегрує у собі низку психологічних ознак, зокрема: нормальну самооцінку; уявлення про себе, прийняття себе й інших; відповідальність за власні дії і вчинки; розвинене почуття гумору; прихильне ставлення до інших; висока міра самовладання; лояльне ставлення до інших; добре розвинені вміння рефлексії; відсутність особистісної тривожності; висока міра приязності; здатність проявляти власне невдоволення, вміння наводити аргументи з приводу відмови від взаємодії; відсутність шаблонів, упередженого ставлення з приводу поведінки інших людей [6; 7].

Важливим поштовхом дослідження толерантності стало прийняття у 1995 році антропологічної концепції (моделі) толерантності ЮНЕСКО, основу якої становлять демократичні засади феномену. Так у цьому документі розкривається власне три значення цього поняття: а) повага, прийняття, адекватне розуміння низки культур народів світу, існуючих форм самовираження, способів прояву індивідуальності; б) активна позиція щодо визнання найбільш універсальних цінностей – прав і свобод людини, на противагу пасивній позиції, що передбачає відмову від своїх переконань; в) наявність добродетності, яка спрямована на досягнення миру, на усвідомлене становлення культури миру. Варто відмітити, що у концепції декларується рівність усіх людей, не зважаючи на їхні зовнішні ознаки, які є наслідком проявів генотипу конкретного етносу, або особливостей фізичного розвитку. Власне ця декларація і сприяла активності у наукових дослідження означеного феномену [2, с. 235].

Процес становлення толерантності як однієї із найбільш важливих ознак людини відбувається поступово. Науковці на основі врахування психологічних механізмів розвитку та формування особистості виокремили стадії розвитку терпимості дітей у період дошкільного дитинства. Так, перша із них – *інформаційно-пізнавальна або когнітивна*. Основний зміст стадії полягає у осмисленні набутого досвіду (інформації) із наступним її розглядом і обміну думками. При цьому варто відмітити, що, розпочинаючи із самого народження, індивід

постійно отримує відомості про довкілля, як соціальне, так і природне, і цей процес є безперервним. Також не менш важливим є і те, що отримання інформації опосередковуються психікою, що призводить до змінюваності у структурі особистості [6].

Варто пам'ятати, що основна мета цієї стадії полягає у отриманні дошкільниками відомостей про світ людей, про стосунки між ними, про людську працю, про життя у суспільстві про самого себе, тобто все те, що стане у нагоді при вихованні дитячої терпимості (толерантності). Набуті таким чином уявлення про людську рису будуть осмислюватися, набуватимуть впорядкованості та стануть основою у вихованні толерантності дітей 5-6 років.

Друга стадія отримала назву *афективної або емоційно-вольової*. На ній виховання толерантності–нетолерантності відбувається у дітей 5-6 років на основі активного становлення та розвитку емоційно-вольової сфери особистості. У віці п'яти років дитина стає здатною не лише відтворити, але й пов'язати з конкретними діями хвилювання інших людей. Тому підґрунтям для виховання толерантності дітей 5-6 років є робота над формуванням у них вищих почуттів, а також соціальних емоцій. Означена робота передбачає, що на цій стадії має місце не лише засвоєння відповідної інформації, але й відбувається її оцінювання дитиною, яка може це зробити самостійно. При цьому важливо пам'ятати, що оцінка є основним підґрунтям психічної діяльності та має певне спрямування, зокрема схвалення або несхвалення. Відповідно, у дітей 5–6 років можна вже помітити становлення толерантності чи нетолерантності [4].

В цілому, формування толерантності–нетолерантності відбувається крізь призму оцінки риси, поведінки, або людини, якій вони притаманні. Коли оцінка схвальна, має місце формування позитивного ставлення до толерантної людини, або її вчинків, внаслідок чого виникає спонтанна толерантність. Коли власне оцінка є негативною і яскраво помітно відсутність готовності до взаємодії, приязних стосунків, несхвалення толерантної людини загалом, або її вчинків, проявляється нетолерантність. Проте дослідники відмічають, що досліджуване явище не можна характеризувати лише через позитивні чи негативні уявлення (поняття). Зокрема, окремі фахівці наголошують, що може існувати як позитивна нетолерантність, у цьому випадку говорять про принциповість, так і негативна толерантність, коли помітні прояви безпринципності та цинізму [3].

Саме тому на другій стадії основна мета виховання толерантності дітей 5-6 років полягає у формуванні схвальної оцінки, яка відображає ставлення до навколишнього світу та людей, а також до осіб різної статі, представників інших народів і національностей, загалом всього того, що вказує на моральні принципи у соціумі, де живе та розвивається дошкільник.

Третя стадія становлення та розвитку терпимості має назву *мотиваційно-поведінкова*, оскільки тут дитина 5–6 років розпочинає практично відтворювати й

апробувати різні варіанти толерантної поведінки у власних діях і поведінці за різних життєвих обставин. У цьому віці важливу роль відіграє виникнення і розвиток самоконтролю, як наслідком засвоєння мови й активного мовлення. Разом із тим, оволодіваючи мовленням, дитина як свідомо, так і несвідомо засвоює механізми самоконтролю, які пов'язані із конвенціональними нормами.

Загалом на третій стадії основна мета виховання толерантності дітей 5-6 років полягає у позитивному ставленні та засвоєнні моральних норм, принципів поведінки серед людей, у спільноті однолітків, у формуванні проявів поваги до свого оточення, ввічливості та прихильності у стосунках з дорослими, своїми однолітками різної статі, національності.

Висновок

Дослідження толерантності особистості є актуальним і важливим напрямком сучасних досліджень, що підтримуються на міжнародному рівні. Толерантність відображає виважене ставлення людини до інших людей, до їх діяльності, переконань й особистісних властивостей.

Основним спрямуванням виховання толерантності дітей 5-6 років є робота над формуванням вищих почуттів, соціальних емоцій, на основі яких формується стійке, позитивно забарвлене ставлення до культури соціуму, цінностей, норм поведінки, що у свою чергу стимулює вдосконалення вмінь надавати оцінку явищам і подіям, які відбуваються навколо дитини.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
2. Грива О. А. Проблема толерантності молоді у філософсько-освітній парадигмі. *Мультиверсум. Філософський альманах*: Зб. наук. пр. Київ, 2008. Вип. 68. С. 234–243.
3. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підр. 2-е вид. К.: Академвидав, 2013. 464 с.
5. Психологічна енциклопедія / Упор. О. М. Степанов. К.: «Академвидав», 2006. 424 с.
6. Скрипник Н.І. Виховання толерантних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку: Навч.-метод. посіб. Умань, 2011. 100 с.
7. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. К.: Марич, 2009. 232 с.
8. Філософський словник За ред. В.І Шинкарука. 2-е вид Київ: УРЕ, 2002. 800 с.

**ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Інна Мороз

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМз – 11.

Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент **Бобро Лілія Вікторівна**

Сучасні тенденції розвитку суспільства обумовлюють важливість виховання нового типу особистості – творчого та креативного, з високим рівнем духовності та культури. Відповідно, особливої важливості набуває виховання у підростаючого покоління спроможності творчо мислити, приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни оточуючого середовища, творити нове і перспективне. Отже, розвитку творчих здібностей особистості варто приділяти особливу увагу ще на етапі дошкільної освіти. Ідея унікальності дитини, важливості розвитку її творчих здібностей, можливості вдосконалюватися та креативно розвиватися є основою формування її творчого потенціалу. Крім того, ідея розвитку творчої особистості знаходить відображення і в основних нормативних освітніх актах: Законі України «Про дошкільну освіту» [4], Базовому компоненті дошкільної освіти [2].

Творчі здібності особистості є предметом досліджень у філософії, психології, педагогіці. В історії вітчизняної та зарубіжної психології проблему творчих здібностей, їх сутність, структурні компоненти, взаємозв'язок з інтересами, діяльністю, поведінкою, характером, схильностями, задатками, структурою особистості вивчали В. Антонішина, Л. Венгер, Дж. Гілфорд, Ю. Гільбух, Г. Костюк, Н. Лейтес, Л. Лупійко, В. Моляко, О. Музика, В. Роменець, та інші вчені. Вказаними науковцями досліджувалися різні аспекти творчого виховання та освіти: сутність, компоненти, методики, засоби, прийоми навчання тощо.

Творчість – це людська діяльність, у процесі якої особистість задовольняючи свої потреби в реалізації створює нові знання, об'єкти, робить власні відкриття.

Як наголошує В. Антонішина, творчість є напруженою роботою, в якій накопичується знання про навколишній світ, аналізується явища, події. Але дитина йде іншим шляхом, для неї впізнати навколишній світ складає сенс життя, а творчість стає продуктом цього впізнання. Творчі прояви спостерігаються рано, вони індивідуальні в кожній окремій дитині. Творчі прояви спонтанні, не завжди дорослі розуміють їх природу. У творчості дитині властива допитливість, пізнавальна активність високого рівня [1].

Дитина має великий інтерес до мистецтва: її приваблюють музичні звуки, яскраві кольори та інші виразні засоби мистецтва. У дітей розвивається естетичне сприймання, яке є основою для творчої діяльності.

Поняття «творчі здібності» пов'язані з поняттям «творча діяльність». Під творчою діяльністю треба розуміти таку діяльність, в результаті якої створюється щось нове: це може бути предмет зовнішнього світу або оригінальне мислення, що змінює знання про світ, або почуття, яке розкриває нове ставлення до світу.

Творчі здібності розглядаються вченими, психологами як когнітивний феномен. Творчі здібності – вміння вирішувати за допомогою нових ідей проблеми, формувати гіпотези, критеріями творчого мислення є швидкість, фантастичність, гнучкість [1].

Основними ланками творчого процесу розв'язування задач є етап зародження задуму та етап практичної його реалізації, варто стимулювати творчі тенденції мислення дітей. Тенденції мисленнєвого пошуку в дошкільників проявляються у їх схильності до застосування однотипних мисленнєвих дій, аналогізування – пошуку аналогій та подібностей, комбінування – поєднання, сполучення та реконструювання – перетворення, пошуку протилежностей. Найчастіше в основі задуму лежать постійне порівняння, аналогізування, аналіз, синтез відомих з минулого досвіду образів, конструкцій. У ході створення задуму розумові дії мають великі можливості для перетворюючої творчої діяльності дітей. З однієї сторони, при створенні задуму в усіх випадках діти можуть йти шляхом відтворення діяльності дорослого або діяльності, що мала місце в їх попередньому досвіді. З іншої – створення задуму може відбуватися на основі дуже складної перетворюючої діяльності дитячого мислення та уяви й мати творчий характер. Адже «цінність дитячої творчості варто бачити не у результаті, не у продукті, а в самому процесі» [5; 6]. Саме те, що процес розв'язування творчого завдання розглядається як частковий випадок творчої діяльності, робить можливим педагогічне керівництво творчою діяльністю старших дошкільників, її розвиток.

Водночас аналізуючи праці В. Андрєєва, В. Моляко, Я. Пономарева виявляється зв'язок творчих здібностей з іншими ознаками особистості, серед яких: сміливість; оригінальність; чутливість до нового, незвичайного [3].

У цьому випадку творчі здібності розглядаються як постійна готовність особистості до самостійного пошуку, до прийняття самостійних рішень в різноманітних ситуаціях, постійна пізнавальна активність.

Здатність дитини до творчості – це такі риси особистості, як характер, сила волі, винахідливість, наполегливість, пристрасть.

Завдяки розвитку творчих здібностей у дитини краще розвиваються сприйняття часу і простору, образне мислення, творча уява.

Особливості творчої діяльності проявляються у тому що:

- творчі прояви проявляються рано та носять індивідуальний характер;
- для дитячої творчості характерна непередбачуваність, спонтанність;
- під час творчої діяльності дитина проявляє підвищену допитливість, що служить нестандартним підходам до стандартної ситуації;

- під час праці дитина вільна від впливу дорослих і створює щось нове;
- у дитини розвивається уява для створення образу оригінального, гнучкого.

Творчі здібності виявляються в п'ятирічних дітей, для їх розвитку треба спрямувати дитину на вирішення різноманітних завдань. Враховуючи інтерес дитини до будь-якої діяльності дорослому найлегше захопити дитину творчим процесом. Для розвитку творчості необхідно створити наступні умови:

- для розвитку розумової активності, витримки, саморегуляції треба створити позитивний стан у дитини, бажання діяти, експериментувати;
- підтримувати творчі проявлення дитини, не нав'язувати їй свої думки, не занадто опікувати;
- навчити поважати чужу думку, керувати негативними емоціями.

Результати вивчення літератури з означеної проблеми свідчать про те, що серед основних показників творчих здібностей вчені виокремлюють:

- творче мислення та творчу уяву;
- поєднання уважності, чутливості, спостережливості, особливостей пам'яті, уяви, мислення (широта, глибина та зрозумілість думки, її послідовність, самостійність, критичність, свобода від шаблонних способів розв'язування завдань);
- швидкість думки (кількість ідей), її гнучкість (здатність перемикатися з однієї ідеї на іншу), оригінальність (здатність виробляти ідеї), допитливість та фантастичність;
- здатність дивуватися і пізнавати;
- здатність ризикувати, високі естетичні цінності, розвинена інтуїція.

Отже, можемо стверджувати, що творчі здібності мають складну структуру. У педагогіці та психології це питання розглядалось у контексті вивчення спеціальних творчих здібностей, які визначають успішність у конкретних видах діяльності, а також загальних творчих здібностей, від яких залежить успішність у багатьох видах діяльності.

Список використаних джерел:

1. Антонішина В. Розвиток креативності старших дошкільників засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Мистецтво та освіта. 2014. № 4. С. 27-38.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р.
3. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: практикум: навч. посіб. для студентів вищ. пед. навч. закл. Київ: Вища школа, 2003. 407 с.
4. Про дошкільну освіту. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 04.08.2015 р.).

5. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.;
6. Шамшура І. А. Розвиток творчості та творчої уяви у дітей дошкільного віку шляхом ознайомлення з народним-прикладним мистецтвом України: конспекти занять. *Методична скарбничка вихователя дитячого садка*. 2008. № 4. С. 110-120.

УДК 373.2

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ЗАСОБОМ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ірина Назаренко

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМ – 11.

Науковий керівник – канд. психол. наук,
доцент *Пісоцький Олександр Петрович*

Постановка проблеми. На сьогодні актуальними є питання, пов'язані із розвитком пізнавальних здібностей дітей. Щоб бути успішним варто мати добре розвинені здатності до пізнання, а оскільки саме у дошкільному віці відбувається активний розвиток пізнавальної діяльності, то варто починати вдосконалювати пізнавальні здібності саме із цього віку. Одним із найбільш вагомих чинників розвитку пізнавальних здібностей вважають експериментальну діяльність.

Мета статті: дослідити сутність поняття пізнавальні здібності дітей 5- 6 років та розкрити потенціал впливу на них експериментальної діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Питання пізнавальних здібностей у своїх наукових працях висвітлювали дослідники Чарльз Спірман, Луїс Терстоун, Реймонд Бернар Кеттел, Джон-Поль Гілфорд, Ж. Піаже. У дошкільній сфері до питань, пов'язаних із пізнавальними здібностями, зверталися О. Кульчицька, Т. Улькіна О. Брежнєва, Б. Мухацька, С. Ладивір, В. Лозова, І. Литвиненко, Л. Лохвицька, В. Суржанська, Т. Ткачук, Г. Смольникова, М. Марусинець та ін.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.), дошкільний навчальний заклад відповідальний за процес розвитку здатності дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької (експериментальної), трудової, ігрової діяльності.

Водночас, зазначається, що дитина здатна самостійно або з незначною допомогою дорослого проводити нескладні досліді (експерименти) з пізнання

властивостей об'єктів природи, спостерігати за явищами природи, помічати зміни у стані природи. Звертається увага на те, що дитина мотивована на цінності сталого розвитку, зокрема на розвиток пізнавальних здібностей [1, с.13].

На сьогодні під поняттям пізнавальні здібності дітей 5-6 років розуміють складне утворення, яке підкреслює індивідуальну неповторність особистості у пізнанні та її жагу до нових знань, готовність до набуття інформації та її використання та перетворення; визначальними складовими феномену вважаються творчий, інтелектуальний і поведінково-результативний компоненти, які дозволяють дошкільнику вільно оперувати зовнішніми та внутрішніми (розумовими) абстрактно-логічними діями (систематизувати, класифікувати, продуктивно розв'язувати задачі), а також демонструвати загальну активність мислення, здатність до інтелектуальної зосередженості, напруженості.

Пізнавальні здібності є основою людського інтелекту та інтелектуального потенціалу. Вони є підґрунтям загальної обдарованості індивіду та мають вплив на успішність його діяльності. Під пізнавальними здібностями розуміють вміння людини, що пов'язані з набуттям інформації (тобто навченість), використанням знань (це інтелектуальні вміння та навички оперування інформацією) і перетворенням знань (продуктивна уява, фантазія, висунення припущень).

Пізнавальні здібності дітей 5-6 років - це складне утворення, яке підкреслює індивідуальну неповторність особистості у пізнанні та її жагу до нових знань, готовність до набуття інформації, її обробки та перетворення. Їх структуру утворюють творчий, інтелектуальний і поведінково-результативний компоненти, які дозволяють дитині 5-6 років вільно оперувати абстрактно-логічними діями, а також демонструвати загальну активність мислення, здатність до інтелектуальної зосередженості, напруженості.

На межі 5-6 років пізнавальні здібності досягають піку у своєму розвитку і слугують основою розумового потенціалу. Дієвим фактором розвитку є зв'язок загальних здатностей із мотивацією досягнення та емоційно-ціннісним ставленням до них дошкільників. Окрім цього на розвиток феномену впливають: навчання та виховання, цілеспрямовані методики навчання, освіта батьків, сюжетно-рольові ігри, дидактична гра, дитяче експериментування, проблемні ігрові завдання, моделювання, конструювання (конструктивна) діяльність, евристичні бесіди, комп'ютерні ігри.

Головним фактором впливу на пізнавальні здібності є експериментальна діяльність дітей 5–6 років. Дослідницьку діяльність дітей 5 - 6 років дослідники вважають тип поведінки в основі якої лежить пошукова активність. Вона ціленаправлена на самостійне вивчення об'єкта чи розв'язування проблемної ситуації, без сторонньої допомоги, знаходячи певну інформацію. Її зміст в ЗДО описується створенням умов для експериментів (підбір цікавих дослідів), спільна діяльність вихователя з дітьми 5-6 років стосовно вибору способу дій,

напрямків пошуку (малювання, ознайомлення з природою, дитяча праця); власне пошукова цілеспрямована поведінка дошкільнят у якій лише вони одні приймають участь (відбувається у спеціальному приміщенні – лабораторії); взаємодія з батьками, родиною, близькими (дорослими членами сімей у контексті експериментів). Зазначено, чим вищий рівень сформованості здібностей дітей 5-6 років, тим більш доцільними й об'єктивним будуть результати. [2, с.14]

Цілями експериментування у ЗДО можуть бути: підтримання інтересу дошкільнят до навколишнього середовища, задоволення дитячої допитливості; розвиток у дітей операцій мислення (аналіз, синтез, класифікація, порівняння, узагальнення); розвивати мислення, мовлення дитини (висунення припущень, пошук і вибір способів перевірки, досягнення результату, їх інтерпретація та використання в діяльності); розвиток пізнавальних здібностей. [5, с. 25]

Експериментальна діяльність (експериментування) в дошкільному навчальному закладі сприяє розширенню світогляду дітей 5-6 років, збагаченню досвіду самостійної діяльності та саморозвитку дитини. Засвоєння низки наукових понять, набуття експериментальних способів пізнання навколишньої дійсності дозволяє дитині 5-6 років стати суб'єктом навчання, дозволяє розвинути розумову активність, пізнавальну культуру та важливе ставлення до навколишнього середовища. [4, с. 82]

Дослідницька діяльність має позитивний вплив на емоційну сферу дитини та розвиток її творчих, пізнавальних здібностей. Діти отримують певні уявлення про всебічність досліджуваного об'єкта, його взаємодію з іншими об'єктами і з середовищем існування. В процесі експериментальної діяльності в дітей 5-6 років відбувається збагачення пам'яті, спрацьовують її розумові процеси, адже постійно виникає потреба здійснювати операції синтезу, аналізу, порівняння, класифікації та узагальнення.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості особистості, які є умовою успішного виконання певної продуктивної діяльності, не зводяться до знань, умінь і навичок, але забезпечують легкість і швидкість їх засвоєння та набуття. [6, с. 154]

Так, дослідники підкреслюють динамічність цього психологічного явища й наголошують, що їх становлення (формування) відбувається не лише у діяльності, а у певним чином організованій на основі задатків. Саме тому ці утворення є суб'єктивним надбанням кожної особистості, що дозволяє фіксувати у неї наявність відмінностей.

П. М'ясоїд вказує на складність досліджуваного феномену й зазначає, що здібності – це характеристика індивіда з боку психічних явищ, які зумовлюють успішність його діяльності. Здібності не зводяться до знань, умінь, навичок індивіда, хоча й виявляються саме через них. Здібності — це ті психічні явища, які є підґрунтям для набуття знань, умінь та навичок. [3, с. 417]

У вітчизняній психологічній досліджуване явище розглядається як складна синтетична властивість особи, що визначає її здатність до діяльності. Окрім того, встановлено тісний взаємозв'язок пізнавальних здібностей із психічними процесами, що відіграє важливу роль у регулюванні дій і діяльності. Також відомо, що до складу інтелекту входять три групи загальних здатностей: набуття інформації, використання та перетворення знань. Перша з них порівнюється з навченістю, яка дає можливість набувати певні знання, друга – з інтелектуальними вміннями використання знань, з розв'язанням задач на основі даної інформації, третя – з креативністю, яка дозволяє перетворювати у якісно нову форму вже існуючі знання й тісно пов'язана з продуктивною уявою, фантазією, висуненням припущень. Водночас, кожній із цих груп властиві своєрідні мотиви: пізнавальні для набуття знань і відомостей, мотивація досягнення для їх використання, творча активність для перетворювальних дій.

Різностороння дія досліджуваних феноменів на пізнання та працю людини підштовхнула науковців до певної їх систематизації. Найбільшу цікавість у дослідників викликають два типи здібностей: здатності до міжособистісного спілкування та здібності предметно-пізнавальні. Так, пізнавально-предметні здібності визначають успішність взаємодії дитини зі сферою речей створених самою людиною, природою, а також з природним довкіллям. Саме ці здібності активно досліджуються представниками загальної та диференційної психології й саме ці здатності є найбільш визначальними для всіх без виключення видів людської діяльності. Їх прийнято називати загальними чи пізнавальними.

Висновки

Проблема здібностей займає чільне місце у науковому знанні, оскільки має пряме відношення до розумової діяльності. Їх важливою ознакою є сприяння набуттю знань, оволодіння та вдосконалення діяльності, становлення особистості. На особливу увагу заслуговують пізнавальні здібності людини, оскільки вони сприяють пізнанню, визначають утворення загальної обдарованості індивіду та мають вплив на успішність його дій у всіх без винятку видах діяльності. Під впливом пізнавальних здібностей формується й розвивається інтелект і розумові риси людини, розвивається і збагачується мотивація життєдіяльності.

У дошкільному віці найбільш дієвим чинником розвитку пізнавальних здібностей дітей є експериментальна діяльність, яка розглядається як особлива розумова діяльність дошкільників, яка визначає особливості дитячого пізнання навколишньої дійсності та забезпечує розвиток пізнавальної сфери дитини

Список використаних джерел:

1. БКДО Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 №33 Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Гридін І. П. «Психологічні особливості учнів та їх урахування в педагогічному процесі». Випускна творча робота. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/psihologichni-osoblivosti-uchniv-ta-h-urahuvannya-v-pedagogichnomu-procesi-220229.html>
3. Здібності. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2000.
4. Пісоцький О.П. (2022). Формування пізнавальних здібностей дітей 5–6 років у контексті розумового виховання дошкільників. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». НДУ ім. М. Гоголя, (2), 82-88. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-2-82-88>
5. Пов'якель Н. І., Улькіна Т. В. Формування пізнавальних здібностей дітей за умов сучасних ігрових психотехнологій: навч.-метод. посібн. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, «Поліграф-Центр», 2005.
6. Словник-довідник психолога. - К., 1999.

УДК 372.3

«МАНДРІВКА ДО ЧАРІВНОГО ОЗЕРА»

Конспект інтегрованого заняття для дітей старшого дошкільного віку

Наталія Недоля

вихователь ЗДО №7
м. Ніжина “Дзвіночок”

Мета: формувати уявлення дітей про цінність живої істоти незалежно від її розміру.

Розширити і уточнити знання дітей про жабок. Змінити традиційно неприязне ставлення до них, пояснити, наскільки корисні і потрібні природі ці нешкідливі істоти.

Вправляти дітей у звуконаслідуванні, бажання говорити виразно, чітко, емоційно. Стимулювати пізнавальну активність, мислення, збагачувати словник.

Розвивати кмітливість, швидкість мислення, творчі можливості, дрібну моторику рук.

Виховувати у дітей інтерес і гуманне ставлення до природи особливо до жабок.

Викликати позитивні емоції, вчити взаємодіяти один з одним, говорити слова - компліменти.

Матеріали: люстерко, іграшкова Квася, гра “Чарівні крижинки”, “Жабки незвичні - математичні”, “Жабки незвичні - музичні”, народна гра- дразнилка “Діти і жабки”, акваріум із живою жабкою, іграшки сувеніри жабки.

Хід заняття.

Вихователь: Любі мої малята! Я вас щиро вітаю, весняного настрою бажаю, то може й весна швидше настане. Ви ж усі чекаєте на весну?

Давайте всі разом у гру "Поети" пограємо та віршиком гостей привітаємо:

Ми вас щиро..... вітаємо,
Весняного настрою..... бажаємо!

Ми всі на Весну.....чекаємо:

Звідусіль її .....виглядаємо.

Хай весна вам радість дарує,

Хай ніхто ніколи не сумує...

Заявляється Квася.

- Ква - ква - привіт!

- І я вас щиро вітаю та весни вам бажаю. Ква - ква... Добре вам говорити: не сумує... А що мені робити, коли так сумно. Вже весна давно мала наступити, моїх подружок жабок пробудити. А їх усе нема й нема. Ох і надокучила мені зима.

Вихователь: Малята, хто це до нас завітав? І чому він сумний став? Давайте ближче з ним познайомимось та можливо, чимось і допоможемо.

Квася: Так! Не терпиться вже познайомитись! Я - Ква - ква - Квася! А ви хто!

Вихователь: Давайте разом скажем своє ім'я. (Діти разом в голос викрикують кожен своє ім'я.)

Вихователь: Малята, а як ви думаєте: жаби красиві чи не дуже? Хто вважає, що жабки красиві, плесніть в долоньки. А хто думає, що не дуже, потупочіть ногами. А хотіли б ви у гру погратися "Скажи красиво про Квасю". Згодні?

Квася: Ой, як приємно про себе почути!

Діти говорять речення.

Н-д: Квася красивий, бо в нього....гарний голос.

Квася красивий, бо він гарно стрибає.

Квася: Дякую, дякую. Який я щасливий. А у мене є дзвіночок -Люстерко. І в нього зазирніть та "Який я красивий" скажіть.

Гра з люстерком.

Вихователь: Малята, чи хотіли б ви пограти в гру, в якій ми будемо жабками і покажемо, як жабки готуються весну зустрічати. Та й з Квасею пограємося, щоб він не сумував. Але спочатку, малята, давайте послухаємо уважно пісеньку, та уявимо собі, що роблять жабки в цій пісенці. А потім ми гостям покажемо, які ми красиві жабки. Отож, швиденько готуємся до гри - вистави. Слухаємо пісеньку.

Запитання: - Де жабки зимували?

- Про що вони мріють?

Ви всі хто? (Жабки) Будете мені підспівувати і красиво жабок імітувати. Бо жабки наші красиві?

Пісня-гра "Піснєзнайко"

Молодці! До чарівного озера поспішаймо.

- Малята, ось і чарівне озеро. А хто в ньому живе, ми дізнаємося, коли у гру "Чарівні крижинки" пограємо та їх секрети відгадаємо. Згодні, мої хороші?

Гра “Чарівні крижинки”

Правила гри: Якщо ви правильно складете чарівні крижинки, перевернувши їх догори, то побачите портрети мешканців озера. Але при цьому немодна сваритися, сперечатися, щоб не порушити казкову тишу лісового озера, бо може з'явитися злий Чаклун - і ми ніколи не порятуємо жабенят. Тож часу не гаймо - швидко назву мешканців озера відгадаймо.

(Вихователь з Квасею ніяк не можуть викласти. Діти допомогли.)

Вихователь: Молодці мої розумнички - дружно грали і Квасі допомагали.

- Малята, а ви помітили, чим вкрите наше озеро? Давайте уважно розглянемо та чарівні крижинки пошукаємо. (Діти знаходять камінці) Які льодинки? Давайте спробуємо їх розтопити. Ви ж знаєте, від чого тане лід? Так від тепла.

Масаж камінцями, показ рухів. Наші камінці чарівні. Вони нам силу додають. Ну що, тануть? Ні, а чому? А ще наші крижинки чарівні - бо це озеро не танучих крижинок. Давайте їх просто приберемо - може швидше озеро розтане.

Діти збирають камінці та несуть їх у “Чарівну скриньку” на столах помічають ігри з жабками. Вихователь пропонує дітям погратися в ці ігри.

“Жабки незвичні - математичні”

Правила гри: гра допоможе дітям у ранньому віці освоїти кількісний рахунок у межах до 10 в ігровій формі. Дітям необхідно розмістити на ігровому полі задану кількість різних об'єктів, а потім порахувати їхню загальну кількість. Візьміть будь-яку картку із зазначеною кількістю об'єктів або попросіть дитину вибрати навмання і попросіть малюка знайти вказану кількість об'єктів, наприклад, 2 жабки та 3 метелики. Цю кількість елементів необхідно розмістити на ігровому полі у будь-яких місцях.

Наступний крок – порахувати всі об'єкти на ігровому полі та вказати свою відповідь за допомогою картки з числом, яку слід розмістити у комірці внизу аркуша.

“Жабки незвичні - музичні”

Правила гри: гра являє собою ігрове поле з підсвічуванням і кнопкою запуску, на ньому розташовані веселі жабенята, коли жабеня піднімається дитина повинна вдарити по ньому молоточком, при цьому чути звуки різних інструментів. Діти повинні відгадати якому інструменту належать почуті звуки.

Народна гра - дразнилка “Діти і жабки”

Коли жаби заведуть свій жаб'ячий концерт? То діти їх передражнюють:

- Кум, кум! Ваша хата із води - ди -ди?

- Ква- ква - з води - ди - ди!

- Кум, кум! Борщик вар-варила?

- Так! Вар - вар - варила?

- Кум - кум кума! Ква - квасольку їла?

- Ква - ква - квасольку їла.

- Ква - ква - квас пила?

- Так! Ква - квас пила.

Вихователь: Малята, поки ми тут гралися,

Дива на озері сталися.

Мабуть, сонечко пригріло -

Жабок від сну пробудило.

Жабка прокидається

- Щасливо посміхається.

Десь хлюпнув окунець

- Ура! Зимі кінець!

В озері заявляється акваріум з живою жабкою. Діти її розглядають. Говорять чим вона красива. Вихователь всім дякує і бажає красу жабок берегти, бо вони дуже красиві та корисні.

Вихователь: А вам на згадку ми даруємо жабеняток-іграшок. А Квасі даруємо живу жабку яку ми пробудили від зимового сну.

Жабок, діти, бережіть.

Зла ніколи не робіть.

УДК: 373.2:78

ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕАТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Онушко

магістр спеціальності

012 Дошкільна освіта

група ДОМз – 11.

Науковий керівник:

доктор психол. наук, професор

Кононко Олена Леонтіївна

У статті розкрито зміст категорії «креативність» як базової якості особистості. Зазначено: креативність проявляється у прагненні дитини зробити щось по-своєму, не за шаблоном та зразком, запропонувати оригінальні ідеї, проявити творчу уяву. Схарактеризовано динаміку змін в інтелектуальному, вольовому та емоційному розвитку дитини на етапі дошкільного дитинства. Підкреслено, що дошкільний вік відрізняється від усіх наступних періодів життя людини відносно свободою, прагненням пізнавати навколишній світ шляхом спроб і помилок, розвитком допитливості, здатністю робити власні відкриття. Розкрито вплив пошуково-дослідницької діяльності на розвиток креативності дитини 5-7 років, на реалізацію її творчого потенціалу. Обґрунтовано педагогічні умови оптимізації освітнього процесу, спрямованого на розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку, уміння приймати самостійні рішення, адекватно оцінювати свої досягнення.

Ключові слова: особистісна зрілість, креативність, творча уява, оригінальні ідеї, ініціативні дії, пізнавальна активність, допитливість, пошуково-дослідницька діяльність, оптимізація освітнього процесу.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві змінюються вимоги до розвитку особистості, які й спонукають освітню галузь до визначення нових розвивальних, виховних та навчальних завдань. Згідно із Законом України «Про освіту», одним із основних завдань освітньої системи є виховання талантів, збагачення на цих підвалинах творчого потенціалу особистості. Одним з пріоритетних напрямів сучасної освіти є розвиток креативності, упровадження у практику інноваційних технологій її виховання у ЗДО. Соціальний запит на креативну особистість відображений у законодавчих актах з проблем освіти, в яких наголошується на перспективах формування неповторної унікальної людини, здатної творити. Як зазначається в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. та інших державних документах, освіта повинна забезпечувати формування в дітей і молоді не лише системи знань, наукового світогляду, а й розвиток їхньої креативності, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації. Розвиток креативності особистості є пріоритетним напрямом сучасної освіти.

З огляду, що розвиток особистості починається у дошкільному дитинстві, на часі пробудження її творчої активності, розвиток креативності як базової якості особистості дітей 5-7 років життя. Саме у старшому дошкільному віці інтенсивно розвивається прагнення і здатність дитини проявляти самодіяльність, елементи творчості, винахідливості, оригінальності. Орієнтація сучасної педагогіки на гуманізацію освіти, розвивальне навчання, особистісно орієнтований підхід передбачають створення умов для розвитку кожної дитини, її здібностей, інтересів, творчого самовираження в різних видах діяльності. Виявлення та розвиток творчого потенціалу особистості кожної дитини є одним з пріоритетних напрямків сучасної дошкільної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідниками визначено теоретичні основи розвитку креативності Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, В.Рибалка, С. Сисоєва, Р. Стернберг, П. Торренс та ін.), механізми формування креативного мислення (Г. Альтшуллер, Е. де Боно, Дж. Гілфорд, В. Моляко, П. Торренс та ін.); розглянуто креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг); схарактеризовано «самоактуалізацію» у зв'язку з креативністю (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.); досліджено особливий характер мотивації креативів (С. Голлан, Р. Кеттел, Д. Мак-Кіннон та ін.), проаналізовано рефлексію креативності й творчу продуктивність у наукових співробітників (В. Пятруліс).

На розвиток креативності як на один з пріоритетних напрямів виховання дітей дошкільного віку вказують Базовий компонент дошкільної освіти України як освітній стандарт та програма розвитку дошкільника «Я у Світі». Нормативними документами актуалізовано необхідність створення сприятливих умов для розвитку здатності дітей старшого дошкільного віку продукувати оригінальні ідеї, відходити від звичних шаблонів і зразків, виявляти інтерес до експериментування та пошуку нових рішень розв'язання проблем [2].

У дослідженнях О.Л. Кононко до основних показників креативності віднесено прояви особистістю оригінального, інтуїтивного, непередбачуваного, мимовільного, спонтанного, неусвідомлюваного; до другорядних – прояви логічного, рефлексивного, довільного, вмотивованого, усвідомленого. Єдність закладеного природою та прижиттєво набутого – база для розвитку та збагачення творчого потенціалу людини. Креативність - це ступінь напруженості в устремлінні дитини проявити себе, це сила демонстрації своєї індивідуальності та ступінь її вираження. Креативність залучає зір, нюх, смак, емоції, проявляється крізь особистісні відчуття, особливості мислення, дії, що дозволяє говорити про неї як багатовимірне явище, системну якість, якою володіє кожна дитина. Креативність – це здатність виробляти оригінальні ідеї, використовувати нестандартні способи інтелектуальної діяльності [5].

Як зазначає Я.Василькевич, креативність – показник обдарованої дитини. Обдарованих дітей відрізняє: ранній розвиток мовлення та широкий словниковий запас; високий рівень допитливості та хороша пам'ять; висока пізнавальна активність; багата уява та фантазія; творче мислення. Вказаний автор зазначає: якщо педагог навчає дитину не просто механічно відтворювати якісь дії, а надає їй можливість самовиразитися, проявити ініціативу, винахідливість, то це сприятиме розкриттю творчих здібностей особистості. Для формування навичок творчого мислення потрібні вправи з відповідним інструментарієм та у відповідній обстановці. На думку Я. Василькевич, метода-ми розвитку творчих здібностей виступають: створення у ЗДО предметно-розвивального середовища, створення творчих композицій, використання нетрадиційних способів малювання, конструювання, дослідницької діяльності; застосування підручного матеріалу для оформлення робіт (сіль, крупи, листя, яєчна шкаралупа, листя, насіння, кольорові стрічки тощо); читання художньої літератури; дидактичні ігри; іграшки [3].

Згідно визначення С.Сисоєвої, творчість – одне з найзагадковіших явищ у житті людини, яка забезпечує поступальний рух суспільства, розвиток земної цивілізації. Педагогічна творчість посідає особливе місце серед різних видів творчості та визначає вектори розвитку усіх творчих процесів. Метою і результатом педагогічної творчості є творчий розвиток вихованців, який передбачає поступове формування у дітей здатності до творчості. Вказана здатність є інтегральною якістю особистості, що об'єднує її спрямованість, мотиви, творчі уміння, характерологічні якості особистості. Ця сукупність забезпечує особистості успіх у творчості та піднімає її діяльність до творчого рівня. С.Сисоєва наголошує:

у процесі педагогічної творчості творчий розвиток дітей виступає як метою діяльності педагога, так і засобом творчого розвитку особистості самого педагога, підвищення його професійної компетентності і рівня педагогічної майстерності.

Педагогічна творчість педагога проявляється в цілісному проектуванні педагогічного процесу та прогнозуванні його результатів. Центральною ланкою педагогічної творчості виступає педагогічна взаємодія, в якій педагог та вихованець виступають суб'єктами творення, формування пізнавальних потреб, вибору засобів їх досягнення, контролю та самоконтролю. Створення умов для формування творчої особистості, самореалізації її природних задатків, саморозвитку та само активності дітей – стратегічна завдання сьогодення [11].

За даними дослідження В.Моляко, сьогодні ми маємо всі підстави говорити про існування чіткого замовлення на здійснення досліджень саме з психології творчості. І це пояснюється насамперед тим, що загальні тенденції розвитку людства, розвитку окремих країн, та й тенденції у індивідуальному житті людини вимагають, окрім класичних знань та вмінь, також і знань та вмінь пов'язаних з творчістю. Про успішність або неуспішність будь-якої діяльності можна судити, коли позитивно оцінювати творчу діяльність. Серед багатьох питань, тісно пов'язаних з психологією творчості, особливе місце посідає процес творчості, творча особистість, індивідуальна та колективна творчість, навчання творчості, стимулювання творчої активності, продукти творчості, стратегіальну організацію творчого процесу, розробку нових методів та прийомів стимулювання творчого пошуку, використання комп'ютерів у творчій діяльності, творчості в ускладнених екстремальних умовах. Автор підкреслює: на часі упровадження у практику парадигми творчої організації діяльності, стимулювання пошуку оригінальних ідей, розв'язання проблемних ситуацій [9].

В. Лучанська, посилаючись на дослідження М. Гнатко, наводить фази розвитку креативності у дошкільників: 1) «сенсibiliзаційна» (3-5 років) – характеризується підвищеною чутливістю дитини до сприйняття навколишньої дійсності; 2) «сатураційна» (5-6 років) – відзначається перенасиченням та спадом пізнавальної активності; 3) «орієнтаційна» (6-7 років) – відбувається пристосування дитини до соціальних форм пізнавальної активності [8].

Досліджуючи феномен становлення та розвитку креативності в дошкільному віці, В.Антонішина зазначає: серед основних педагогічних проблем існують вершинні, які пронизують усе життя дитини. До них належить проблема творчості. Першорядними компонентами творчого процесу є прояви дошкільником оригінального, незвичного, інтуїтивного, неусвідомлюваного; другорядними - прояви логічного, довірливого, вмотивованого, усвідомленого.. Автор виділяє цілий ряд показників сформованості у дошкільника креативності: чутливість до проблем, відкритість новому, відмова від стереотипів, швидкість аналогій та асоціацій, загострене сприйняття відхилень й неточності, здатність подивитись на проблему з різних точок зору, уміння продукувати нові ідеї, пошуково перетворювальне ставлення до дійсності, швидке

переключення, розвинене почуття гумору, незалежність суджень, неупередженість оцінок, самокритичність, уміння помічати зв'язки між ознаками, здатність бачити об'єкт цілісно і виділяти головне, розвинена уява, уміння дивуватися, здатність прогнозувати та формулювати гіпотези, орієнтація на високі стандарти якості [1].

Мета статті: розкрити зміст поняття «креативність», схарактеризувати вікові особливості розвитку креативності в дошкільному дитинстві, обґрунтувати педагогічні умови оптимізації освітнього процесу у ЗДО.

Виклад основних матеріалів. Дослідницька діяльність, на думку В.Рибалки, спрямована на самостійне засвоєння дітьми нових знань і способів дій, формування творчого мислення, розвиток мотиваційної, емоційної та вольової сфер особистості. Автор зазначає: для успішної організації евристичної діяльності педагогу слід дотримуватися таких умов: розуміти функції педагогічного керівництва в організації продуктивної діяльності дошкільників; знання способів регуляції дослідницької діяльності; уміння визначати складність експериментальних завдань; побудову достовірних гіпотез і аналіз процесу їх розв'язання; створення нових ситуацій інноваційного середовища. Кожний досягнутий результат породжує рефлексію, наслідком якої стає поява нових планів та задумів, які у подальшому конкретизуються і втілюються у нові пошукові дії [10].

Як зазначає О. Лісовець, самостійна діяльність передбачає сформованість у дитини старшого дошкільного віку *саморегуляції* (вміння програмувати самостійну діяльність, здійснювати вибір способу перетворення заданих умов, визначати послідовність дій, здатність їх коригувати, регулювати власну поведінку); *самодіяльності* (суб'єктивної, індивідуальної самокерованої діяльності); *самоактивації* (внутрішньої мотивації діяльності, особистісного ресурсу, прагнення зберегти оптимальний функціональний емоційний стан); *самоорганізації* (здатність мобілізуватися, діяти цілеспрямовано, використовувати всі свої можливості, раціонально використовувати час, сили, засоби). На думку автора, самостійність дитини визначається як якість особистості і прояв активності, що характеризується усвідомленим і відповідальним ставленням до вчинків і дій, виявляється в наполегливості, ініціативності та критичності [7].

За даними дослідження Ю.Гулько, необхідність домагатися самостійності дітей під час виконання ними дослідницьких завдань, доцільно підібрати такі завдання, які забезпечують творче використання дітьми своїх основних знань (ідей, понять, методів пізнання). Важливо дотримуватися принципу поступового зростання складності проблем, які належить розв'язати. Педагог має заохочувати у дошкільників творчу активність, беручи до уваги індивідуальну історію розвитку кожної конкретної дитини. Важливо контролювати хід роботи, перевіряти його результати, організувати їх обговорення. При цьому акцент варто змістити з оцінки результатів на процес його досягнення, на оцінці особистих зусиль виконавців, докладених для успіху [4].

Як зазначають І.Кучерявий та О.Клепиков, дитина дошкільного віку здатна вдало використовувати деякі пошукові операції для розв'язання проблемних завдань, вона усвідомлює елементарні причинно-наслідкові відносини, які знаходяться в основі створення та перетворення оточуючого світу. Автори підкреслюють: важливо створити мотивацію до пошукової активності, налаштувати дитину дошкільного віку на розв'язання конкретної проблеми. Паралельно з пошуковою діяльністю діти оволодівали умінням правильно, логічно, послідовно та аргументовано викладати результати проведених досліджень. У процесі спільної з дорослим діяльності змінюється ставлення дитини до нього: вона починає орієнтуватися на дорослого, проявляє увагу до нього, інтерес його висловлюваннями та діями, бере до увагу його оцінні судження. Важливою метою дослідницької діяльності є спонукання дошкільників до прояву самостійності та творчої ініціативи у пізнанні явищ і процесів оточуючого світу [6].

Базуючись на викладених вище теоретичних узагальненнях стосовно організації у ЗДО дослідницької діяльності, ми обґрунтували умови її оптимізації. Ми виходили з розуміння, що дослідницька діяльність виявиться ефективною, якщо: *1. Заохочувати та підтримувати намагання дитини самостійно розв'язувати проблеми, долати перешкоди на шляху до мети, доводити розпочате до кінця. 2. Вправляти дошкільників в умінні виявляти креативність, діяти в дослідницькій діяльності творчо, зменшити кількість зразків та шаблонів. 3. Створити у ЗДО розвивальне середовище, спрямоване на різноманітне використання дошкільниками пошукової діяльності. 4. З допомогою педагогічної оцінки звести креативність до найвищих цінностей, використати з цією метою сучасні новітні технології.*

Упровадження в педагогічну практику комплексу вказаних педагогічних умов сприятиме розвитку в дитини цілепокладання, самостійного планування своїх дій, долання перешкод на шляху до мети, досягнення кінцевого результату зусиль, адекватної самооцінки.

Висновки. У дослідженні розкрито зміст поняття «креативність»; схарактеризовано особливості прояву творчої діяльності на різних етапах дошкільного дитинства. Визначено роль дослідницької діяльності у розвитку креативності як базової якості особистості, показано динаміку змін активності від елементарних форм самодіяльності до повноцінної творчості.. Аргументовано педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу у ЗДО, пов'язані з розширенням уявлень дошкільників, збагачення досвіду прояву креативності, створення розвивального середовища, спрямованого на активізацію пошукових дій; зміщення акцентів у педагогічній оцінці з результатів на оцінку їх особистісної ціни.

Список використаних джерел:

1. Антонішина, В. Л. Основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 2 (36). С. 336-344.

2. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. А. М. Богуш; кол. авт.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. [та ін.]. – К.: [М во освіти і науки, молоді та спорту України], 2012. 26 с.
3. Василькевич Я.З. Креативність та інтелект дітей молодшого дошкільного віку: особливості взаємодії. Наука і освіта. 2014.№9. С.103-107
4. Гулько Ю. А. Розвиток творчого потенціалу дошкільників / Ю. А. Гулько, Н. Г Рубель // Обдарована дитина. 2005. № 6. С. 47-52.
5. Кононко О.Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі» // Дошкільне виховання. 2008. № 7. С.3 -7.
6. Кучерявий І., Клепіков О. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] 2-е вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2000. 286 с.
7. Лісовець О.В.Становлення та виховання у дошкільників самостійності як провідної риси особистості. Соціально-моральне виховання дошкільника: навч.-метод. посіб. для студ. пед. спец. / За заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2020. 415 с.
8. Лучанська В .В . Творча реалізація як ознака саморозвитку особистості/ В. В. Лучанська // Молодь у сучасному світі: філософсько культурологічні виміри. Зб. матеріалів Міжнародної наукової конференції 26-27 березня 2009 р. К.: Видавничий центр КНЛУ. 2009. С. 318-320.
9. Моляко В. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности / Обдар. дитина. 2002.№4. С.33-43
10. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології / В.В. Рибалка. К.: Ніка-Центр. 2003. 204 с.
11. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К.: Мілені. 2006. 344 с.

КОРЕКТУРНІ ТАБЛИЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ірина Проха

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМз – 11.

Науковий керівник: канд. пед. наук,
доцент **Аніщук Антоніна Миколаївна**

Стаття присвячена аналізу поглядів сучасних науковців щодо використання коректурних таблиць з метою розвитку мовлення дошкільників.

Ключові слова: коректурні таблиці, мовленнєвий розвиток, мовленнєва активність, комунікація.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлюється основними положеннями Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» [6; 4], «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [5], Базового компонента дошкільної освіти [1], які спрямовані на оновлення дошкільної освіти, її структури, удосконалення форм, методів навчання дітей української мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування. Своєчасний мовленнєвий розвиток в дошкільному дитинстві визначається завданнями щодо створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, які виявляються в специфічно дитячих видах діяльності й пов'язані із комунікацією.

Одним із засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку є коректурні таблиці. Вони спрямовані активізувати мовленнєві процеси дітей, закріплювати і уточнювати знання з тієї чи іншої теми, унаочнювати процес встановлення причинно – наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами дійсності. Робота з коректурними таблицями повністю відповідає особистісно орієнтованій моделі навчання, за якої враховуються індивідуальні особливості дитини, допомагає педагогові встановити з вихованцями оптимальні партнерські стосунки, створити атмосферу емоційної довіри та розкнутості.

Мета статті: розкрити значення коректурних таблиць та їх вплив на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні положення щодо розвитку мовлення у дошкільників розкриті у наукових працях К.Ушинського, В.Сухомлинського, А.Богуш, Л.Березовської, Н.Гавриш, Т.Котик, К.Крутії, Н.Луцан, І.Луценко та інших. Інформативними є дослідження І.Артемчук, О.Білан, Н.Виноградової, Н.Гавриш, Е.Короткової, Н.Малиновської, Т.Науменко, І.Попової, Ю. Руденко щодо формування окремих аспектів мовлення дітей дошкільного віку.

У сучасних лінгводидактичних дослідженнях проблема мовленнєвого розвитку розглядається у різних аспектах: навчання дітей сюжетної розповіді (О. Білан, Н. Водолага, Н. Гавриш, В. Захарченко, Т.Постоян, Л. Шадріна), творчої розповіді (Л. Ворошніна, Н. Орланова, А.Шибицька), розвиток описового мовлення (А. Зрожевська, С. Ласунова), розвиток художньо-мовленнєвої діяльності (Л. Гурович, А.Богуш, Н. Гавриш, Є. Лукіна); методику мовленнєвої діяльності (В. Логінова, Н. Карпинська, Є.Короткова).

Численні дослідження доводять, що дошкільний вік характеризується інтенсивністю розвитку мовлення дошкільників. Висловлювання дітей вирізняються інформативністю, стають поширеними, в них більш чітко прослідковується логіка викладу змісту.

Значення коректурних таблиць для розвитку мовлення дошкільників розкрито у працях Н. Гавриш, О. Безсонової, А Могулюк. Науковці надають кожній дитині «самій відкривати горизонти свого знання», спираючись на принцип багатоваріантності, принцип радісного навчання, принцип партнерства [2]. Цікавий досвід застосування коректурних таблиць в початковій освіті описано грузинським педагогом-новатором Ш.Амонашвілі. У своїй статті ми проаналізуємо погляди сучасних науковців щодо використання коректурних таблиць з метою розвитку мовлення дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєвий розвиток дошкільників забезпечується в процесі спілкування під час різних видів діяльності, оскільки всі вони тісно пов'язані з мовленням і супроводжуються ним. Для створення оптимальних умов для активізації мовлення дітей науковці та практики постійно перебувають у пошуку ефективних форм роботи, намагаються творчо використовувати досвід інших педагогів. Зважаючи на те, що дитина – дошкільник мислить переважно образами, то використання наочності сприяє активізації мовлення і робить його ефективним.

Тому одним із важливих принципів сучасної освіти є оптимізація через застосування новітніх освітніх технологій, і, зокрема, методу наочного моделювання. У дошкільній дидактиці науковці і практики неодноразово зверталися до різноманітного використання предметних картинок, зокрема, й у вигляді таблиць.

Н. Гавриш та О. Безсонова у своїй книзі «Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей» описали методику роботи з коректурними таблицями, запропонували завдання, ігри та вправи, які сприяють розвитку мислення і мовлення дітей, удосконаленню сприймання, уваги, пам'яті [2]. Назва «*коректурна таблиця*» походить від назви таблиць для психологічних тестів, заповнених буквами або цифрами. Працюючи з такою таблицею, досліджуваний викреслює задані символи. Науковці використовували такі таблиці ще у ХІХ ст. Із часом їх пристосували до роботи з дітьми, символи замінили картинками.

Як зазначає Н.Гавриш, *коректурні таблиці* - це інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітинок (від 9 до 25), заповнених предметними картинками (цифрами або буквами; цифрами і буквами; символами чи знаками, геометричними фігурами). Картинки добирають за змістом тематично. Тематична палітра коректурних таблиць може бути досить широкою. Вона майже не змінюється в різних вікових групах, розширюється лише змістове наповнення та урізноманітнюються зв'язки між елементами теми. Можливо, це і пояснює саму назву таблиці – коригувати наше сприйняття предметів й об'єктів дійсності, кожного разу ті самі елементи дійсності можна розглядати в новому ракурсі, під іншим кутом зору, звертати увагу на особливі якості та відмінності предметів один від одного [2].

На думку Н.Гагаріної, в свою чергу, коректурна таблиця як процес та результат пізнавальної діяльності відображає інтегровані зв'язки ключового поняття (у відповідності до змісту програм), дає змогу вибудувати логіку вивчення певної теми, реально інтегруючи зміст освіти. Отже, чітко видно інтеграцію завдань з розвитку мовлення, спостережливості, мислення, уяви [3,с 37].

А.Могулюк зазначає, що словесні ігри, побудовані на основі *коректурних таблиць* стимулюють розвиток мовленнєвої активності та сприяють усуненню труднощів у комунікації дошкільників. Під час їх використання у дітей формуються загальномовленнєві навички: культура слухання, запитання, висловлювання, обґрунтування, доведення, налагодження спілкування. Дитина намагається якнайкраще, найповніше і найчіткіше висловити хід своїх думок, так, щоб бути зрозумілим оточуючим, тобто удосконалюється та збагачується граматична та лексична сторона мовлення. Діти у своєму мовленні використовують прикметники, прислівники, прийменники, намагаються граматично правильно будувати свої звертання, висловлювання, репліки і т.д. [8].

А.Коваленко пропонує картинки добирати, не просто групуючи зображення предметів за видовою ознакою, а так, щоб стимулювати розумову діяльність дітей, активізувати психічні процеси: сприйняття, увагу, уяву, пам'ять, мовлення, розумові операції тощо. На думку автора, під час роботи з коректурними таблицями основними завданнями для дітей є такі:

- серед кількох предметів знайти зайвий;
- продовжити речення, що починається з певного слова з таблиці;
- назвати одним словом низку предметів, зображених у таблиці;
- визначити «сусідів» вказаної картини;
- встановити закономірну послідовність за певною ознакою (скажімо, вказати найважчий предмет з трьох названих);
- скласти історію за названими картинками тощо [7].

Реалізуючи дані завдання старші дошкільники проявляють мовленнєву активність називаючи слова, доповнюючи речення, розповідаючи історії. Такі

завдання розвивають здатність орієнтуватися в таблиці, у розумінні й правильному вживанні прийменників («між», «за», «перед», «під» тощо), просторових прислівників («вище», «нижче», «справа», «зліва») і прикметників (червоний, круглий, великий тощо).

Завдання дітей під час роботи з коректурними таблицями - виконувати словесні інструкції вихователя й заповнити ігрове поле-рамку. Наприклад, вправа «Що ми знаємо про професії» має на меті назвати основні функції, які виконує, н-д, кондитер; назвати працівників, які за професією багато спілкуються з людьми; професії, які потребують правильної вимови та хорошої дикції тощо. Після цього діти складають розповідь за коректурною таблицею «Моє ставлення до професії ...лікаря, бібліотекаря, пілота» тощо [9].

Висновок. Таким чином, одним із засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку є коректурні таблиці. Такі таблиці сприяють збагаченню словникового запасу дітей, спонукають до розмірковування, висловлювання своєї думки, дошкільники вчаться узгоджувати слова в реченні, словосполученні. Завдяки коректурним таблицям розвивається допитливість, мовленнєва активність, дошкільники вчаться висловлюватись не тільки простими, а й складними реченнями, що є цінним способом удосконалення їх мовлення.

Словесні ігри, побудовані на основі коректурних таблиць стимулюють мовленнєвий розвиток дітей та сприяють усуненню труднощів під час мовленнєвого спілкування. І важливим завданням педагога є забезпечення успіху використання коректурних таблиць в роботі з дошкільниками з метою розвитку їх мовлення.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 37 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Гавриш Н.В. Безсонова О.К. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Луганськ: Альма-матер, 2004. 132 с.
3. Гагаріна Н. П. Коректурні таблиці та інтелектуальні карти як засіб інтеграції змісту дошкільної освіти. Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. 266 с. С.59-61.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» (11 липня 2001 р). Зміни від 06.09.2018 до Закону України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

5. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
6. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII). URL: <https://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukraini-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>
7. Коваленко А., Коректурні таблиці: вимоги та можливості застосування *Педагогічна трибуна*. січень, 2019. №1 (146). С.10-12.
8. Могулюк А. І. Використання коректурних таблиць Наталії Гавриш вихователями у роботі з дітьми дошкільного віку: URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009ldx-e1fb.docx.html>
9. Сучасні прийоми розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Консультація для вихователів: URL: <http://leleka.rv.ua/suchasni-pryyomy-rozvytku-zv-yaznogo-movlennya-doshkil-nykiv-konsul-taciya-dlyavyhovateliv.html>

УДК 159.942

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лариса Процел

Корюківський ДНЗ №4 «Веселка»
еколого-натуралістичного напрямку
м. Корюківка

Актуальність теми. Проблема розвитку соціальної компетентності й емоційної спрямованості дошкільника на навколишній світ та самого себе належить до однієї із найважливіших у дитячій психології й педагогіці. Причинами для цього є:

- Ставлення дитини до дійсності є соціальним за суттю – усе її життя організоване таким чином, що поруч завжди перебуває дорослий, якого вона наслідує впродовж дошкільного дитинства;
- Перші сім років – сензитивний період для соціалізації особистості;
- Усі види діяльності дошкільника є емоційно насиченими;
- Важливим набуттям дошкільного дитинства є доброзичливе, співчутливе ставлення до людей;
- Соціальна й емоційна активність реалізує потребу особистості бути суб'єктом освоєння світу природи, культуру, самого себе та людей.

Жодне спілкування, взаємодія не є ефективними, якщо їх учасники не здатні «читати» емоційний стан співрозмовника та володіти власними

емоціями. Розуміння своїх емоцій і почуттів також є важливим моментом у становленні особистості дитини [4, с.6].

Тож, емоційний інтелект – одна з головних складових у досягненні успіху в житті та відчуття щастя. Якщо упродовж ХХ ст. для дипломатії, науки та навчальних закладів був логічний інтелект, то у ХХІ ст. коли процес глобалізації охопив усі сфери життя, актуальним став емоційний інтелект і пов'язані з ним форми практичного та творчого інтелекту [7, с.12-16].

Саме емоційно значимі для дитини ситуації спонукають її до самовираження. Емоції створюють, так звану «платформу», на основі якої формуються нові знання.

У певному розуміння ми маємо 2 мозки, два розуми і два типи інтелекту – розумовий та емоційний. Те, як добре складається наше життя, залежить не тільки від IQ, але й від емоційного інтелекту EI. Тому нова парадигма спонукає нас віднайти гармонію між серцем та розумом. Щоб добре з цим упоратися, нам потрібно спершу зрозуміти, що це означає – використовувати емоції з розумом [1, с.72].

Виклад основного матеріалу. Вперше поняття емоційний інтелект було розглянуто та оприлюднено такими психологами – Джон Маєр та Пітер Саловей. Саме вони вперше сформулювали науково підкріплену теорію емоційного інтелекту, при цьому встановивши чіткий критерій опанування цієї здатності для успішного життя [1, с.13].

Емоційний інтелект – це здатність людини усвідомлювати власні емоції, керувати ними, а також розпізнавати емоційні стани оточуючих. Люди з високим рівнем EI добре розуміють свої почуття та інших, можуть опановувати сильні емоції та керувати своєю емоційною сферою, а також впливати на почуття інших, відзначаються емпатією та здатністю до співчуття [2, с.92-94].

Варто говорити про те, що емоційний інтелект дійсно є важливою складовою успішного розвитку та формування особистості, але бути більш значущим за IQ у всіх сферах він не може.

На думку Д. Гоулмана, ми надаємо занадто великого значення виключно раціональному в життя людини, та тим цифрам, що показує IQ-тест. Проте наше раціональне мислення зазнає поразки, коли емоції беруть владу у свої руки [1, с.35].

Тому у більшості випадків люди з добре розвиненими емоційними навичками є успішними на роботі та почуваються більш задоволеними, оскільки вміло застосовують ті, розумові здібності, які дозволяють їм працювати ефективніше. Люди, котрі не можуть утримати своє емоційне життя під контролем, страждають від внутрішніх баталій, які обмежують їхню здатність зосереджуватися на роботі та ясно мислити [1, с.81].

Отож, ми точно можемо говорити про те, що розвиток емоційного інтелекту є важливою складовою особистісного становлення дитини та її вміння в подальшому налагоджувати міжособистісні контакти для плідної та успішної співпраці.

Основний напрямок розвитку емоційної сфери в дошкільника – це поява здатності володіти почуттями, тобто довільність поведінки. Інший напрямок у розвитку почуттів пов'язаний зі зміною їх динаміки й змісту, коли почуття стають більш стійкішими, набувають більшої глибини, формуються вищі почуття – моральні, естетичні, пізнавальні. Таким чином дошкільник починає відчувати жаль, співчувати, турбуватися про близьких людей, у нього виникає почуття обов'язку, взаємодопомоги. Дитина вчиться розуміти не лише власні почуття, а й переживання оточуючих. Вона починає розрізняти емоційні стани за їх зовнішнім проявом, через міміку, жести, позу. Розвитку емоцій і почуттів сприяють усі види діяльності дитини, а також спілкування з однолітками та дорослими [4, с.7]. Тому варто виокремити основні критерії ЕІ, які виділяє Д. Гоулман, щоб розуміти з чого починати розвиток емоційної сфери дитини.

Розуміння власних емоцій

В умовах сьогодення, епоху кризи та соціальних змін, при швидкому ритмі повсякденного життя, люди поводяться та почуваються по-різному. Але найбільш беззахисним та безпомічним є малюк [6, с.4].

Саме емоції відіграють важливу роль у житті дітей: вони допомагають сприймати навколишній світ і реагувати на нього, у результаті визначають усе подальше життя людини, її успішність і місце у соціумі [5, с.4].

Емоції – неодмінні компоненти життєдіяльності, могутній засіб активізації сенсорно-перцептивної діяльності особистості. Емоції – дуже важливий показник, тому вони є ключем до розгадки неусвідомлених мотивів. Потрібно тільки помічати, із якого приводу емоції виникають і якої вони якості [8, с.127-128].

Варто пам'ятати, що усі емоції корисні, адже не буває добрих або поганих емоцій, вони – звичайні сигнали, необхідні для позитивного емоційного розвитку [5, с.62].

Для дітей це є досить складною задачею, так як зачасту, навіть дорослі не завжди здатні адекватно оцінювати та розуміти власні почуття та почуття інших. Дослідження психологів довели, що діти старшого дошкільного віку здебільшого здатні правильно сприймати емоційний стан людини. Вони точно визначають радість, замилювання, веселощі, проте їм складно визначити сум, переляк, подив. Таким чином, навіть старші дошкільники мають недостатнє уявлення про емоційні внутрішні стани людини та їх прояви [4, с.6-7].

Тож для того, щоб цього навчитися та навчити дітей варто звернутися до помічних засобів для розвитку емоційної сфери. Сюди ми відносимо:

- дитячу літературу (є одним із інструментів, в якій приділяється особлива увага опису різноманітних емоцій, станів та почуттів. Описуючи малюнки в книжках, дорослий може коментувати те, що зображено та робити акцент на виразі обличчя);
- картки із зображенням емоцій (такі ігрові картки будуть найбільш ефективні лише у безпосередній взаємодії батьків/психолога та дитини.

Перш ніж почати грати, варто поговорити з дітьми про те, що таке емоції, почуття, настрої, чому виникають та як проявляються);

- ігри (саме ігри дають змогу не лише познайомити дитину з різними емоціями, а й повправлятися у тому, щоб зображувати та ідентифікувати емоційні прояви та стани; до того, ігри в які грають всі члени родини або колективу сприяють згуртованості та позитивній атмосфері);
- малювання (ознайомивши дитину з переліком емоцій, можна запропонувати намалювати їх чи розфарбувати вже готові заготовки емоційних станів різними кольорами, давши дитині провести асоціацію емоційного настрою та кольору);
- щоденник емоцій (картки-емоції також можна використовувати для ведення щоденника емоцій. Дана практика допоможе дитині відстежувати свої емоційні стани і навчить краще розуміти себе, свої настрої та сприятиме розвитку емоційної саморегуляції. Спостереження за власними емоціями навчить дитину аналізувати ситуації, які їх спричинюють, що лежить в основі здатності до рефлексії) [3].

Керування емоційним станом

Варто розуміти, що для того щоб у дитини розвивалася саморегуляція, необхідно навчити її розрізняти власні емоційні переживання, давати їм назву та озвучувати. Адже для дитини дошкільного віку розпізнавання і передача емоцій – достатньо складний процес, що потребує від неї певних зусиль та знань, певного рівня розвитку [6, с.5].

Тож варто почати пояснювати дитині, що вона відчуває в моменти переживання сильних емоцій: «Ти засмутилася, бо ми не пішли гратися на вуличку», «Ти відчуваєш себе розлючено, бо Маша штовхнула тебе».

Емпатія

Емпатія – це не стільки активне заспокоєння «не хвилюйся», як пасивне переживання «я бачу, що ти сумуєш, та я поруч з тобою».

Часто діти досить емоційно реагують на ситуації та події, які відбуваються навколо, і в більшості випадків це може бути емоція суму чи злості. В такі моменти варто допомогти дитині дати вихід даній емоції, адже вона вже виникла. Водночас, в такі моменти дитина потребує підтримки та співпереживання – відчуття того, що батьки її розуміють та готові бути поруч стільки скільки потрібно, щоб дитина мала змогу вгамувати свої сильні емоції [3].

Висновки. Отож, емоції надзвичайно вадливі як для кожної окремої людини, так і для всього людства загалом. Це одна з найпотужніших стихій, до якої слід ставитися дуже уважно. Адже стримування емоцій може негативно відобразитися на наших взаємних стосунках та стати причиною конфлікту всередині особистості.

Ознайомлювати дітей із власними емоціями і вивчати їх необхідно з раннього віку. Це дає можливість дітям у подальшому стати господарями свого життя і не дозволяти емоціям, особливо негативним, управляти словами, думками, діями та вчинкам дорослої людини, і найголовніше ускладнювати спілкування з оточуючими [6, с.5].

Дуже важливим є залучення дитини до емоційної культури, що сприяє формуванню емоційно яскравої, морально багатой особистості, яка вміє володіти своїми почуттями. Дітей необхідно навчати «мови емоцій», а не допускати стихійного виховного процесу [6, с.7].

Людина з розвиненим емоційним інтелектом уміє не лише слухати, а й добирати правильні слова, розуміти, чого насправді від неї хочуть, до того ж має більше шансів зробити стрімку кар'єру. Але головний «бонус» - розуміння себе як особистості. Коли ми приймаємо себе такими якими ми є та розуміємо власні емоції, і не заперечуємо жодні почуття – формується цілісна особистість без внутрішніх конфліктів, що є вкрай важливим для того, щоб активно взаємодіяти з оточуючими та встановлювати міжособистісні контакти.

Актуальність проблеми емоційного інтелекту, як запоруки успішного становлення особистості обумовлена недостатньо розробленою концепцією емоційного інтелекту в Україні, розмитістю меж, визначенням поняття і відсутністю чіткої інфраструктури даного феномена.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект; пер. з англ. С. – Л. Гумецької. – Х.: Віват, 2018, - 512 с. (ст.13).
2. Емоційний інтелект [Текст] / Д. Гоулман. – Харків: Vivat, 2019. – 512 с. – (Саморозвиток).
3. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://doshkilnij-navchalnij-zaklad-34-romashka0.webnode.com.ua/praktichnij-psikholog/>
4. Загадковий світ емоцій. Розвиток емоційної сфери дошкільників / Упоряд. І.В. Молодушкіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 207, [1] с.: іл. – (Серія «Творчому педагогу»).
5. Морін Х. Як приборкати тигра: Як навчити дитину керувати емоціями. Перекл. з англ. О. Ю. Богданова. – Х.: Основа, 2020. – 240 с.
6. Розвиток соціально-емоційної сфери дошкільників. Авторська програма. Розробки занять для дітей 3-6-го років життя. 2-ге вид. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 218, [6] с. – (Серія «ДНЗ. Вихователю»).
7. Савченко Ю.Ю.(2014). Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку / Ю. Ю. Савченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - 2014. - № 12. - С. 12-16.
8. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. – Х.: Прапор, 2007. – 640 с.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД
ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ІНТЕГРАЦІЇ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У СОЦІУМ**

Сергій Румянцев

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМ – 11.

Науковий керівник: канд. пед. наук,
доцент **Аніщук Антоніна Миколаївна**

Стаття присвячена проблемі організації психолого-педагогічного супроводу дитини дошкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Розкрито мету, напрямки діяльності команди психолого-педагогічного супроводу.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, психолого- педагогічний супровід.

Постановка проблеми.

Розвиток сучасного суспільства вимагає поваги до встановлення принципів підтримки та безпеки, що забезпечує розвиток та повне інтегрування у соціум усіх верств населення. Перед усім це стосується людей з особливими потребами. Це зумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх» [5, с.29].

Освітні реформи в Україні віддзеркалюють досягнення держави, яка обравши шлях євроінтеграції, визнала принципи інклюзивної освіти та взяла на себе зобов'язання з дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо здобуття якісної освіти особами з особливими освітніми потребами, ратифікувавши відповідні міжнародні угоди та правові документи. Одним із кроків включення людей з особливими потребами у соціум є інклюзивна освіта, яка являє собою систему освітніх послуг, що ґрунтуються на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, та передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Наше суспільство зобов'язане дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Інклюзивна форма освіти дозволяє цим дітям навчатися у загальноосвітніх закладах, поряд із звичайними дітьми, що сприяє їх соціалізації.

Мета статті: розкрити значення психолого-педагогічного супроводу щодо інтеграції дитини з особливими освітніми потребами у соціум.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемі створення і розвитку інклюзивного освітнього середовища у освітніх закладах й характеристиці його основних ознак, присвячені дослідження Г.Задіранової, Т.Єжової, Ю.Найди, О.Пащенко, І.Калініченко, О.Кукушкіної, О.Нікольської, О.Таранченко та ін. Наукове обґрунтування концептуальних засад навчання осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі здійснено такими науковцями: А.Колупаєвою, Г.Нікуліною, Л. Сердюк, П. Таланчук та ін.

Окремі теоретичні та практичні аспекти особливостей професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти висвітлено у наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: О. Глоби, І. Демченко, Дж. Деппелера, Т.Зубаревої, А. Колупаєвої, С. Литовченко, Т. Лормана, Дж. Лупарта, О.Мартинчук, Л. Прядко, О. Самсонової, Л.Савчук, Т.Сак, Т.Соловйової та ін.

У дисертаційних дослідженнях таких вчених, як Г.Васильєвої, О.Мартинчук, І.Малишевської, О.Дорошенко висвітлено підготовку майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Для забезпечення повноцінного перебування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах необхідний відповідний психолого-педагогічний супровід, адже якість освітнього процесу значною мірою залежить від того, наскільки враховуються і реалізуються потенційні можливості навчання та розвитку кожної дитини, її індивідуальні особливості [1, с.186].

Виклад основного матеріалу.

Важливим питанням сьогодення є забезпечення своєчасного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами впродовж усіх вікових етапів їхнього індивідуального розвитку.

У Законі «Про освіту» *психолого-педагогічний супровід* визначається як комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [2]. Розглядається науковцями як надання дитині максимальної можливості для реалізації себе як суб'єкта освітнього процесу, власного життя, діяльності, спілкування й самопізнання з урахуванням своїх психофізичних можливостей та інтересів. Психолого-педагогічний супровід має забезпечити дітям допомогу в самостійному виборі – моральному, громадянському, професійному; у самовизначенні; самореалізації у навчальній, комунікативній і творчій діяльності.

І.Садова зазначає, що у системі професійної діяльності психолого-педагогічний супровід трактується як комплексна технологія психолого-педагогічної підтримки і допомоги дитині та батькам з боку фахівців різного профілю, котрі працюють скоординовано задля розвитку, навчання, виховання й соціалізації осіб з особливими освітніми потребами [7, с.29].

У «Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми проблемами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» зазначається, що у закладі дошкільної освіти постійними учасниками супроводу є: директор освітнього закладу, або вихователь - методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП, вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП. До залучених фахівців відносяться: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення; спеціалісти служби у справах дітей, тощо [4, с.2.]. Склад команди психолого-педагогічного супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини.

А.Аніщук зазначає, що *метою* супроводу є сприяння дитині в подоланні перешкод, які заважають її успішному самовизначенню та самореалізації. Професійна педагогічна діяльність із супроводу спрямована на те, щоб розв'язати проблеми дитини з урахуванням особливостей її особистості й оточуючого середовища, знайти адекватні способи взаємодії дитини із соціумом, виявити засоби, що допоможуть їй самостійно розв'язувати свої проблеми.

Мета психолого-педагогічного супроводу дитини має *внутрішню та зовнішню* спрямованість. *Зовнішня мета* полягає у створенні таких умов в освітньому середовищі, які сприяють оптимізації взаємин дитини з довкіллям, дорослими, однолітками, оптимальному розв'язанню різноманітних життєвих проблем з урахуванням особливостей і можливостей дитини. *Внутрішня мета* полягає у створенні умов та наданні допомоги, що дозволить дитині визначитися з прийняттям оптимальних рішень в ситуаціях життєвого вибору, самостійно долати перешкоди на шляху спілкування, розвитку, самореалізації і здорового способу життя [1, с.187]. Кінцева мета виховання та навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку така ж, як і мета виховання та навчання здорових дітей: *засвоєння ними певних соціальних норм, життєве самовизначення, моральне, громадянське і професійне становлення.*

Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів і відповідно до потенційних можливостей дитини з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Особлива роль, на думку М. Порошенко в організації інклюзивного навчання належить *асистенту вчителя*, який забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу [3]. Асистент вихователя не є персональним педагогом для одного чи декількох дітей, він надає допомогу вихователю в організації освітнього процесу, допомагає дітям з особливими освітніми потребами концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю у них тощо. Освітній процес здійснюється вихователем, а асистент вихователя є постійним учасником команди супроводу в освітньому закладі.

Основними *напрямами* психолого-педагогічного супроводу в системі інклюзивної освіти є:

1. попередження виникнення проблем розвитку дитини;
2. допомога дитині у вирішенні актуальних завдань розвитку, навчання і виховання;
3. психологічне забезпечення індивідуальних освітніх програм;
4. розвиток психолого-педагогічної компетентності батьків і педагогів [1, с.193].

На думку Л.Прохоренко, О.Бабяк, Н. Баташевої, результативність системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами полягає у тому, що під час проєктування теоретичної моделі супроводу необхідно: здійснити психологічну діагностику та аналіз динаміки психічного, розумового і соціального розвитку дитини; виявити причини труднощів у навчанні, інтелектуальному та психосоціальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; усунути виявлені труднощі психосоціального розвитку дітей, знизити ризики проблем адаптації до освітнього середовища; своєчасно запобігти відхиленням у розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, конфліктним ситуаціям у процесі взаємодії; формувати активне співробітництво у навчальній діяльності, що спрямоване на вдосконалення особистості дитини; формувати соціальну компетентність учасників супроводу [5, с.5].

Висновок. Таким чином, психолого-педагогічний супровід дітей із особливими освітніми потребами має містити комплекс заходів, спрямованих на оцінку когнітивного розвитку, емоційної, соціальної стійкості, їх готовності до навчальної діяльності та в подальшому – інтеграції у соціум. Базується не лише на визначенні конкретної траєкторії розвитку дитини, а й на формуванні самостійності, спрямованої активності. В основі діяльності команди є міждисциплінарний підхід, що передбачає взаємодію спеціалістів багатьох галузей (загальна і спеціальна освіта, соціальна педагогіка, психологія тощо) та дає змогу комплексно організувати процеси розвитку, виховання, навчання і соціалізації дитини. Результативність роботи психолого-педагогічного супроводу залежить від координованості дій усіх її членів.

Список використаних джерел:

1. Аніщук А. М. Актуальні проблеми дошкільної та інклюзивної освіти: навч. посібн. для студентів другого (магістерського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 268 с. URL:<http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2920/1/макет%20%281%29.pdf>
2. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Порошенко М. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ. ТОВ «Агенство Україна». 2019. 300с.
4. Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: Наказ МОН України від 08.06.2018 р. No 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18>.
5. Прохоренко, Л. І., Бабяк, О. О., Баташева, Н. і. (2020). Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: стратегія реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1), С. 1-6. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-5>
6. Психологічний супровід інклюзивної освіти: метод. рек / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709275/1/інклюзія.pdf>
7. Садова, І. І. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. *Гуманітарний форум*, 1(1), 2023. С. 28–34. URL: [https://doi.org/10.60022/1\(1\)5GFhttps://humanitarian.com.ua/index.php/human/article/view/7/7](https://doi.org/10.60022/1(1)5GFhttps://humanitarian.com.ua/index.php/human/article/view/7/7)

УДК 372.3

«БУДЕМО РУХАТИСЯ, ГРАТИСЯ,ЗДОРОВ'Я НАБИРАТИСЯ!»:

Інтегроване заняття з реалізації завдань освіти для сталого розвитку

Ірина Сайко

вихователька ЗДО №7

м. Ніжина «Дзвіночок»

Постановка проблеми. Нагальною потребою XXI століття стає формування такого способу життя, який був би основою довготривалого ощадливого гармонійного розвитку людства. Науково-технічний прогрес, нові технології самі по собі не здатні подолати загрози, що постали перед людством. Потрібна нова філософія, нова політика, нові моральні орієнтири – зобов'язання кожної людини і людства в цілому. Тому важливим стало впровадження концепції сталого розвитку.

Мета статті: поділитися досвідом роботи з дітьми щодо реалізації завдань освіти для сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Конспект інтегрованого заняття з реалізації завдань освіти для сталого розвитку «Будемо рухатися, гратися, здоров'я набиратися!

Мета: розвивати у дітей вміння рухатися ритмічно, погоджувати рухи зі словами, знаходити своє місце; вправлятися в ходьбі, стрибках, присіданнях, бігу, виконанні загальнорозвиваючих вправ; сприяти створенню у дітей гарного настрою, викликати позитивні емоції. Вчити пояснювати важливість фізичних вправ, позитивно до них ставитися.

За допомогою ігор продовжувати знайомити з властивостями предметів, розвивати інтерес до довколишнього, допитливість.

Вчити дітей вести діалог, розвивати вміння слухати і розуміти мовлення, звернене до них, вступати в розмову і підтримувати її.

Поповнювати знання дітей про зміни, які відбуваються в житті тварин навесні.

Розвивати вміння обстежувати предмети, класифікувати їх. Розвивати вміння стежити за розвитком подій у виставі, емоційно відгукуватися на події, що відбуваються у театралізованому дійстві. Розвивати товариські взаємини між дітьми, вміння спільно гратися та діяти, бути ввічливими.

Виховувати елементарну ігрову культуру поведінки: дотримуватися правил гри, гратися з іншими дітьми.

Обладнання та матеріали: мураха, пір'ячко, інтерактивна дошка, діжка з медом, картинки до гри «Рухається – не рухається», галявина іграшок (зайчик, м'яч, літак), ігрове поле та картки із зображенням корисних та шкідливих чинників для здоров'я до аудиту.

Герої: ведмедик (дорослий), два зайці (діти старшої групи).

Хід заняття. *(привітання)*

Добрий день, малята,
Любі хлопчики й дівчата!
З давньої пори й понині
Так вітаються в Україні-
Здоровенькі були!
Привітайтеся і ви!
Діти: Здоровенькі були!

Ігрова мотивація. Психогімнастика «Слухаємо тишу». Я сьогодні зовсім нічого не хочу робити. Давайте, діти, разом нічого не робити, а просто сядемо ось тут на галявині і будемо відпочивати. Тримайте спинку рівною. Діти, а чи не втомилися ми відпочивати? Так спина, руки, ніжки швидко втомлюються без руху. Тому давайте рухатися, гратися, здоров'я набиратися!

Звучить ритмічна музика

Сонечко прокинулось,
Потягнулось,
В різні боки повернулось,
Потім весело всміхнулось,

Кругом себе повернулось.
Стали квіти проростати,
Пташки стали щебетати,
Стали діти танцювати,
Миле сонечко вітати.

Крокує весна землею. Несе радість людям, а природі звільнення після зимового сну. І у нас в садочку трапилось Весняне Диво - прокинулася наша Мураха. Прошепотіла мені на вушко, що не хоче вставати. Ручки й ніжки сонні, не хочуть рухатися. Давайте допоможемо Мурашці прокинутися. Перетворимося у маленьких Мурах (*діти перетворюються на мурах – стають на коліна з упором на руки і виконують нескладні рухи – повзають швидко та повільно, по черзі піднімають та опускають лапки-руки, ноги тощо. По закінченню вправ Мураха знаходить пір'ячко*).

Здалека-здалека летіла лелека. І впустила пір'ячко на наше подвір'ячко. А Мураха його знайшла. А пір'я те не просте, а казкове, чарівне. Зручно всі сідаємо, в казці побуваємо.

(Вихователь бере пір'ячко, робить ним помах і на дошці з'являються сюжет про ведмедя)

Гра в театр «Казка про ведмедика».

Довго триває зимова сплячка ведмедя. Смокче він в темній барлозі волохату лапу. Спить клишоногий, не чує весняної тривоги. Не чує, що мчать і дзвенять струмки, що прилетіли й кричать весняні гості — граки. А час летить. Сонця промені гарячі. Добралися до ведмежого барлогу, по носі ведмедя лоскочуть. Жовтенький промінчик колючий клишоногого турбує. Спати більше він не може, на бік інший повернувся, довго крутився, довго крехтів, хмизом хрустів і, нарешті, прокинувся.

Прокинувся і відчув, що зголоднів. Вийшов зі свого зимового укриття, аж раптом побачив діжку з медом. «От добре,- подумав, -зараз і сам наїмся, і ведмежаток своїх нагодую». Взявся ведмідь за діжку, а вона важка, з місця не ворухнулася. Ведмідь як зареве, аж зайці позбігалися. Питають: «Що сталося, ведмедю? Чому ти такий злий? А він їм: «Спав я всю зиму, думав, сили наберуся, буду найсильнішим у нашому лісі, а виходить, що сили мене залишили. Куди ж вони поділися?»

Зайці: «Ведмедика, зарядка та рухливі вправи допоможуть тобі бути вправним та сильним, як ми». Сила ховається в м'язах. Щоб вони були сильними, треба їх тренувати. Особливо важлива розминка м'язів після сну. Ми, зайці, завжди робимо зарядку після сну, запрошуємо і тебе, Ведмедика.

Вправа - енергізатор "Австралійський дощ"

Ведмідь: Я такий вам вдячний, діти, що допомогли мені набратися енергії та сили. Але я після зимової сплячки став дуже допитливим. Скажіть мені, діти, а чи все може рухатися?

Вихователь. Ми тебе запрошуємо з нами погратися в гру «Рухається – не рухається» і знайти відповідь на своє запитання.

Дидактична гра «Рухається – не рухається»

Ведмедик. Тепер я вже знаю, що рухається, а що не рухається.

Давайте всі разом весело порухаємося.

Гра – руханка з ведмедиком.

Коли був я у барлозі

Озирнувся на порозі

Потягнувся ще зі сну

Відчуваю я весну.

Щоб іще сильнішим бути

Головою треба покрути,

Нахилися вправо – вліво.

Час вже братися за діло

Я шукаю корінці,

Це вам друзі не млинці.

А поживна їжа є

Силу він мені дає.

Ось уже я і поїв (*гладить живіт*).

Й відпочити в лісі сів.

(зустрічають Мурашу на галявині)

Галявина іграшок

Ведмідь. – Ой, а що це Мурашка знайшла?

Діти. – Це іграшки. (*розглядають іграшки*)

Вихователь. Діти, я знайшла м'ячик. Який він? А хто пригадає віршик про м'яч? Давайте покажемо Ведмедику як уміє м'ячик рухатися.

Ведмедик. – Ой, а я знайшов свого сусіда, Зайця.

Вихователь. Ми знаємо вірш про цікаву зустріч із зайчиком (*дитина розповідає вірш Воронька П. «Зайчика злякались»*). Імітація рухів.

Ведмідь. Та ні, зайчик так не рухається, він робить ось як. (*Ведмідь показує, діти його виправляють*). Дуже цікаво, тепер я знаю, як стрибає зайчик.

Вихователь. Діти, погляньте, яку іграшку знайшла мурашка. Що це? А що вміє робити літак? А давайте навчимо ведмедика грати.

Рухлива гра «Літаки»

Аудит. Вихователь звертає увагу на яскраву коробку, яку знайшла Мурашка (в коробці лежить ігрове поле та картки із зображенням корисних та шкідливих чинників для здоров'я).

Самодослідження дітей і формулювання намірів. Спробуйте сказати це, почавши зі слів: «Тепер я буду...»

Ведмедик. Діти, з вами так було цікаво і весело, але мене вдома чекають маленькі ведмежата, які теж люблять гратися. Гойда зі мною (*діти йдуть у гості*).

Висновки. Сьогодні нашим дітям доводиться жити і вчитися в складних умовах. Педагогам необхідно сформулювати в дітей уявлення про необхідність прагнути до гармонійного, стабільного і безпечного життя сьогодні і в майбутньому. А щоб успішно реалізувати завдання освіти для сталого розвитку, поряд із дітьми вчитися жити по-новому мають і дорослі.

Список використаних джерел:

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан. – Вид. 2-ге, зі зм. і доп. – Тернопіль: Мандрівець, 2022.
2. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для системи дошкільної освіти / Н.Гавриш, О.Пометун. К., 2019.
3. Дошкільнятам про сталий розвиток: Маленькі люди великого світу: Навчально – методичний посібник для вихователів дітей молодшого дошкільного віку//Н. Гавриш, О. Пометун / За ред. О. Пометун.- [Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання»].-Київ, 2016.
4. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. – Д.: «ЛІРА», 2014.
5. Всеосвіта - Національна освітня платформа. – Режим доступа: <https://vseosvita.ua/>. – Назва з екрана.

**ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ
ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Олена Сідько

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта

група ДОМз – 11

Науковий керівник – канд. пед. наук,

доцент **Бобро Лілія Вікторівна**

Постановка проблеми. Емоційна культура є однією із вагомих складових в розвитку особистості. Особистісна культура дитини становить синтез індивідуальних якостей, які проявляються у сприйнятті та усвідомленні культурних цінностей і спрямовані на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми. Вихованню емоційної культури дитини-дошкільника приділяється велика увага в сучасній дошкільній освіті. Так, у державному стандарті дошкільної освіти вказується на те, що у період дошкільного дитинства, з огляду на забезпечення повноцінного особистісного розвитку дитини, підготовки її до школи, вагомим є виховання емоційної культури.

Емоційна культура як вихованість емоцій засвідчується здатністю дитини дошкільного віку сприймати, адекватно реагувати, контролювати й регулювати свої емоційні стани; її емоційною чутливістю та відповідальністю за свої переживання перед собою та іншими людьми. Говорячи про вихованість емоційної культури у дитини 6-7 років, слід вказати на той показник повноцінного зростання особистості, який є важливим з огляду на подальшу зміну соціального статусу дитини – від дошкільника до першокласника.

Реалізація завдань, пов'язаних із емоційним розвитком дитини, формування необхідного до віку емоційного досвіду та пов'язаної з цим емоційної культури потребує від вихователя добору ефективних засобів. У даній статті обґрунтовується роль музично-театралізованої діяльності у вихованні емоційної культури старших дошкільників. Цим і обумовлюється *актуальність даної статті*.

Мета статті: науково обґрунтувати потенціал музично-театралізованої діяльності у вихованні емоційної культури дітей 6-7 років.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У працях науковців Л. Груші, Л. Кондрашової, Л. Разнатовської, Л. Сбітневої, Л. Соколової, Л. Стреєлкової, Н. Ульянової, О. Турської, П. Єлісеєва здійснено наукові узагальнення у контексті проблеми формування емоційної культури дошкільників. Вчені А. Пархоменко, І. Дичківська, І. Корякіна, Н. Гордій, Н. Черепаня, Т. Поніманська науково розвинули ідею виховання емоційної культури дітей дошкільного віку у контексті їх гуманістичного виховання.

Виклад основного матеріалу. *Емоційна культура* – це галузь людської діяльності, регульована загальноприйнятими нормами вираження емоцій, яка

впливає на розвиток особистості. Емоційна культура характеризується науковцями як цілісне динамічне особистісне утворення, яке має власну структуру, представлене системою знань людини щодо розвитку емоцій, умінь і методів аналізу емоцій, управління ними, які забезпечують адекватність реагування.

Високий рівень емоційної культури забезпечується цілісним формуванням соціокультурного, поведінкового, мотиваційного, етико-морального компонентів, які виражаються в наступному:

- опорі на власні моральні принципи при виборі емоцій;
- відповідності емоцій вимогам, що висуваються стосовно себе;
- відповідності емоційного реагування на події, ситуації тощо віковим особливостям;
- адекватності емоційної реакції соціокультурним нормам;
- усвідомленості емоційного реагування.

Важливу роль у розробці проблеми особистісного становлення та емоційного розвитку дошкільника відіграють праці відомих вітчизняних дитячих психологів і педагогів: О. Кононко (психологічні основи особистісного становлення дошкільника), О. Кульчицької (формування моральних почуттів), С. Кулачківської (емоційні взаємини дитини з дорослими), Т. Поніманської (гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності), Ю. Приходько (ціннісне ставлення дошкільників до однолітків), С. Тищенко, (розвиток внутрішнього світу дитини дошкільного віку). Дослідження вчених доводять, що саме в старшому дошкільному віці закладаються основи емоційно-етичної культури особистості, в якій емоційна складова займає провідне місце.

Л. Бобро акцентує на тому, що період 6-7 років є віком, коли дитина засвоює правила людського співбуття, вправляє у позитивних вчинках та уміннях долати негативні емоційні прояви на основі розвиненості емоційно-почуттєвої сфери, сформованості основ емоційної культури, почуттів та саморегуляції [2, с. 31]. Дослідниця С. Матвієнко вказує на специфіку перед-шкільного віку дитини, коли діти шостого та сьомого року життя поступово стають суб'єктами соціальних переживань, досягають формування вищих почуттів – моральних, інтелектуальних, перетворюються на суб'єкти емоційних відносин [7, с. 44].

О. Вознюк, Л. Маловицька обґрунтували вплив мистецьких творів на розвиток емоційно-чуттєвої сфери людини. Вчені зазначають, що за у процесі взаємодії людини з мистецтвом актуалізуються естетичні емоції, які, у свою чергу, постають певною основою усіх мистецтв. У цьому розумінні естетична емоція є універсальною [3, с. 21].

Великий вплив на розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини має *театралізована діяльність*. Дослідниця Т. Комінарець вважає, що у дошкільному віці театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дитини, впливає і на творчі прояви дітей.

Вона сприяє розвитку в дошкільнят фантазії, виникнення в їхній уяві яскравих образів літературних героїв, казкових персонажів. Крім того, малюки вдаються до виразного втілення психологічних особливостей персонажів, самостійно добирають для них засоби мовленнєвої (інтонації) та зовнішньої виразності [5, с. 133].

У Базовому компоненті дошкільньої освіти, зазначається, ця діяльність є специфічним видом дитячої активності, вона є одним із найулюбленіших різновидів творчості. Театралізована діяльність включає в себе поєднання руху, співу, художнього слова, пантоміміки для малювання художнього образу [1].

У дослідженнях О. Вознюк, Л. Маловицької висловлюється думка, якою важливою задля розвитку емоційної сфери дитини є музично-театралізована діяльність. Вчені зазначають, що музично-театралізовані сценки за участю дітей в мініатюрі відображують ідеї театру дорослих людей, при цьому вони, як і дитяча гра, формують в дитині певні моделі майбутньої поведінки у суспільстві, навчають її дуже важливим психолого-комунікативним якостям, необхідним для впевненості та активності у майбутній життєдіяльності, а саме: вільному діало-гічному спілкуванню з іншими, вмінню чітко і ясно виражати власну думку, отримувати позитивні емоції під час спілкування, сприймати події свого життя як цікаві, радісні і змістовні. Ці якості сприяють нормальному психологічному клімату у дитячій групі у ЗДО і вдома, а також під час підготовки дитини до школи на етапі передшкільного дитинства, а також стосовно подальшого дорослого життя [3, с. 22].

Практика переконує, що театралізована діяльність – одна з найважливіших засобів розвитку емоційної культури, здатності до співчуття та співпереживання. Саме тому особливого значення приділяється театру у практичній роботі з дошкільниками у ЗДО. Театралізована діяльність забезпечує життя дитини у світі краси, гри, казки, музики, фантазії тощо. Це сприяє формуванню дитячих характерів, становленню особистості в суспільстві, її соціально-емоційному розвитку.

Спираючись на практичні засади роботи з дошкільниками, дослідниця Т. Комінарець пропонує низку завдань щодо організації роботи театральної студії у ЗДО з метою творчого розвитку дитини:

- формування основ емоційної культури;
- розширення уявлень про взаємодію різних видів мистецтв, про їх взаємопроникнення, образну природу;
- стимулювання творчих проявів при створенні художніх образів для передачі своїх вражень, почуттів, що виникають у процесі сприйняття творів мистецтва;
- формування потреби в творчості, стимулювання процесів саморозвитку і творчої самореалізації особистості засобами театрального та інших видів мистецтва [5, с. 133].

Музично-театралізована діяльність – це поєднання театру, музики, літературного мистецтва тощо з переважанням двох перших із зазначених видів

мистецтва. Музична основа театралізацій посилює ефекти емоційного впливу як на настрій, так і на світовідчуття дитини, оскільки до театральної мови міміки і жестів додається закодована музична мова думок і почуттів. У цьому випадку в дітей збільшується кількість і обсяг сенсорно-перцептивних аналізаторів (зорових, слухових, рухових).

Не можна не погодитися з думкою Т. Олійник стосовно того, що за своїм змістом музика є художньою моделлю людських емоцій, що розглядається як естетичний спосіб освоєння і пізнання різноманітних емоційних станів оточуючих людей і свого власного. Дослідниця зазначає, що у різних авторів музичне мистецтво характеризується як:

- відображення логіки зміни емоційних станів;
- філософія, що звучить;
- вид мистецтва, яке дає нам у своїй образності можливість пізнання об'єктивних та суб'єктивних сторін дійсності; емоційне пізнання тощо.

Т. Олійник стверджує, що наведені думки сходяться в наукових поглядах на те, що музика є унікальним та нічим не замінним засобом розвитку емоційно-чуттєвої сфери людини, її переживань, настроїв, будучи одночасно інструментом пізнання, осмислення і освоєння прекрасного, краси і глибини людських почуттів та відносин [8, с. 124].

О. Донченко надає наступне визначення поняття музично-театралізована діяльність – це діяльність, яка розвиває музичне сприймання, музичні, артистичні і творчі здібності, виховує художній смак, формує комунікативні навички [4, с. 128]. Вчена зазначає наступні види музично-театралізованої діяльності з дошкільниками у закладі дошкільної освіти:

- перегляд лялькових вистав і бесіди про них;
- робота на фланелеграфі;
- робота в театрі тіней;
- ігри-драматизації;
- підготовка та розігрування різноманітних казок та інсценізацій;
- складання діалогів героїв;
- вправи на виразність виконання ролі (вербальної та невербальної);
- деякі вправи етичної та творчої поведінки;
- вправи на розвиток соціально-емоційної сфери вихованців [там само].

Музично-театралізована діяльність у дошкільному віці, як показує педагогічний досвід дошкільної освіти, є одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Разом з тим, музично-театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один із улюблених видів творчості.

- У музично-театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у:
- самовираженні;

- спілкуванні;
- пізнанні себе через відтворення різних образів.

Висновки. Таким чином, музично-театралізована діяльність є одним із дієвих засобів формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку. Це зумовлюється специфікою впливу театрального та музичного мистецтва на емоційно-почуттєву сферу людини, розширення світогляду тощо. Усі види театралізованої діяльності дошкільників активно використовуються у практиці закладі дошкільної освіти та сприяють формуванню емоційної культури дитини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Бобро Л.В. Розвиток саморегуляції дітей старшого дошкільного віку як умова уміння долати негативні емоції. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2021. № 1. С. 28-33.
3. Вознюк О.В., Маловицька Л.Ф. Орхестичне виховання як музично-театралізована діяльність: пошук універсального засобу розвитку дітей та молоді *Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура*. Хмельницький ФОП Стрихар А.М., 2018. Вип. 7. С. 18-24.
4. Донченко О.В. Питання підготовки майбутніх вихователів до музично-театралізованої діяльності з дітьми у ЗДО. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/668fa87f-f1f0-44c9-96ba-4ae0c68ea225/download>
5. Комінарець Т. В. Формування творчої особистості дошкільника засобами театральної гри. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 2(2). С. 129-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2015_2%282%29_25/
6. Курбай А. Музично-театралізована діяльність як засіб формування здібностей старших дошкільників. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» (29 квітня 2021 року)*, Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2021. Луцьк. С. 55-58.
7. Матвієнко С.І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
8. Олійник Т.І. Музика як засіб розвитку емоційно-естетичної сфери особистості. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 19-20 жовт. 2023 р.* С. 123-128.

**ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ВОЛЬОВИХ РИС ОСОБИСТОСТІ
У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Дар'я Страшко

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта

група ДОМз – 11

Науковий керівник – канд. пед. наук,

доцент *Пісоцький Олександр Петрович*

Постановка проблеми. Питання дослідження цілеспрямованості як вольової риси людини зумовлена наявністю у старшому дошкільному віці таких трьох основних ліній розвитку дитини: формування довільної поведінки, оволодіння засобами й еталонами пізнавальної діяльності та переходу від егоцентризму до децентрації мислення. Означені лінії визначають готовність дитини до школи, її свідоме ставлення до процесів власної життєдіяльності, здатність діяти цілеспрямовано, виявляти елементарну міру досвідченості.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності цілеспрямованості дітей старшого дошкільного віку як важливої вольової риси

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання виховання у дітей старшого дошкільного віку дисциплінованості започатковано у працях В. Котирло, І. Беха, Ю. Приходько та ін. Проблемі цілеспрямованості й умовам її виховання на різних етапах онтогенезу присвячено праці І. Булах, Т. Піроженко, С. Ладивір та ін.

Сучасні теоретико-експериментальні праці акцентують увагу на різних аспектах виховання цілеспрямованості, а саме: на механізмах формування цього феномену (Л. Соловйова); на цілеспрямованості як соціально-психологічній характеристиці особистості (О. Кононко, І. Бех), на специфіці виникнення і розвитку цілеспрямованості у різних видах діяльності, зокрема суспільній (Р. Павелків, О. Долинна, О. Терещенко); впливу цілеспрямованості на досягнення успіху в діяльності (Г. Беленька, О. Половіна, Ю. Приходько та ін.). Разом з тим, існує потреба уточнення особливостей формування означеної якості особистості у старшому дошкільному віці.

Виклад основного матеріалу. Наразі дослідники тлумачать волю людини як здатність до певних організуючих зусиль над собою. Вона ототожнюється з можливостями індивідуума актуалізувати й спрямовувати у потрібному руслі особистісну активність, долати перепони під час досягнення поставленої перед собою мети [84, с. 88]. Отже, вказаний феномен пов'язаний зі свідомістю та передбачає фізичну та психологічну детермінацію поведінки

На думку С. Ладивір, теоретичне значення означеної проблеми полягає у тому, що, осмислення волі як певної риси індивіда, дозволяє глибше зрозуміти особистість як саморегульовану систему, розкрити механізми її свідомої активності, спрямованої на доцільні зміни оточуючого світу і самої себе. По суті йдеться про можливість завдяки волі зрозуміти особистість в її у процесі саморозвитку [14, с.7] .

Визначаючи зміст провідної категорії, М. Ярмаченко підкреслює, що воля є своєрідною формою психічного відображення. Вона виявляється у здатності індивіда задовольнити власні бажання, реалізувати поставлену мету, підібрати дії для подолання зовнішніх чи внутрішніх перепон у діяльності. Авторка при цьому акцентує увагу на основних її функціях: усвідомлене обрання мотиву та мети, регулювання актів поведінки, вдосконалення особистісних можливостей. Як бачимо, підкреслюється два аспекти у вивченні волі: особистісний і діяльнісний [3, с. 17].

На думку сучасних дослідників прийняття надзвичайно важливих рішень і виконання складних дій передбачає дотримання двох умов:

- наявність необхідних знань, умінь і навичок у тій галузі діяльності, в яких відбувається вольовий акт;
- опанування особистістю власне вольових умінь, тобто певних прийомів керування своєю поведінкою.

Відповідно, важливу роль у формуванні цілеспрямованості у період дошкільного віку відіграють такі новоутворення як виникнення схематичного цілісного дитячого світогляду, поява первинних етичних інстанцій, супідрядності мотивів, довільної поведінки та особистої свідомості. Як зазначає І. Бех і інші сучасні дослідники, дошкільник починає усвідомлювати свої можливості, розуміти їх обмеженість та своє місце у системі суспільних відносин. Цілеспрямованість дитини 5–6 (7) років досліджувалася фахівцями переважно крізь призму довільності дій. Проблемі цілеспрямованості й умовам її розвитку та виховання на різних етапах онтогенезу присвячено праці І. Булах, Т. Піроженко, С. Ладивір, С. Соловйової та ін. [1; 2; 5].

І. Бех звертає увагу на важливість того, що етап усвідомлення особистістю своїх можливостей досягнення мети належить одночасно до мислительної дії і є складовим елементом вольового акту. Як наслідок, є усвідомлення зв'язків між шляхом реалізації за певних обставин і прогнозованою ціллю. Далі індивідуум співвідносить шляхи та конкретні можливості з існуючими орієнтаціями, засвоєними нормами поведінки, почуттями. Боротьба мотивів і вибору – центральний у складній вольовій дії. Наслідком розв'язання цієї ситуації є прийняття однієї з можливостей в якості рішення. Оскільки внутрішній конфлікт розв'язується, спадає напруга, уточнюються засоби, способи, послідовність їх використання, здійснюється уточнене планування. Починається реалізація

прийнятого рішення. Етап здійснення прийнятого рішення не звільняє суб'єкта діяльності від необхідності докладати вольові зусилля – практичне здійснення намальованої цілі пов'язане з долаттям перешкод. Внаслідок вольової активності для суб'єкта діяльності з'являється два аспекти результату: перший – це реалізація поставленої цілі; друге – оцінка своїх дій виконавцем, авторитетними для нього людьми, можливість здобути особистий досвід [1, с. 152].

Важливим для розуміння сутності волі як особистісного феномену є такий аспект проблеми, як цілепокладання. Як зазначає О. Таран, цілі й наміри – невід'ємна складова мотиваційного процесу, який спрямовує та регулює діяльність. Ціль – усвідомлене уявлення особистості про майбутній результат, до якого вона прагне, його передбачення. Як зазначає дослідниця, інформація про складність обраних цілей, міру їх чіткості, конкретність, широту, реалістичність, близькість-віддаленість, спрямованість, самостійність характеризує особистість з боку її здатності запускати, підтримувати та регулювати діяльність [5, с. 47].

Вітчизняні та зарубіжні психологи А. Маслоу, А. Бандура, С. Ладівір, Л. Соловійова та ін. вважають основним чинником досягнення особистістю успіху довіру власним можливостям і цілеспрямованість. Отже, довіра власній ефективності, на думку вітчизняних та зарубіжних психологів, є однією з важливих характеристик особистості, які визначають постановку та досягнення близьких та віддалених цілей. Цілеспрямованість допомагає їй досягти успіху, виявити витримку, вистояти перед обличчям випробувань їхньої волі. Іншими джерелом цілеспрямованості у собі виступає довіра можливостям зростаючої особистості з боку авторитетних для неї дорослих.

Так, Л. Соловійова наголошує на тому, що відсутність цілеспрямованості супроводжується сором'язливістю, побоюванням дитини справити неприємне враження на значущих для неї людей. До причин, що продукують таку рису у дітей 5–6 років дослідниця відносить: байдужість дорослих до проявів невпевненої поведінки (дитина мовчазна, тиха, не привертає до себе уваги); акцентування ними уваги у присутності інших на негативних проявах даної категорії дітей. Зокрема їхньої невпевненості (що закріплює даний негативний прояв); надмірне опікування дорослими дитини, позбавлення її самостійності, обмеження її волі та права вибору [4, с. 62].

На етапі старшого дошкільного віку, як ніколи раніше, дає про себе знати прагнення дитини одержати від значущих дорослих визнання своїх чеснот та досягнень. У цей віковий період дитина намагається усілякими способами вистояти свою гідність, заявити про свої права оточуючим, домогтися справедливої оцінки своїх вчинків, якостей, результатів діяльності. Вказаний фахівець зазначає, що це є свідченням розвитку її самосвідомості – здатності більш-менш об'єктивно оцінювати себе, ціннісно ставитися до себе та регулювати свою

поведінку. У старшому дошкільному віці важливо формувати елементарну систему цінностей, зокрема самоцінності, самоповаги, власної гідності, що становить основу цілеспрямованості.

Оперуючи поняттям цілеспрямованість, Л. Соловйова вказує на його залежність не лише від зовнішнього боку, але й від характеру самооцінки, її адекватності та стійкості. На думку авторки, основою цілеспрямованості дитини виступає її вміння правильно оцінити свої сили та можливості відповідно до конкретних вимог та умов діяльності. Так авторкою доведено, що найсильніше, проте однобічно впливають на самооцінку дитини висока адекватна й неадекватна зовнішні оцінки. На відміну від них вплив низької зовнішньої оцінки на самооцінку зростаючої особистості виявився обмеженим, залежним від особистого досвіду дитини. Автор уводить в обіг поняття «адекватна цілеспрямованість», яку, на її погляд, можна сформуванати за допомогою високої зовнішньої оцінки, яка спирається на реальні досягнення дитини [4, с. 61].

Висновки

Отже, цілеспрямованість старшого дошкільника є важливою вольовою рисою, що дозволяє йому регулювати власну діяльність, скеровує на досягнення успіху, на прояви наполегливості, що дозволяє досягнути наміченої цілі.

В основі цілеспрямованості лежать вольові процеси розвитку, мотиви діяльності й поведінки. Саме у цьому віковому періоді означена якість починає розвиватися. Вона тісно пов'язана з адекватною самооцінкою старшого дошкільника, його базовими особистісними рисами. Вона залежить від успішності у діяльності, гордості за власні досягнення, об'єктивної оцінки власних здібностей і можливостей, а також залежить від зовнішніх оцінок дорослих, які знаходяться навколо, зокрема батьків і вихователів.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Від волі до особистості. Київ: Україна – Віта, 1995. 202 с.
2. Ладивір С. О. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: наук.-метод. посіб. Житомир, 2003. 175 с.
3. Педагогічний словник/ за ред. М. Ярмаченко. Київ: Педагогічна думка. 2001. 514 с.
4. Соловйова Л. І. Вольовий розвиток дитини дошкільного віку як чинник її особистісного зростання. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. ст. / за заг. ред.: С. Д. Максименка, С. Є. Кулачківської*. Київ: Нора – прінт, 2002. Том IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 1. С. 60–64.
5. Таран О. Психологічна готовність дитина до школи. К.: Шк. світ, 2010. 128 с.

**ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ**

Максим Федорець

магістр спеціальності 012 Дошкільна освіта
група ДОМ – 11

Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент *Матвієнко Світлана Іванівна*

Постановка проблеми. Залучення дітей до економіки, початкова економічна освіта розглядається вченими як із чинників економічної соціалізації. Під поняттям «економічна освіта» розуміється процес формування елементарних економічних уявлень, знань, понять відповідно до вікових можливостей дітей дошкільного віку. Практика також показує, що йдеться насамперед про навчання, і воно спрямоване на формування в дитини домірних до віку економічних знань [2].

В сучасному світі все більше окреслюється потреба доцільного використання природних ресурсів, економного ведення домашнього господарства, раціонального витрачання коштів та навіть раціонального витрачання часу, оскільки й він визначається важливим ресурсом організації та підтримки життя людини. Проте, не кожна людина має сформовану життєву позицію раціональності та розумної економності. На жаль, це може негативно позначитися на якості життя людини, впливати на її відношення до грошей, людей, світу й себе в ньому.

Мета економічного виховання – розкрити дитині, навколишній її предметний світ, як світ духовних і матеріальних цінностей, як частину загальнолюдської культури та у процесі пізнання навчити відповідним формам поведінки [1]. Сучасні діти рано знайомитися з проблемами сімейної «дорослої» економіки. Особливо значущим даний процес постає у період передшкільного дитинства, коли дитина готується змінити соціальний статус, стати школярем. Слід зазначити, що діяльнісний компонент є важливим складником елементарної дитячої економіки. Він реалізується в усіх доступних видах дитячої діяльності – ігровій, пошуковій, трудовій, художньо-продуктивній тощо. За включення до гри діти усвідомлюють для себе основи використання матеріалів, ресурсів, використання коштів, створення речей та раціонального матеріалу у процесі такої роботи.

Проте, як визначив здійснений нами аналіз наукової та навчально-методичної літератури, проблема економічного виховання дітей 6-7 років засобами гри потребує подальшої наукової розробки, що й обумовило **актуальність даної статті.**

Мета статті: коротко схарактеризувати потенціал гри в економічному вихованні дітей передшкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес економічного виховання молодого покоління в різних аспектах аналізували такі філософи, економісти, соціологи, психологи, педагоги А. Аменд, Л. Епштейн, О. Козлова, І. Прокопенко, М. Стельмашук та ін. Зміст і методи економічного виховання дітей досліджувалися І. Барило, Л. Горкіною, Н. Грамою, Г. Григоренко, М. Єрмоленко, Р. Жадан, Я. Курінним, В. Поповим, А. Сазоновою, О. Шпаком та іншими дослідниками.

Виклад основного матеріалу. Поняття «економічне виховання» у деяких дослідженнях трактується як систематичний, цілеспрямований вплив з метою формування у членів суспільства знань, умінь та навичок, потреб та інтересів, стилю мислення, що відповідають природі, принципам і нормам раціонального господарювання в умовах ринкової економіки [1; 3; 5]. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблема змісту економічного виховання старших дошкільнят дуже складна та неоднозначна, педагоги виділяють різні аспекти: економічна освіта дітей дошкільного віку; формування засад економічної культури в дошкільників; залучення дітей до економіки, первинна економічна освіта як чинник економічної соціалізації тощо.

Оскільки економічне виховання дошкільнят – це спеціально організована педагогічна діяльність, слід старанно продумувати систему роботи, спрямовану на формування економічного досвіду дітей. У процесі економічного виховання дошкільнятами засвоюється сукупність понять та уявлень про економіку, виробничі відносини, працю дорослих, механізми господарювання, а також формується економічний спосіб мислення.

Зокрема, можна виділити такі категорії економічного виховання:

- розумне ставлення до грошей, вміння їх заробляти та розсудливому, раціональному використанню;
- за допомогою ігор, економічних завдань запровадження дітей у складний світ предметів, речей, людських взаємин;
- взаємозв'язок між економічними та етичними категоріями:
- працю, товар, гроші, вартість, ціна - з одного боку, та моральними - чесність, економість, ощадливість, гідність, працьовитість, щедрість - з іншого;
- правильне ставлення до реклами;
- вміння поводитися правильно в реальних життєвих ситуаціях, розвиток розумних потреб [5].

Для дитини дошкільного віку йдеться про особливо близьких їй людей, які безпосередньо піклуються про неї, вчать цінувати блага, надані працею людей, природою тощо й бути розумним споживачем цих благ. При цьому економічне

виховання дошкільнят не тільки наближає дитину до реального життя, навчаючи її орієнтуватися в ситуаціях, що відбуваються, формує ділові якості особистості, а й забезпечує наступність у навчанні між закладом дошкільньої освіти й школою.

У працях А. Богуш, О. Кононко, О. Ковшар, В. Кушнір, С. Матвієнко, Т. Пантюк, К. Суятинової надано характеристику періоду передшкільного дитинства.

Як зазначає Я. Курінний, для того щоб дитина в школі добре зналася на найскладніших економічних поняттях, починати роботу в цьому напрямі потрібно з 5 – 6 річного віку у тісній співпраці з батьками [1]. Адже за даними психологів, на межі дошкільного та шкільного віку відбувається ніби змикання зв'язків між двома найважливішими сферами життя – світом людських відносин та предметним оточенням. Один світ змінюється іншим. Саме цей період відбувається стрибок у становленні особистості, її базових психічних підстав. І природно, упускати з уваги цей період дорослим ніяк не можна. Так відбувається у підростаючої людини його оцінок, суджень, ставлення до добра та зла.

Дослідниця С. Матвієнко вказує на те, що в усіх напрямках роботи щодо забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти слід узгоджувати ті компетентності, які важливі для дитини з огляду на її подальше шкільне навчання, соціалізацію тощо [2, с. 53].

Дослідження вчених Н. Грами, Г. Григоренко, Р. Жадан, Є. Курак, Ю. Лелюк, А. Сазонової, А. Смоленцевої, Г. Шатової та ін. довели, що дітям дошкільного віку доступне розуміння окремих економічних понять, якщо економічну освіту поєднувати з трудовим, моральним і розумовим вихованням, спрямовуючи її насамперед на формування розумних потреб дитини. Економічне виховання є частиною загальної системи виховання, організованим педагогічним процесом, спрямованим формування дбайливого ставлення до навколишнього світу цінностей.

У контексті зазначеного економічне виховання дітей, яке здійснюється у закладі дошкільньої освіти, має величезний вплив на ставлення дитини до матеріальних і духовних цінностей. Також економічне виховання має вплив на формування особистості дитини. Зазначений процес ґрунтується на урахуванні вікових і психологічних особливостей дошкільнят. Це підтверджує думку, що роботу щодо нього необхідно починати з 6 років, оскільки у цьому віці:

- відбувається формування нового типу психічної організації, що забезпечує більш ефективну адаптацію до соціальної реальності;

- спілкування дітей стає позаситуативно-особистісним, виникають співпереживання та взаєморозуміння;

- у дитини складається справжня самооцінка, яка дозволяє йому усвідомлювати свої можливості, тобто об'єктивно ставитись до себе та результатів своєї діяльності [3].

Вищезазначені особливості дозволяють здійснювати економічне виховання у старшому дошкільному віці у відповідності до сучасних вимог дошкільної освіти щодо соціалізації дошкільників. Поруч із засвоєнням основних економічних категорій у процесі економічного виховання відбувається формування моральних якостей дошкільнят, таких, як: працьовитість, ощадливість, ініціативність, що виражається у їхніх вчинках і поведінці.

Проведений нами аналіз наукової літератури визначив, що процес економічного виховання дітей передшкільного віку можна здійснювати за допомогою наступних засобів: предметно-розвивального середовища; спілкування з дорослими; гри; художньої літератури; різних видів діяльності дітей (мовленнєва, трудова, зображувальна) тощо.

Враховуючи те, що у дошкільнят переважає наочно-образне мислення та основний вид діяльності, – гра – стає основним засобом економічного виховання дитини 5-7 років. Гра для дитини – це серйозне заняття. «Зробити серйозне заняття для дитини цікавим - ось завдання початкового навчання» - говорив К. Ушинський.

Вчена Т. Поніманська зазначає, що гра – це один з найцікавіших видів людської діяльності, провідна діяльність дошкільника, гра є засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання [4, с. 228].

В ігровій діяльності дитина засвоює елементарні економічні поняття, намагається їх осмислити та застосувати в повсякденному житті. Сучасна педагогіка найчастіше послуговується такою класифікацією ігор:

- *творчі ігри*. До них належать режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкторські, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування);
- *ігри за правилами*. Цю групу утворюють рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети, народні рухливі ігри) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані);
- *народні ігри*, які становлять окрему групу (забави, рухливі, дидактичні, обрядові) [4, с. 230].
- *ігри-стратегії* економічного спрямування, оскільки у них закладено логіку пошукової або проєктної технології.

Ігрова діяльність надає дитині можливість не лише отримати нові знання, але й використати вже сформовані знання в процесі власної діяльності. Організуючи ігри в дошкільному закладі, педагог ураховує специфіку формування понять і загальні закономірності розвитку дітей певного віку, адже

кожному віковому періоду відповідає найбільш доступний і важливий для виховання та психічного розвитку вид діяльності

Висновок. Виходячи з трактування авторів, економічне виховання дошкільнят нерозривно пов'язане з усіма напрямками виховання та відіграє важливу роль у всебічному розвитку дітей дошкільного віку.. Саме тому дитяча гра має великий потенціал для економічного виховання дітей передшкільного віку. У практиці закладу дошкільної освіти у контексті економічного виховання дітей використовуються різні види ігрової діяльності: сюжетно-рольові, театралізовані, дидактичні та рухливі ігри. Особливим потенціалом визначаються ігри-стратегії економічного спрямування, оскільки у них закладено логіку пошукової або проектної технології.

Список використаних джерел:

1. Курінний Я. Характеристика соціально-педагогічних умов економічної соціалізації дітей 5 – 7 років в умовах ДНЗ. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. Вип. 2/34 (2016). С. 123-132.
2. Матвієнко С.І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
3. Нікуліна О.Д. Формування економічного досвіду дітей у дитсадку. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 5 (264). Ч. I. 2013. С. 110-116.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 456 с. (Серія «Альма-матер»).
5. Сазонова А. В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників в ігровій діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08; Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 21 с.

Наукове видання

**СУЧАСНЕ ДОШКІЛЛЯ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, ПЕДАГОГІЧНІ ПОШУКИ, ЗДОБУТКИ**

*Збірник матеріалів
II Регіональної науково-практичної
Інтернет-конференції
студентів, молодих науковців, педагогів-практиків*

Технічний редактор – І. П. Борис
Комп'ютерна верстка – В. М. Косяк

Підписано до друку
Гарнітура Arial
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 7,92
Ум. друк. арк. 7,67

Папір офсетний
Тираж ел. в.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.